

РЕШЕНИЕ

за приемане на Доклад за младежта за 2009 – 2010 г.

Народното събрание на основание чл. 86, ал. 1 от Конституцията на Република България и
Решение относно изготвяне на ежегоден доклад на младежта (ДВ, бр. 38 от 2002 г.)

Р Е Ш И :

Приема Доклада за младежта за 2009 – 2010 г.
Решението е прието от 41-ото Народно събрание на 21 март 2012 г. и е
подпечатано с
официалния печат на Народното събрание.

Председател на Народното събрание: **Цецка Цачева**

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ.....	7
ПРИОРИТЕТ I – СЪЗДАВАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА, НАСЪРЧАВАЩА И ПОДКРЕПЯЩА СРЕДА ЗА КАЧЕСТВЕНА ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ	
1.1 Млади хора, отпадащи от училище.....	22
1.2 Младежи, завършващи висше образование.....	25
1.3 Заетост при младите хора.....	29
1.4 Безработица сред младите хора.....	31
1.5 Самонаемане и предприемачество.....	35
1.6 Професионално ориентиране и реализация.....	39
ПРИОРИТЕТ II – ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ	
2.1. Разширяване на обхвата и повишаване на качеството и достъпността на услугите в подкрепа на развитието на младите хора.....	47
ПРИОРИТЕТ III – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ	
3.1 Млади хора, практикуващи спортни дейности.....	57
3.2. Ниво на информираност и придобити умения и знания за здравословен начин на живот.....	62
ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ	
4.1 Целенасочени мерки за социално подпомагане и социални услуги за младите хора на възраст от 18 до 25 години в социален риск по реда на закона за социалното подпомагане.....	76
4.2 Социални услуги в общността (включително от типа подкрепа, придружаване, менторство), подходящи за млади хора на възраст от 18 до 25 години в риск, особено за интегрирането им с мерките за закрила на детето.....	77
4.3 Ориентация на социалните услуги за млади хора в специализираните институции към подготовка за извеждането и интегрирането им в общността.....	80
ПРИОРИТЕТ V – РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО	
5.1 Българските младежи, участващи в международното младежко доброволчество.....	82
5.2 Увеличаване на броя на доброволците в България.....	85
ПРИОРИТЕТ VI – ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ	
6.1 Участие на младите хора при решаване на младежките проблеми.....	89
6.2 Избирателна активност на младите хора в национални, местни и европейски избори.....	98
ПРИОРИТЕТ VII – РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ	
7.1 Професионална и социална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони.....	102
ПРИОРИТЕТ VIII – РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ	
8.1 Активност и участие на младите хора в международните образователни програми.....	107
8.2 Активност на младите хора по програма "Младежта в действие".....	112
ПРИОРИТЕТ IX - ПОВИШАВАНЕ НА РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА	
9.1 Правонарушения, извършени от млади хора.....	121
9.2 Пътнотранспортни произшествия с участие на млади хора.....	141

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	148
ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	150

ВЪВЕДЕНИЕ

Основание за разработване

Докладът за младежта (2009-2010) се изготвя въз основа на Решение на Народното събрание от 03.04.2002 г. (обнародвано в ДВ, бр. 38 от 12.04.2002 г.) и на основание чл. 86, ал. 1 от Конституцията на Република България.

Приложена методика

Новата структурата на доклада е съобразена с основните приоритети на политиката за младите хора в страната, залегнали в Националната стратегия за младежта (2010-2020) - насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора, подобряване на достъпа до информация и качествени услуги, насърчаване на здравословния начин на живот, превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение, развитие на младежкото доброволчество, повишаване на гражданската активност, развитие на младите хора в малките населени места и селските райони, развитие на международния и междукултурния диалог и повишаване на ролята на младите хора в превенцията на престъпността.

За първи път в Доклада се представя структурирана и изчерпателна информация на базата на конкретни индикатори за идентифициране и анализ на състоянието на младежта, както и обвързаните с тях задачи и предприети мерки и дейности от държавните институции и общините в Република България.

Целта е прогнозируемост в развитието на сектора, както и постигане на видим измерим резултат в младежкия статус на базата на дългосрочната визия за развитието на младежта в страната и синхронизираните усилия на отговорните институции.

За координиране на дейностите по разработването на доклада със заповед на министъра на образованието, младежта и науката е създадена междуведомствена работна група.

Информацията в доклада е структурирана, обобщена и анализирана на базата на методология, разработена от специализираната администрация на Министерството на образованието, младежта и науката - дирекция „Младеж”.

В доклада са използвани данни от осъществени през 2009 г. и 2010 г. две национално представителни социологически проучвания с лонгитюден характер за състоянието на младежта в страната. Те са реализирани от агенция „Медиана” (2009 г.)

и Националният център за изучаване на общественото мнение (2010 г.) сред млади хора в страната на възраст 15 - 35 г.

Анализът на състоянието на младежта се базира и на предходни социологически проучвания, данни от националната статистика, други специализирани национални и международни изследвания, засягащи младежката проблематика, както и информация от национални доклади и нарочно предоставена информация за нуждите на настоящия доклад информация от държавни институции, отговорни за различни секторни политики.

Отчетният документ визира две годишен период на действие поради необходимостта от цялостно представяне на политиките в областта на младежта и взаимовръзката с протеклите нормативни и структурните реформи в младежкия сектор на институционално ниво, както и с предприетите стратегическите действия, които полагат основите на една последователна, целенасочена и дългосрочна национална политика.

Институционална рамка

На 27 юли 2009 г. в отговор на Програмната декларация на Правителството на европейското развитие на България 41-то Народно събрание създава Министерство на образованието, младежта и науката, разбирайки значимостта на младежката политика и необходимостта от интегриран подход в политиките за благосъстоянието на децата и младежта.

С ПМС № 195 от 06. 08. 2009 г. (обнародвано в ДВ бр. 64 от 11.08.2009 г.), Държавната агенция за младежта и спорта се закрива и се създава Министерство на физическото възпитание и спорта, а Главна дирекция “Политика за младежта” (преименувана по-късно в дирекция „Младеж”) преминава към Министерството на образованието, младежта и науката.

На 5 ноември 2009 г. Министерският съвет приема *Програмата на Правителството на Европейското развитие на България 2009-2013 г.*, която определя политиката за младите хора като значим фактор за развитието на обществото и човешкия капитал.

В синхрон с Програмата на правителството Министерството на образованието, младежта и науката разработи *Програма за развитие на образованието, науката и младежките политики (2009-2013)*, чийто стратегически приоритет е стимулиране

въвличането на младите хора в разработването и осъществяването на секторни политики.

В изпълнение на Програмата на правителството на европейското развитие МОМН предложи Проект на Национална стратегия за младежта (2010-2020), която бе приета от Министерски съвет на 6 октомври 2010 г. Чрез този акт, за първи път през последните 20 години, се представя цялостна дългосрочна визия за развитието на младежта в страната в изпълнение на поетите ангажименти от страна на правителството.

Основната визия на политиката за младежта е подобряване качеството на живот на младите хора и на условията за успех на всеки млад човек чрез устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал и за мобилизиране потенциала на младите хора в развитието на България и Европейския съюз.

Националната стратегия за младежта (2010-2020) се основава на многосекторния подход, междусекторното сътрудничество и съвместното управление с младите хора на България на национално, регионално, областно и общинско ниво. Тя е ориентирана към младите хора на възраст от 15 до 29 години, съобразно международните и европейски стандарти за работа с младежта.

Стратегическият документ бе изготвен след обширно обществено обсъждане с представители на младежкия неправителствен и политически сектор, общини, държавни и областни администрации, както и авторитетни международни организации. Министерството на образованието, младежта и науката организира и специално анкетно проучване по проекта на документа с участието на 1 418 младежи от 61 населени места в страната. Реализирана бе и междуведомствена експертна оценка на проекта.

Тези стратегически действия представляват логично и необходимо продължение на динамичното развитие на обществените и институционални нагласи, политики и национални приоритети по отношение на младежкия сектор в страната.

ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ

Тенденциите в демографските процеси и измененията в броя и основните структури на населението оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната и системата за социална защита. В същото време икономическата и социална среда се отразяват в голяма степен върху развитието на демографските събития.

Демографската ситуация в България през 2010 г. се характеризира със запазване нивото на общите коефициенти на раждаемост и смъртност и увеличаване на средната продължителност на предстоящия живот. Продължава процеса на застаряване на населението и нараства отрицателния външно-миграционен баланс.

Постоянното население на България в края на 2010 г. е 7 504 868 души. В сравнение с предходната година населението е намаляло с 58 842 души, или с 0.8% в резултат на естествения и външномиграционен прираст¹.

По данни от „Преброяване 2011“, постоянното население на България към 1 февруари 2011 г. е 7 364 570 души. За целия период от предходното преброяване през 2001 г. то е намаляло общо с 564 331 души².

Данните за броя и структурите на населението са резултат от провежданите от НСИ периодични преброявания на населението и съответните изчисления за естествения и механичния прираст, получени от текущата демографска статистика за годините между преброяванията.

Промените в броя и структурите на населението се определят от основните тенденции в демографските процеси.

1.1 Раждаемост на населението

През 2010 г. намалява абсолютният брой на ражданията спрямо 2009 г. Регистрирани са 76 105 родени деца, като от тях 75 513 (99.2%) са живородени. В сравнение с предходната година броят на живородените е намалял с 5 443 деца, а спрямо 2008 с 2 199 деца. Въпреки намалението в сравнение с двете предходни години, броят на живородените деца се запазва на нивото от 2007 г. и е по-голям в сравнение с всяка година през периода 1995-2007 година.

Коефициентът на общата раждаемост³ през 2010 г. е 10.0‰, а през 2009 той е бил съответно 10.7‰.

Броят на живородените момчета (38 836) е с 2 159 по-голям от този на живородените момичета (36 677), или на 1 000 момчета се падат 944 момичета.

В градовете и селата живородените са съответно 57 077 и 18 436 деца. По-младата възрастова структура на населението в градовете и по-големият брой родилни контингенти определят и по-високата раждаемост на населението в тях - на 1 000 души

¹ Отчет за 2010 г. за изпълнение на „Националната стратегия за демографско развитие на Р. България 2006 – 2020 г.“, МТСП, стр. 22

² НСИ, данни от „Преброяване 2011“

³ Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

от градското население се падат 10.6% живородени деца, а на 1 000 души от населението в селата - 8.6% живородени деца. През 2009 г. тези коефициенти са били съответно - 11.2% и 9.3‰.

Коефициенти на раждаемост и естествен прираст на населението

Години	Раждаемост (на 1 000 души)	Естествен прираст (на 1 000 души)	Тотален коефициент на плодовитост
1990	12.1	-0.4	1.81
1995	8.6	-5.0	1.23
2001	8.6	-5.6	1.24
2005	9.2	-5.4	1.31
2006	9.6	-5.1	1.38
2007	9.8	-5.0	1.42
2008	10.2	-4.3	1.48
2009	10.7	-3.5	1.57
2010	10.0	-4.6	1.49

В териториален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен - 12.4‰, София (столица) - 11.9‰, Варна - 11.5‰, Бургас - 10.7‰, Търговище - 10.5‰ и Кърджали - 10.4‰. С най-ниска раждаемост през 2010 г. се отличават областите Кюстендил и Видин, съответно 7.6 и 7.8‰⁴.

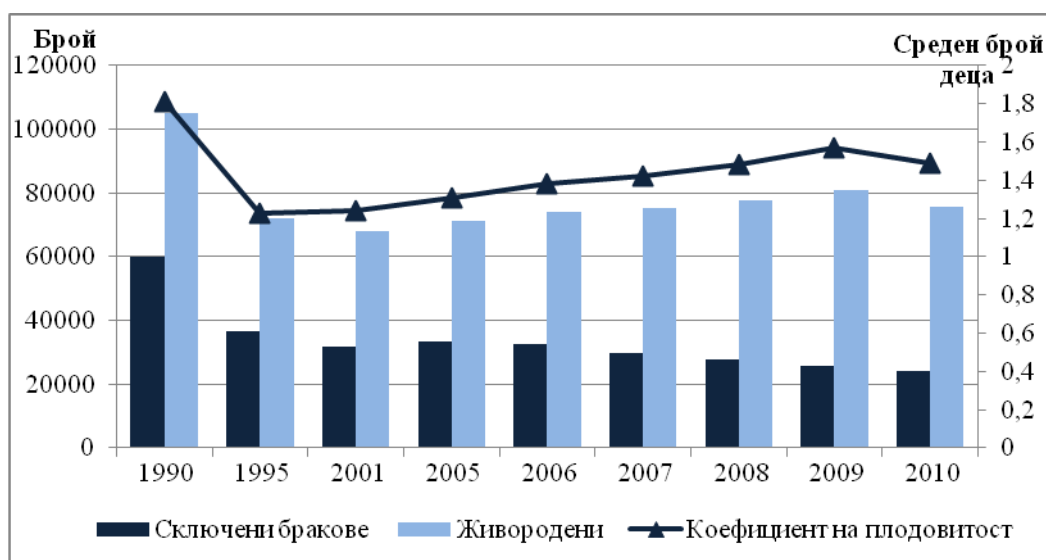
През последните пет години раждаемостта в България е на равнището на раждаемостта в редица европейски страни⁵ като Гърция, Швейцария, Румъния, Малта и Унгария. С по-ниска раждаемост са Германия, Австрия, Италия, Португалия - под 10.0‰. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има в Ирландия (16.7‰), Франция и Великобритания (12.8‰).

⁴ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“, стр.1

⁵ При международните сравнения данните за другите държави се отнасят за 2009 г.; източник: сайт на Евростат - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Коефициентът на раждаемост средно за Европейския съюз (27) е 10.7‰ по данни на Евростат за 2009 година.

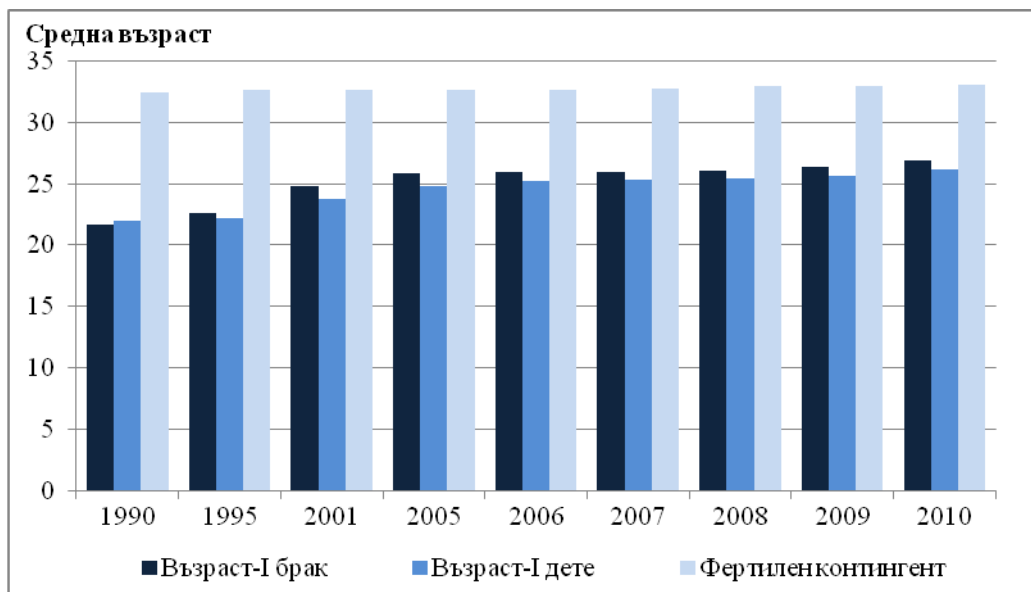
По-високото ниво на раждаемост през последните няколко години се дължи предимно на повишаването на плодовитостта на родилните контингенти, измерена чрез тоталния коефициент на плодовитост⁶. Докато през 2005 г. средният брой живородени от една жена е бил 1.31 деца, то през 2008 г. той достига 1.48, през 2009 г. - 1.57, и през 2010 г. - 1.49 деца. Тези стойности на плодовитостта през последните три години са най-високите след 1991 г., когато този коефициент е бил 1.65 деца. Трябва да се има предвид, че броят на жените във фертилна възраст намалява и се увеличава тоталният коефициент на плодовитост, което означава, че увеличеният брой на ражданията се дължи основно на отложени раждания и на раждания на деца от по-висок ранг.

Сключени бракове и живородени деца; коефициент на плодовитост

И през 2010 г. продължава тенденцията на увеличаване на средната възраст на жените при раждане на първо дете (26.2 г.) и сключване на първи брак (26.9 г.). През 1995 г. тя е била съответно 22.2 и 22.6 години, а през 2001 г. - 23.8 и 24.8 години.

⁶ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзrastовата плодовитост през отчетната година

През 2010 г. са регистрирани най-голям брой многоплодни раждания от 1960 г. досега - 1 244 раждания. При 1 191 от тях са родени по две, а при 53 - по три деца. Спрямо 2009 г. многоплодните раждания са с 24 повече.

От 1991 г. започна да се формира тенденция на увеличаване на абсолютния брой и относителния дял на извънбрачните раждания. Техният относителен дял непрекъснато нараства – от 18.5% през 1992 г. той достига 42.1% през 2001 и 53.4% през 2009 година. За 2010 г. броят на живородените извънбрачен брой деца е 40 850, или 54.1%⁷.

Високата извънбрачна раждаемост е резултат от значителното нарастване на броя на съжителствата сред младите хора без сключен граждански брак.

За 68% от извънбрачните деца има данни за бащата, което означава че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.⁸

Смъртност на населението

В общата смъртност на населението през 2010 г. се наблюдава увеличение спрямо предходната година. Броят на умрелите лица е 110 165 души и е с 2 097 по-голям от този през 2009 г., а коефициентът на обща смъртност⁹ (14.6‰) се е увеличил с 0.4‰.

Смъртността продължава да бъде по-висока при мъжете (15.8‰) отколкото при жените (13.5‰) и по-висока в селата (20.7‰) отколкото в градовете (12.2‰).

⁷ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“, стр. 3

⁸ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“, стр. 3

⁹ НСИ, брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението през 2010 г.

Коефициенти на обща, детска и преждевременна смъртност

Година	Обща смъртност - ‰	Детска смъртност - ‰	Преждевременна смъртност - %
1990	12.5	14.8	29.7
1995	13.6	14.8	28.3
2001	14.2	14.4	25.2
2005	14.6	10.4	24.6
2006	14.7	9.7	24.6
2007	14.8	9.2	24.1
2008	14.5	8.6	24.1
2009	14.2	9.0	24.4
2010	14.6	9.4	23.4

Сред всички административни области в страната с най-висока смъртност се отличават областите Видин (22.4‰), Монтана (20.5‰) и Враца (18.6‰), докато най-ниска стойност на този показател е регистрирана в областите Кърджали - 11.1‰, София (столица) - 11.8‰ и Благоевград - 12.0‰.

Все още остава високо равнището на общата смъртност на населението в България в сравнение с европейските страни. С най-ниска смъртност са Кипър и Ирландия - 6.5‰, и Люксембург, Малта, Нидерландия, Франция и Испания - под 9.0‰. За по-голямата част от страните на Европа нивото на смъртността е в границите между 9.0 и 10.4‰. Коефициентът на смъртност за Румъния, Естония, Унгария, Литва и Латвия е в границите между 12.0 и 13.3‰.

Коефициентът на смъртност средно за Европейския съюз (27) е 9.7‰ по данни на Евростат за 2009 година.

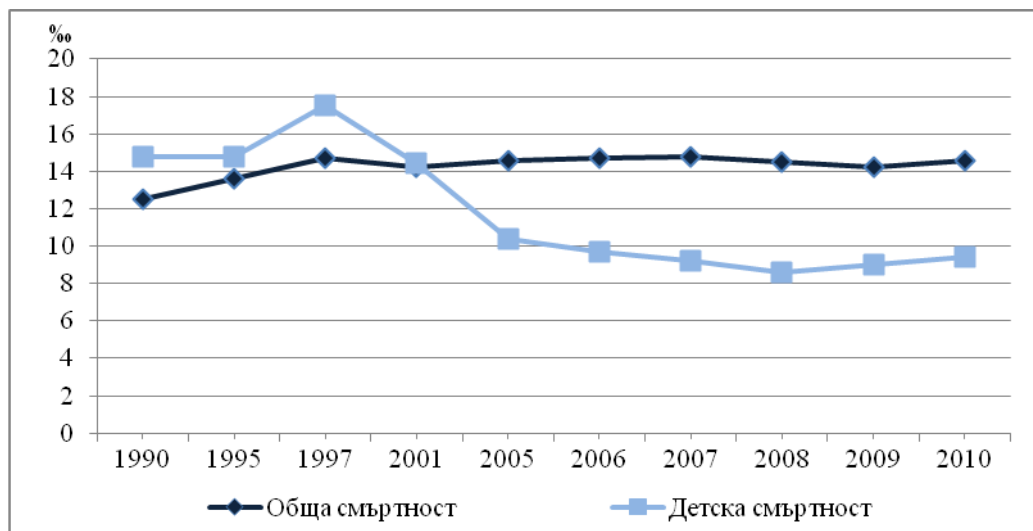
Намалява показателят за преждевременната смъртност¹⁰. През 2010 г. той е 23.4%. През предходни години този показател е бил по-висок - 28.3% през 1995- 25.2% през 2001 и 24.4 % през 2009 година. Преждевременната смъртност в България е два пъти по-висока сред мъжете - 30.9%, отколкото сред жените - 15.2%. Равнището на високата смъртност у нас се поддържа основно от смъртността във възрастовите групи над 65 години¹¹.

¹⁰ Преждевременна смъртност е относителният дял на умрелите лица под 65-годишна възраст към общия брой на умрелите (65 г. е възрастовата граница използвана от Евростат, други източници използват различни възрастови граници: OECD – 70 г.; САЩ – 75 г.)

¹¹ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“

Общо за Европейския съюз (27) показателят за преждевременната смъртност е близо 22% през 2008 година.

След 1997 г. започна да се формира трайна тенденция на намаляване на детската смъртност. През 2010 г. в страната са умрели 708 деца на възраст до една година. В сравнение с предходната година техният брой е по-малък с 21 деца. Коефициентът на детска смъртност е 9.4‰¹², като е с 0.4‰ по-висок от този през 2009 г., поради по-малкия брой живородени деца. Достигнатото равнище на детската смъртност през последните четири години е най-ниското в демографското развитие на страната.

Коефициенти на обща и детска смъртност

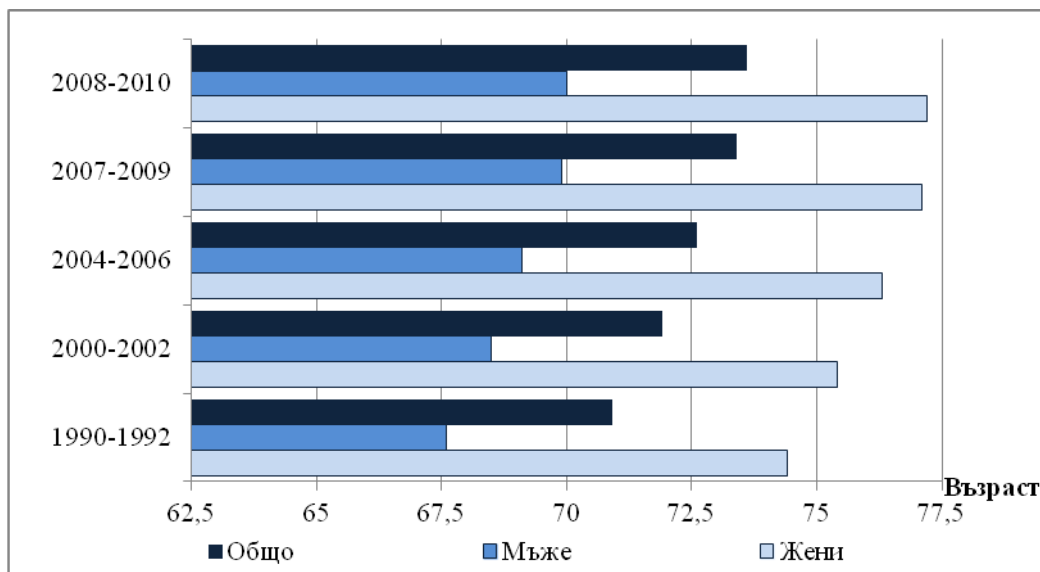
Независимо от положителната тенденция в намаляването на равнището на детската смъртност в страната тя продължава да е по-висока от тази в европейските държави. В повечето от страните в Европа коефициентът на детска смъртност е под 7.0‰, като най-ниска е детската смъртност в Словения - 2.4‰, Люксембург и Швеция - 2.5‰, Финландия - 2.6‰ и Чехия - 2.9‰. Само Румъния (10.1‰) има по-висока стойност на показателя от този в нашата страна¹³.

Коефициентът на детска смъртност общо за Европейския съюз (27) е 4.3‰ по данни на Евростат за 2009 година.

За страната средната продължителност на живота за периода 2008 - 2010 г. е 73.6 години, или с 0.2 години по-висока от тази за периода 2007 - 2009 година. При мъжете тя е 70.0 години, а при жените е със седем години по-висока - 77.2 години.

¹² НСИ, брой умрели деца на възраст под една година на 1 000 живородени деца.

¹³ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“

Средна продължителност на живота по пол и периоди

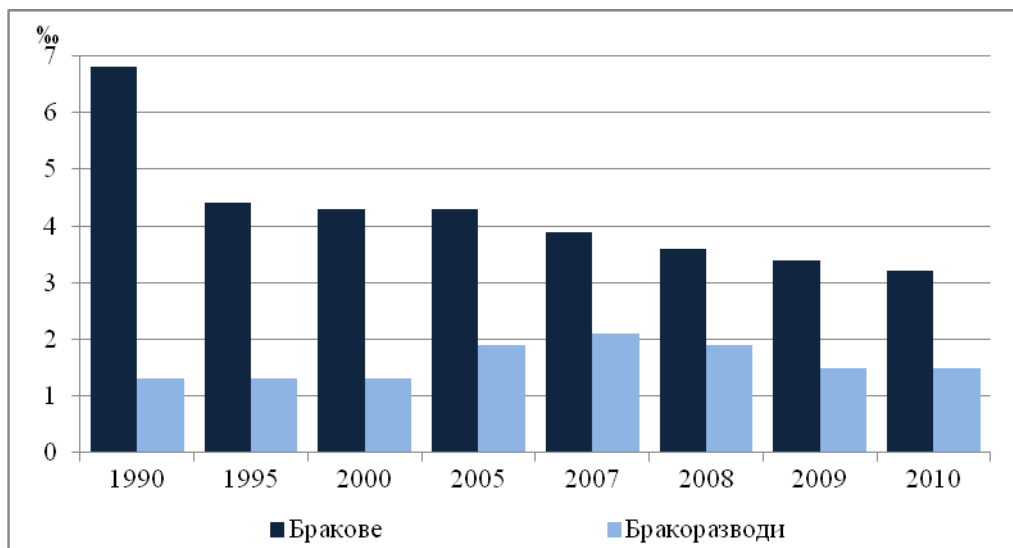
Средната продължителност на живота на живеещите в градовете е 74.0 години, а на тези в селата - 72.3 година.

В някои от европейските страни като Латвия и Литва, средната продължителност на живота при мъжете е по-ниска, а в Унгария, Румъния и Естония е приблизително равна на тази в България. В останалите страни показателят е с по-висока стойност и достига до 79 години. При жените средната продължителност на живота само в Румъния е близка до тази в нашата страна. В Литва, Латвия, Унгария, Словакия, Естония, Полша и Чехия средната продължителност на живота за жените е между 78 и 80 години. Във всички останали европейски страни средната продължителност на живота при жените е над 80 години, като във Франция, Испания и Швейцария тя е над 84 години.

Средната продължителност на живота общо за Европейския съюз (27) е 76.4 за мъжете и 82.4 години за жените по данни на Евростат през 2008 година.

Брачност и бракоразводност

През 2010 г. продължава да намалява броят на сключените граждански бракове. През миналата 2010 г. са регистрирани 24 286 юридически брака, които са с 1 637 по-малко от предходната 2009 година. От тях 79.3% (19 262) се отнасят за населението в градовете. В селата са сключени 5 024 брака. Намаляването на броя на сключените граждански бракове се дължи на все по-предпочитаното съвместно съжителство без документално оформен граждански брак сред младите хора.

Коефициенти на брачност и бракоразводност

Продължава да се повишава средната възраст при сключване на първи брак: при мъжете от 28.1 години през 2001 г. тя достига 29.6 г. през 2009 г. и 30.0 г. през 2010 година. Този показател за жените е съответно: през 2001 г. - 24.8 години, през 2009 г. - 26.4 г. и през 2010 г. - 26.9 години.

През 2010 г. броят на регистрираните бракоразводи е 11 012 и е с 650 по-малък от този през 2009 година. Близко 84% от тях се отнасят за населението в градовете. Най-голям е дялът на бракоразводите по взаимно съгласие - 64%, поради несходство в характерите - 25%, а за около 6% причината е фактическа раздяла. По други причини са 5% от разводите.

За последните седем години средната продължителност на брака до развода е около 14 години.

Население

По данни на НСИ, към 31. 12. 2010 г. населението на България е 7 504 868 души, разпределено в 5302 населени места. Общият брой на младите хора в страната на възраст 15-29 г. е близо 1 334 300 души. От тях близо 1 003 500 души живеят в градове, а 330 800 в села.

Брой млади хора живеещи в България

	2009 г.		2010 г.	
	Общо над 15 г.	в т. ч. от 15 до 29 г.	Общо над 15 г.	в т. ч. от 15 до 29 г.
Общо по местоживееене, в т.ч.	6 585 000	1 386 900	6 537 500	1 334 300
в градовете	4 670 600	1 051 700	4 655 700	1 003 500
в селата	1 914 400	335 200	1 881 800	330 800

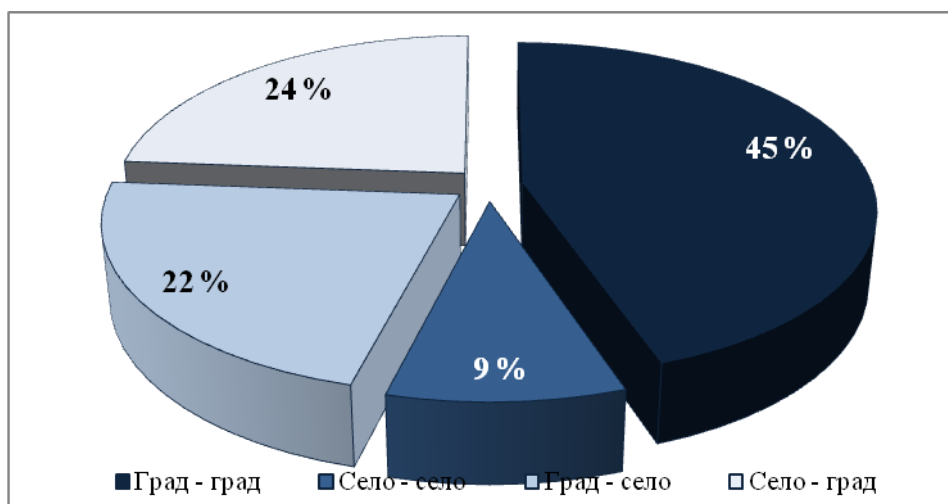
Вътрешна и външна миграция на населението

През 2010 г. в преселванията¹⁴ между населените места в страната са участвали 151 694 души, които са с близо 16 000 повече в сравнение с предходната година.

От всички, които са променили своето обичайно местоживееене вътре в страната, 48% са мъже и 52% - жени.

По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се вътре в страната са лицата във възрастовата група 20 - 39 години - 40%. Следваща по големина група е тази на лицата под 20 години - 25%. Значително по-малък е дялът (18%) на 40 - 59 годишните, а на тези над 60 години е близо 17 %.

Най-голямо териториално движение има по направлението „град - град“ (45%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - село“ (9%). Броят на преселилите се от селата в градовете (24%) е по-голям, отколкото в обратното направление - „град - село“ (22%).

Направление на вътрешната миграция

В резултат на преселванията между градовете и селата населението на селата е намаляло с 2 413 души, респективно с толкова се е увеличило населението в градовете¹⁵.

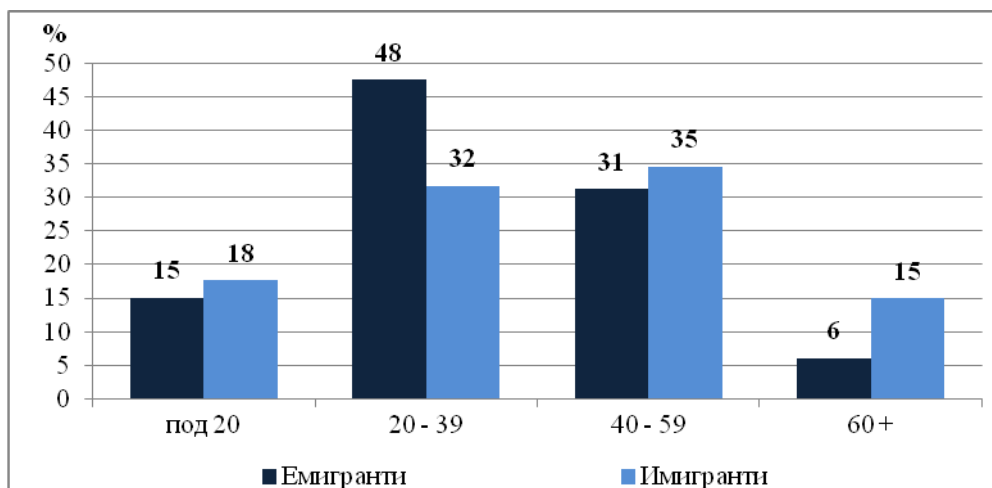
През 2010 г. 27 708 лица са заявили промяна на своя настоящ адрес от страната в чужбина. От тях близо 45% са мъже и 55% - жени. Близо 35% от емигрантите са на възраст от 20 до 34 години. Във възрастовата група 40 - 59 години относителният дял на емигрантите е 31%. Най-младите емигранти (под 20 години) съставляват 15%, а тези на 60 години - близо 6%.

Съгласно българското законодателство, българските граждани, които живеят предимно в чужбина, заявяват настоящия си адрес в съответната държава, в която

¹⁴ НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.“, стр.7

¹⁵ МТСП, „Отчет за 2010 г. за изпълнение на националната стратегия за демографско развитие на Р България 2006-2020“, стр. 34

пребивават, чрез Заявление за издаване (респ. преиздаване) на български документи за самоличност. В този смисъл обработените през 2010 г. съобщения за промяна на адреса от България в чужбина се отнасят до лица, които са напуснали страната и преди 2010 г., но срокът на валидност на техните документи е изтекъл през тази година, т.е. това са *емигранти* от страната.

Структура на емигрантите и имигрантите по възраст

Лицата, които са сменили адреса си от чужбина с настоящ адрес в България, или потокът на *имиграцията* включва български граждани завърнали се в страната и граждани на други държави, получили разрешение за постоянно пребиваване в страната. През 2010 г. 3 518 лица са заявили промяна на своето обичайно местоживееие от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 54%, а на жените - 46%. Сред дошлите да живеят в страната близо 32% са във възрастовата група 20 - 39 г., а 35% са на възраст 40 - 59 години. Най-младите (под 20 г.) съставляват 18%, а най-възрастните, над 60 години - 15 %.

По данни от провежданото извадково наблюдение от НСИ на пътническия поток през границите на страната се установява, че за близо 59% от емигрантите напускането на страната е свързано с осъществяване на постоянна работа, за 20% причината е продължаване на образованието и за 13% причините са брак, преселване или друга.

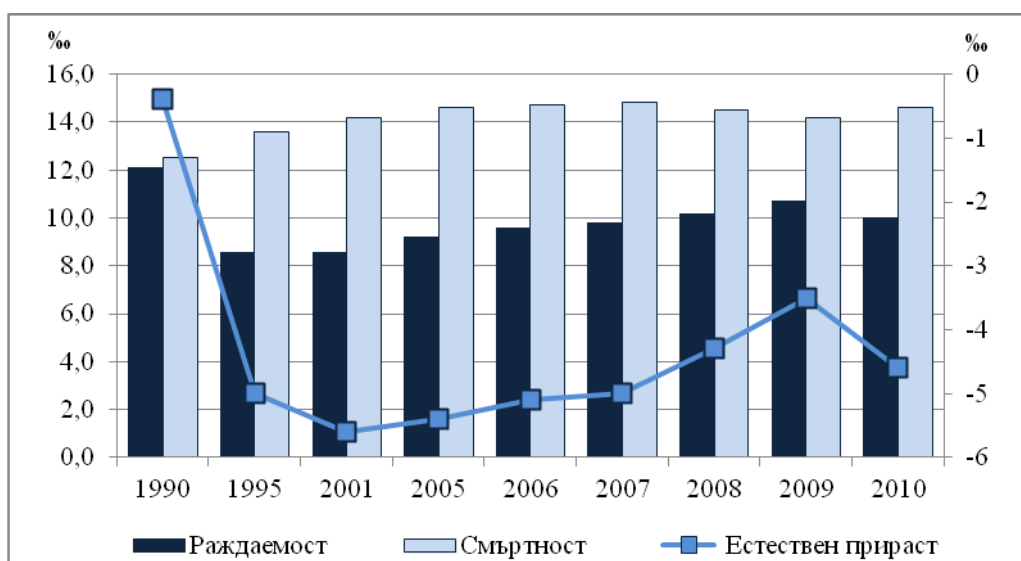
За близо 16% от дошлите да живеят в страната преселването е свързано с тяхната постоянна работа. 12% идват с цел образование. Значително по-голям е относителният дял на тези, които идват в страната поради преселване, сключване на брак или друга причина - 67%.

Естествен и механичен прираст на населението

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между ражданията и умиралията представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. През 2010 г. абсолютният брой на естествения прираст е минус 34 652 души. В сравнение с предходната година отрицателният прираст се е увеличил с 7 540 души.

Намалението на населението, измерено чрез коефициента на естествения прираст, е минус 4.6‰¹⁶. Предишната година той е бил минус 3.5‰, или се увеличава по абсолютна стойност с 1.1‰. Коефициентът на естествен прираст продължава да е с много голяма отрицателна стойност в селата - минус 12.1‰, докато в градовете е минус 1.6‰, което означава, че намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в развитието на населението, живеещо в селата.

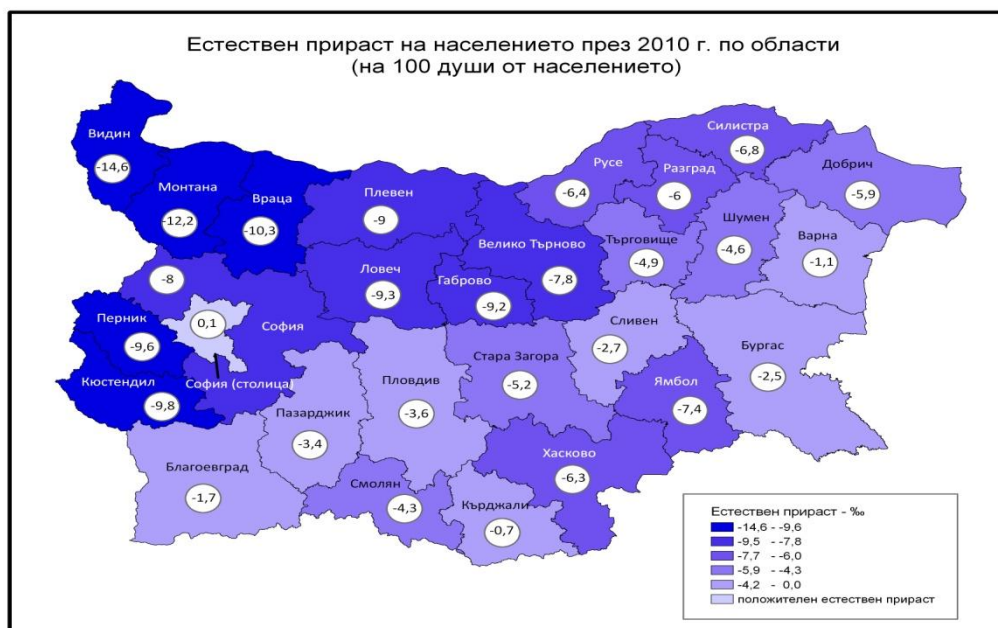

Раждаемост, смъртност и естествен прираст

През 2010 г. само област София (столица) е с положителен естествен прираст 0.1‰.

С най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст (под минус 2.0‰) са областите Кърджали (-0.7‰), Варна (-1.1‰) и Благоевград (-1.7‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са областите Видин, Монтана и Враца, в които той достига съответно минус 14.6, минус 12.2 и минус 10.3‰.

¹⁶ Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

В Европа освен нашата страна с отрицателен естествен прираст на населението, но с по-ниски стойности, са Австрия, Естония, Италия, Португалия, Румъния, Литва, Германия и Унгария - от минус 0.1‰ до минус 3.4‰. Всички останали европейски страни имат положителен естествен прираст. Със стойности от 0.9 до 1.5‰ са Гърция, Полша, Чехия, Дания, Словения и Словакия, а във Финландия, Швеция, Белгия, Испания, Нидерландия и Великобритания коефициентът е между 2.0 и 3.7‰. Сравнително по-висок положителен естествен прираст има в Люксембург (4.0‰), Франция (4.1‰) и Кипър (5.5‰). С най-висок естествен прираст е Ирландия (10.2‰).

Коефициентът на естествения прираст средно за Европейския съюз (27) е 1.0‰.

Върху броя и структурите на населението на страната съществено влияние оказва и механичният прираст от външната миграция (нетна миграция), който също е отрицателен - минус 24 190 души. Той се формира като разлика между броя на лицата, които са посочили настоящ адрес в чужбина (държава), и заявите за настоящ адрес в България. Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е 3.2‰¹⁷.

В резултат на вътрешната и на външната миграция населението на градовете е намаляло с 17 463, а на селата с 6 727 души.

През 2010 г. само областите София (столица) и Варна имат положителен механичен прираст съответно 7.7 и 0.3‰.

С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателен механичен прираст са областите Смолян (-13.4‰), Разград (-13.1‰) и Ловеч (-12.1‰). С най-малко намаление са областите Бургас (0.0‰), Перник (-1.9‰) и София област (-2.1‰).

¹⁷ Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината.

Остаряване на населението

Като остър демографски проблем, се очертава продължаващия процес на остаряване на населението. Той се изразява в непрекъснато нарастване на показателя за средната възраст на населението през последните години. През 1995 г. този показател е бил 38.9 г., през 2001 г. - 40.4 г., а през 2009 г. достига 41.8 години. За 2010 г. средната възраст на населението общо за страната е 41.9 години. Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в селата средната възраст на населението (45.5 години) е по-висока в сравнение с тази в градовете (40.5 години).

Тенденцията на остаряване на населението се изразява и в промените на неговата основна възрастова структура - разпределение на населението под, във и над трудоспособна възраст¹⁸.

Население под, в и над трудоспособна възраст

Година	Възрастови групи		
	под трудоспособна възраст (%)	в трудоспособна възраст (%)	над трудоспособна възраст (%)
1990	21.6	55.5	22.9

¹⁸ При изчисляване на населението в трудоспособна възраст за 2010 г. са включени мъжете на възраст от 16 до навършването на 63 години и жените на възраст от 16 до навършването на 60 години.

При изчисляването на броя на населението във и над трудоспособна възраст от 2001 до 2008 г. са отразявани законодателните промени в определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране.

1995	19.1	56.6	24.3
2001	16.3	59.2	24.5
2005	14.8	62.4	22.8
2006	14.6	62.8	22.6
2007	14.5	63.0	22.5
2008	14.5	63.2	22.3
2009	14.5	63.1	22.4
2010	14.6	62.7	22.7

Населението в трудоспособна възраст към края на 2010 г. е 4 700 600 души или 62.7% от цялото население. В сравнение с предходната година тази категория население е намаляла със 73 000 души.

Населението над трудоспособна възраст през 2010 г. е 1 706 000 хил. души. Спрямо предходната година то се е увеличило с 15 000 души. В края на 2010 г. населението под трудоспособна възраст е 1 098 200 души, или със 798 по-малко спрямо 2009 година.

От позицията на бъдещото развитие трябва да се отбележи, че сериозен демографски проблем за България е значително ниският относителен дял на населението от 0 до 14 години включително – 13.8%. Населението на 65 и повече години непрекъснато нараства и сега е 17.7%.

Сред административните области процесът на остаряване е най - силно изразен във Видин, Монтана и Габрово. В тези области относителният дял на населението на 65 и повече години е над 22%, като във Видин е най-висок - 24.1%. Най-нисък е този относителен дял в областите София (столица), Благоевград, Варна, Бургас и Кърджали - между 15 и под 16%.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в област Сливен - 17.8%, а най-нисък в област Перник - 11.4%.

Процесът на остаряване на населението е характерен за по-голямата част от страните в Европейския съюз. С еднакъв относителен дял на населението на 65 и повече години (17 - 18 %) освен България са и Австрия, Белгия, Естония, Латвия, Португалия, Финландия и Швеция. По-висок е този дял в Германия - 20.7%, Италия - 20.2%, и Гърция - 18.9%. В останалите страни делът на най-възрастното население е под 17%.

Под 14% е делът на най-младото население в Германия и Латвия, а за Словения, Италия и Чехия е около 14%. Малко по-висок е този дял в Гърция - 14.4% и Унгария - 14.7%, а в останалите страни от ЕС той е над 15%.

Общият коефициент на възрастова зависимост – отношението на лицата под 15 и на 65 и повече на 100 лица към населението от 15 до 64 години е 46.0%. През 2005 и през 2009 този коефициент е бил съответно 44.5 и 45.1%. В градовете това съотношение е по-благоприятно - 40.1%, отколкото в селата - 63.3%.

Друг показател, показващ остротата на посочения проблем, е коефициентът на демографско заместване¹⁹. През 2001 г. всеки 100 души, излизащи от трудоспособна възраст са били замествани от 124 души влизащи в трудоспособна възраст. След 2008 г. това съотношение е обратно - 100 души излизащи от трудоспособна възраст са замествани от 91, през 2009 г. от 82, а през 2010 от 74 души. Това показва, че в страната вече настъпва стагнация по отношение на подмладяването и развитието на трудоспособното население.

Общият анализ на резултатите за развитието на демографските процеси показва, че все още основни проблеми за демографското развитие на страната са задържащото се високо ниво на смъртността, ниската раждаемост и сравнително по-ниската средна продължителност на живота в сравнение с другите европейски страни, както и отрицателното външно-миграционно салдо.

¹⁹ Съотношение между броя на населението на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) към излизащите от трудоспособна възраст (60-64 г.) по данни на НСИ.

ПРИОРИТЕТ I – СЪЗДАВАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА, НАСЪРЧАВАЩА И ПОДКРЕПЯЩА СРЕДА ЗА КАЧЕСТВЕНА ПРОФЕСИОНАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

1.1 МЛАДИ ХОРА, ОТПАДАЩИ ОТ УЧИЛИЩЕ

1.1.1 Състояние на изследвания индикатор

По данни за 2009 г. 14.7% от младите хора на възраст 18 - 24 години са с по-ниско от средно образование, като същевременно не учат в училище и не участват в никакви други форми на образование или обучение²⁰, като 38% от тях са завършили само начално образование²¹. По данни на Евростат само за последните осем години стойността на този показател в страната съществено се редуцира с 6 пункта – от 20.7% за 2002 г. на 14.7% за 2009 г. По този показател България незначително изостава (14.7%) спрямо средния дял за ЕС (14.4%²²).

Преждевременно напуснали образованието (%), 2002-2009

Година	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ЕС 27	17.0	16.6	16.1	15.8	15.5	15.1	14.9	14.4
България	20.7	21.9	21.4	20.4	17.3	14.9	14.8	14.7

1.1.2 Анализ на състоянието

Данните на НСИ сочат като най-често срещани причини за отпадането от училище през учебната 2009/2010 г. социални и семейни причини, психологически и педагогически причини в следното съотношение:

- социалните и семейни причини (50.15%);
- непосещаване на учебни занятия поради нежелание (24.52%);
- заминали за чужбина (18.36%)

По данни от изследване на агенция Медиана, проведено през 2009 г. сред младите хора в страната, младите роми съставляват около 10% от младите до 30 год., но те излъчват над 50% от неграмотните в страната. В същото време приблизително 84% от ромите не завършват средното си образование.

Отпаднали в различните	БЪЛГАРСКА ЕТНИЧЕСКА	ТУРСКА ЕТНИЧЕСКА	РОМСКА ЕТНИЧЕСКА
------------------------	------------------------	------------------	---------------------

²⁰ НСИ „Статистическа панорама България 2009”, раздел 2 „Социални характеристики и условия на живот”

²¹ Данни на Европейската Комисия, МЕМО/11/52 от 31/01/2011 г.

²² Данни на Европейската Комисия, IP/11/109 от 31/01/2011 г.

етнически групи (18 – 30 години)	ОБЩНОСТ		ОБЩНОСТ		ОБЩНОСТ	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
НЕЗАВЪРШИЛИ ОБРАЗОВАНИЕ СРЕДНО	8.9	5.6	48.3	24.2	89.4	83.7
НЕЗАВЪРШИЛИ ОБРАЗОВАНИЕ ОСНОВНО	2.7	0.2	12.3	1.9	46.8	30.6

При останалите етнически групи – българската и турската, този проблем също съществува, но неговият обхват и трудностите не са така значими, както при ромската етническа общност. Семействата на отпадналите от училище ученици от ромски произход най-често разчитат на временна заетост, месечни добавки за деца и социални помощи. Едва 30% от тези семейства се издържат от доходи, идващи от постоянна работа. Образователното равнище на родителите на отпадналите от училище ромски деца е ниско (начално и основно).²³

Липсата на доходи е една от основните причини за отпадането на децата от училище. Отговорите са следните:

Отговори	българи	турци	роми
Защото трябваше да помагам в къщи и да работя в домашното стопанство	11.7	0.2	12.9
Нямаше пари за учебници и тетрадки	16.1	6.3	26.2
Нямах подходящи дрехи и обувки	10.2	6.8	21.7

Нежеланието да се ходи на училище сред по-голямата част от децата от ромски етнически произход е породено и от негативно отношение към учебния процес и липсата на мотивация, свързани най-често с недоброто ниво на владеене на български език в първи и втори клас. Над 57% от отпадналите деца не са посещавали детска градина, а 75% не са посещавали и предучилищна група.

Доколкото при ромите са съхранени традиционният начин на живот и ценности, някои от причините за отпадане на ромските деца от училище са както следва:

- училището се възприема като не особено подкрепящо модела на социализация на младите членове на ромския етнос;
- ранните бракове при момичетата, които по традиция спират да посещават училище на около 12-13 години;
- училището не се свързва с непосредствена практически полза.

²³ Витоша рисърч, изследване възложено от УНИЦЕФ

Половината от родителите на отпадналите от училище деца от ромски етнически произход не полагат достатъчно усилия да мотивират децата си да посещават училище. Заниженият родителски контрол, бедността и социокултурната специфика са сред основните причини за отпадане от училище на ромските деца.

1.1.3 Предприети мерки

Причините за отпадане от училище са многообразни и не се проявяват изолирано, което налага да се предприемат комплексни мерки за задържане и връщане в училище на децата, отпаднали от образователната система.

Предвидени и в процес на изпълнение са различни мерки, осъществявани чрез финансирани проекти по национални програми и оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОП „РЧР“).

„Национална програма за по-пълно обхващане на учениците в задължителна училищна възраст”, програмата „Училището – територия на учениците” и програмата „С грижа за всеки ученик” имат за цел по-пълно обхващане и задържане на учениците в задължителната училищна възраст, като се осигурят условия за улесняване на достъпа до образование на тези ученици без разлика по отношение на етническа принадлежност, пол, произход и вероизповедание чрез създаване на възможност за всеки да се обучава независимо от неговото местоживееие и икономическо положение. Целева група са предимно децата от първи до седми клас. Например по Национална програма „С грижа за всеки ученик” в модул „Осигуряване на допълнително обучение на учениците за повишаване на нивото на постиженията им по общообразователна подготовка” се предоставят средства за допълнително обучение на учениците от пети, шести и седми клас, показали ниски резултати от външното оценяване. Броят на обхванатите през 2009 и 2010 г. ученици е 12 271.

По *Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”* се прилагат различни схеми за повишаване качеството на учебно-възпитателния процес чрез преподаване на интересно и полезно учебно съдържание, разработване на нови извънкласни форми, интеркултурно образование, както и насочване на усилията за повишаване на образователното ниво на напусналите училище млади хора.

В рамките на област на интервенция *„Подобряване на услугите в образованието и обучението”* през 2009 г. в програми за обучение и повишаване на квалификацията са включени 283 преподаватели, а през 2010 г. - 1128.

По *схема за безвъзмездна финансова помощ: BG051PO001/07/4.2-01 „Да направим училището привлекателно за младите хора”* през 2010 г. са обхванати 7217 учащи се, от които 6 566 са от ромския етнос. Разработват се и се предлагат нови извънкласни форми, които да направят училището по-привлекателно. През 2009 г. и 2010 г. са подкрепени 1148 училища за въвеждане на нови извънкласни дейности, като общата цифра на училищата по схемата е 1703. Обхванатите ученици в извънкласни дейности за 2009 г. и 2010 г. са 308 050.

В областта на интервенция „Децата и младежта в образованието и обществото” включените в проекти за интеркултурно образование деца от ромски произход са 23 463, от които 14 766 деца са завършили обучението по проектите.

По схема „Образователни услуги за ученици, изоставящи от учебния материал и деца с изявени дарби“ през 2010 г. също са включени деца от ромски произход, като техният дял е 27.2% .

По схема „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурно образование и възпитание“ са финансирани различни проекти, насочени към превенция на ранното отпадане от училище, по които през 2009 г. и 2010 г. са обхванати 23 463 деца, голяма част от които представители на ромския етнос.

С оглед отчитане на специфичните особености на ромския етнос и с цел осъществяване на комплексен подход за „образователна интеграция“ се предвижда усилията през 2011 г. по Оперативна програма «Развитие на човешките ресурси» да бъдат насочени не само към ромските деца, но също и към по-възрастните представители на етноса по схемата „Ограмотяване на възрастни“, което да ги улесни за по-нататъшен достъп до професионална подготовка и по-голяма конкурентоспособност на пазара на труда. Очаква се 10 500 лица да бъдат включени в програми за ограмотяване и в курсове за завършване на класове от основното образование, от които най-малко 8000 да завършат успешно.

В отговор на потребностите през 2010 г. бяха одобрени критерии за избор на операции „Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система“ за подпомагане на по-успешната социална и трудова реализация на децата и учащите се от етническите малцинства чрез подобряване на условията за равен достъп до образование и обучение и засилване на мотивацията за включване в образователния процес.

1.2 МЛАДЕЖИ, ЗАВЪРШВАЩИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

1.2.1 Състояние на изследвания индикатор

През учебната 2009/2010 г. за придобиване на образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър”, „бакалавър” и „магистър” се обучават 283 236 студенти или с 4.79% повече спрямо предходната 2008/2009 учебна година.²⁴

Учебна година	2000/2001	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Брой завършили висше образование, в т.ч.:	247 006	243 464	258 692	264 463	274 247	287 086
Степен „професионален	16 369	23 608	26 953	26 169	27 724	28 947

²⁴ НСИ, Годишник 2010 г.

бакалавър”						
Степени „бакалавър” и „магистър”	227 223	214 693	226 923	233 941	242 574	254 289
Степен „доктор”	3 414	5 163	4 816	4 353	3 949	3 850

Завършилите през 2010 г. с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ са 6929 лица, при 6769 през 2009 г. Като „бакалавър“ и „магистър“ са се дипломирали 52 998 лица, а 596 лица са защитили „докторска“ степен. Най-висок е относителният дял на дипломиралите се студенти от следните области на образование: „Стопански науки и администрация” (2009 г. - 32.6%, 2010 г. – 31.97%), „Науки за обществото и човешкото поведение” (2009 г.- 14.1%, 2010 г. – 13.74), „Технически науки и технически професии” (2009 г. - 12.6%, 2010 г. – 12.425).

1.2.2 Анализ на състоянието

Нараства дялът на младите хора на възраст от 30 до 34 г. завършили висше образование от 19.5% през 2000 г. на 27.1% през 2008 г.

На възраст 20 - 29 години младите хора учат обикновено във висши училища или коледжите, а една малка част от тях учат в средното образование и в професионалното обучение след завършено средно образование. В сравнение със средната величина за ЕС (24.8% - 2007 г.) в България дялът на учащите на възраст 20 - 29 години спрямо населението на същата възраст е значително по-нисък - 19.1% за 2007 г. като за 2009 г. този дял за България е по-висок - 21.9%.²⁵

В структурата на завършващите студенти се забелязва диспропорция между търсенето на пазара на труда и дела на завършващите студенти. Въпреки че се наблюдава увеличение спрямо 2000 г. на броя на завършилите технически специалности с 2.7% , темпът на нарастване е чувствително по-малък в сравнение с търсенето на пазара на труда.

По данни от социологически проучвания, проведени в периода април-юни 2010 г. между 57% и 82% от анкетираните различни групи потребители на образователни услуги, определят като необходимо или изключително необходимо създаване на рейтингова система на българските висши училища. Над 2/3 от анкетираните считат, че съществуващата в момента информация за българските висши училища не е достатъчна, като най-голям дефицит на информация има по отношение на реализацията след завършване, както и за различните специалности, по които се предлага обучение.²⁶

1.2.3 Предприети мерки

През изследвания период правителството предприе мерки за осъществяване на реформи в системата на българското висше образование, които се развиват в

²⁵ Education at a Glance OECD indicators, OECD, 2009; НСИ

²⁶ Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“

политическия контекст на протичащите реформи в общото европейско пространство за висше образование. Започна процес на въвеждане на европейските критерии за модернизирани на висшето образование в България с цел гарантиране качеството на предлаганото обучение чрез създаване на условия за реална конкуренция между висшите училища и стимулиране развитието на академичния състав.

Очакваният ефект от предприетите реформи се свързва с:

- повишено качество на образованието чрез поставяне на висшите училища в реална конкурентна среда както на национално, така и на международно ниво;
- стимулиране на професионалната мотивация на академичния състав;
- подобряване модела на финансиране на институциите за висше образование;
- повишаване възможностите за усвояване на средствата от европейските структурни фондове.

През 2009 и 2010 г. по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” се осъществява схема „Разработване на система за оценка на качеството на средното образование и рейтингова система за висшите училища в Република България”. Проектът „Развитие на рейтингова система за висшите училища“ създаде възможност за събиране и обобщаване на актуална информация относно обема и качеството на образователните услуги, предлагани от висшите училища в страната, които към момента са 51 и предлагат обучение по над 600 специалности в 52 професионални направления. Създадената интернет базирана рейтингова система предоставя структурирана информация по 52 професионални направления, в 51-те висши образователни институции, представена в 7 тематични области като – учебен процес (с 12 индикатора - техническа и практическа подготовка, участие в стажове, актуалност на учебния материал, обучение по чужд език и др.); осигуряване на учебния процес (9 индикатора: материална база, административно обслужване, организация на учебния процес и др.); научноизследователски процес (14 индикатора – преподаватели участващи в международни проекти, статии в чужди научни списания и др.); социално-битови условия ((3 индикатора – стипендии, общежития, степен на удовлетвореност); престиж (6 индикатора – среден успех на завършилите студенти, престиж пред работодатели, престиж пред общественото мнение и др.) и реализация (6 индикатора – доход на завършилите, безработица сред завършилите, предпочитания на работодателите и др.). В класацията крайната оценка за всяко висше училище е представена като резултат по скалата от 0 до 100 по всяко от професионалните направления.

Основополагаща реформа в областта на висшето образование е новият *Закон за развитието на академичния състав в Република България*, приет от Народното събрание през май 2010 г. Новият закон урежда обществените отношения, свързани с научните степени и академичните длъжности и създава рамката за развитие на академичния състав в Република България като от централизирано управление се преминава към управление на конкурентоспособност. Новият закон дава път на

младите в науката чрез подобряване на процедурите за прием на редовни и задочни докторанти, начина на работа на Националната агенция за оценяване и акредитация, механизма за придобиване на научни степени „доктор“ и „доктор на науките“, и реда за заемане на академични длъжности.

По програма „*Студентско подпомагане*“ са предоставени стипендии, помощи и награди на студентите, докторантите и специализантите от държавните висши училища, осигуряване на субсидирано ползване на студентски общежития и столове и на помощи за свободно наета квартира при недостиг на места в студентските общежития.

През 2009 г. в студентските столове са реализирани 1 868 183 хранодни, а през 2010 г. те са 1 931 523.

През разглеждания период се изпълнява и проект „*Студентски стипендии и награди*“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, който е насочен към повишаване на капацитета на човешкия капитал чрез по-добро и по-достъпно образование. Общата цел на проекта е преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност на студентите, гарантиране на справедливост по отношение на достъпа им до образование, участието, третирането и резултатите от обучението и повишаване на тяхната мотивация за по-добра подготовка. Проектът разширява действието на сега съществуващите в страната политики за студентско подпомагане, осъществявани със средства от държавния бюджет.

В рамките на четири семестъра са раздадени над 310 000 месечни стипендии и над 31 000 награди. Партньори по проекта са 49 български висши училища. Общо по проекта са обхванати 61 045 лица (2009 г. – 22 914, 2010 г. – 38 131 студенти). Почти всички бенефициенти са във възрастовата група от 19 до 34 години.

С цел укрепване на връзките между институциите за образование и обучение, научноизследователския сектор и бизнеса и засилване интереса на младите хора към реализация в сферата на образованието и науката, както и да се повиши качеството на научните разработки през 2009 и 2010 г. продължава реализирането на две схеми за „Подкрепа на развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени“. Общо са подкрепени над 1580 млади хора като за същия период 764 са завършили програми за развитие на научния потенциал. 80% от тях са млади учени на възраст от 25 до 34 години. Дейностите по двете схеми са насочени към организиране и провеждане на програми за обучение и повишаване на квалификацията на младите хора, работещи в сферата на науката с участието на водещи специалисти от съответната област, подкрепа за научни публикации, научен обмен, участие в работни срещи, провеждане на научни изследвания и др.

През 2009 г. са извършени промени в Закона за кредитиране на студентите и докторантите, с които се елиминират основните пречки в него за реалното му изпълнение. През 2010 г. е изготвен проект на типов договор съгласно чл. 6 от Закона за кредитиране на студенти и докторанти и бяха проведени разговори с Асоциацията на банките в България. Постигнато е принципно съгласие по съдържанието на договора. В следствие проектът на договор е обсъден и съгласуван и със студентите и

докторантите чрез Националния съвет за студентско кредитиране. Договорът е утвърден от министъра на финансите и от министъра на образованието, младежта и науката. Програмата стартира от началото на учебната 2010/2011 година .

Общият брой на студентите и докторантите, обучавани в акредитирани висши училища в България за академичната 2010/2011 година е 266 090, от тях 171 564 имат право на кредит. От това право са се възползвали 2 842 младежи, които са получили кредитите за студентски такси (2 792 лица) и издръжка (50 лица) в размер на 13 840 141,52 лв. като средния размер на кретида за 2010 г. е 4 869 лв.

Реално е подпомогнато и кариерното развитие и конкурентоспособност на академичния състав чрез провеждане на чуждоезиково и професионално обучение на над 500 преподаватели по проект по ОП „РЧР”, изпълняван от МОМН.

1.3 ЗАЕТОСТ ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

1.3.1 Състояние на изследвания индикатор

Задълбочаването на икономическата криза в страната през 2009 г. има своето отражение върху пазара на труда. Процесите на трудовия пазар се развиват с известно изместване във времето по отношение темповете на влошаване на икономическата конюнктура. В резултат на несигурната икономическа среда, недостатъчната финансова обезпеченост, свитото производство и намаляване на обема на работа, намаленото търсене на стоки и услуги от страната и чужбина, *коэффициентът на заетост* (15 - 64 навършени години) в страната намалява с 1.4% през 2009 и с 2.9% през 2010 г.

година	2008	2009	2010
България	64.0	62.6	59.7
ЕС	65.8	64.5	64.1

Отчитат се съществени различия между нивото на заетост в различните възрастови групи. През 2010 г. при младите хора от 15 г. до 24 г. коэффициентът на заетост е 22.2% (при 24.8% през 2009 г.). Във възрастовата група от 25 г. до 34 г. той е 70.7% (при 75.1% през 2009 г.). Най-голямо е намалението на коефициента на заетост при лицата между 25 - 34 г. – с 4.4 процентни пункта (с 3.0 процентни пункта през 2009г.).²⁷

През 2010 г. най-висок е коэффициентът на заетост на лицата с висше образование 70.1% (при 72.7% през 2009 г.). За лицата със средно образование той е 57.7% (при 61.6% през 2009 г.). За лицата с основно образование – 20.0% (при 23.2% през 2009 г.).

²⁷ Агенцията по заетостта, Годишник 2010

Най-нисък е коефициентът на заетост за лицата с начално и по-ниско образование 8.5% (при 11.2% през 2009 г.).²⁸

1.3.2 Анализ на състоянието

Ниският процент на заетост сред младите хора във възрастовата група от 15 до 24 години е в резултат главно на ниската им икономическа активност, тъй като те все още са в процес на получаване на тяхното образование и не работят по време на обучението си. България се нарежда в групата на страните с активност по-ниска от 50% на младите хора по отношение на заетостта (Чехия, Италия, Литва, Люксембург, Унгария, Румъния и Турция). Докато в страни като Дания, Холандия, Исландия и Швейцария, младите хора в тази възрастова група показват икономическа активност над 70%. Трябва да се отбележи, че в тези страни съществува двоична система на обучение, при която обучението в клас и на работа се прилага паралелно.²⁹

Изследване сред младите хора проведено в рамките на ЕС сочи, че 74% от младежите от България имат положителна нагласа към работа в друга европейска държава. Малко по-висок е процентът на изразилите предпочитание към работа в чужбина в течение на ограничен период от време (42%), отколкото за по-дълъг период от време (32%). Младежите на възраст между 15 и 19 години са по-склонни да работят в чужбина, отколкото хората на възраст между 30 и 35 години (63% срещу 42%). Лицата с по-високо образование също са с по-голяма нагласа да живеят в чужбина, отколкото тези, завършили основната степен на средното образование (55% срещу 33%). Все още обаче мобилността на работната ръка сред групата на младите хора в ЕС понастоящем е едва 3%.³⁰

1.3.3 Предприети мерки

С цел повишаване на професионалната мобилност и улесняване на прехода между образование и заетост в страната се реализира *програма “Старт на кариерата”* на Агенцията по заетостта, финансирана със средства от бюджета на Министерството на труда и социалната политика за активни политики на пазара на труда”, която дава възможност на младежи, завършили средно или висше образование да придобият трудов стаж. Програмата се реализира в два компонента. Обект на Компонент 1 са младежи до 29 г. без трудов стаж по специалността, завършили висше образование и регистрирани в бюрата по труда. Работодатели са публични администрации – централни ведомства, включително второстепенни разпоредители с бюджетни кредити и техните териториални поделения, областни и общински администрации. На младежите се осигурява трудова заетост за срок от 9 месеца. Обект на Компонент 2 са младежи до 24 години, завършили професионално образование през последните 24 месеца, без трудов стаж по професията, по която са придобили квалификация и са регистрирани в бюрата по труда. Работодателите са от частния сектор. Осигурява се трудова заетост за срок от 6 месеца. През 2009 г. в програмата са включени общо 448 младежи (от тях: 417 лица с висше образование за работа по Компонент 1 и 31 лица със

²⁸ Агенция по заетостта, Годишник 2010

²⁹ Евростат, 2009

³⁰ Флаш Евробарометър „Младежта в движение“ 2011 г.

завършено професионално образование за работа по Компонент 2). Средно месечно през годината са работили 293 младежи. През 2010 г. в програмата са включени общо 669 лица (в т.ч. 639 младежи с висше образование и 30 – със средно-професионално образование).

През отчетния период усилията по приоритетна ос 2 на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” са били насочени към подобряване на професионалните характеристики на заетите и повишаване на пригодността им и осигуряване на устойчива заетост. Ако през 2009 г. е имало включени лица по 2 схеми, то през 2010 г. са отчетени лица, включени в дейности по 6 схеми. Само по двете фази на схемите „Аз мога” и „Адаптивност” през 2010 г. са включени 39 842 лица. Делът на включените млади хора през 2009 г. е бил 39.3%, а през 2010 г. е достигнал 42.1%.

По схема „Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” по проект „Ново начало – от образование към заетост” се предвижда през 2011 г. 15 000 млади хора да получат посреднически услуги, а 13 500 от тях да преминат успешно стаж по придобитата от тях специалност във висшето или средното училище. В рамките на схемата (която стартира в началото на октомври 2010 г.) до края на годината са подадени 344 заявки от работодатели и са заявени 605 работни места. Заявление за включване в проекта са подали 441 младежи.

В страната са реализирани различни проекти за създаване на условия за реализация на младите хора след завършване на образование с цел улесняване на прехода между образованието и професионалната реализация. Такъв проект е и „От училище – заети в туризма”, чиято цел е да се създадат условия за професионална реализация на младежи, завършващи професионално образование по туризъм, да се намали младежката безработица и да се повиши ефективността на образователната система. Включените през годината в стажуване 32-ма младежи са завършили професионално образование по професии от направленията „Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг” и „Пътувания, туризъм и свободно време”.

1.4 БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА

1.4.1 Състояние на изследвания индикатор

В края на месец декември 2010 г. безработицата във възрастовата група между 15 и 29 години в България е 26.5% при средно за страните от ЕС 20.2%.³¹

1.4.2 Анализ на състоянието

Безработните младежи до 24 г. през 2010 г. са 30 168 души средногодишно³², като за една година те нарастват с 5 449 лица или с 22.0% (2009 г. – 24 719 лица). Делът им обаче намалява от 8.8% през 2009 г. на 8.6% през 2010 г. от общия брой на регистрираните безработни. Запазва се дългогодишната трайна тенденция с най-висок относителен дял (67.2%) сред безработните младежи до 24 г. да са тези без

³¹ Евростат

³² Агенцията по заетостта, Годишник 2010

квалификация, при 70.6% през 2009 г. и с основно и по-ниско образование (52.0% през 2010 г., при 56.0% през 2009 г.), но те показват спад спрямо предходната година.

Групата на безработните младежи до 29 г. включва 63500 души, които се увеличават с 12165 лица или с 23.7% спрямо предходната година (2009 г. – 51335 лица). Делът им е 18.1% от общия брой на регистрираните безработни, като минимално намалява с 0.2 процентни пункта. Продължава трайната тенденция безработните младежи без квалификация, които са 63.3% през 2010 г. и 66.3% през 2009 г., и тези с основно и по-ниско образование (50.3% през 2010 г., при 54.0% през 2009 г.) да са с най-висок относителен дял, но тези стойности са значително по-ниски от предходната година.

Делът на безработните младежи до 29 години е най-висок в Сливенска и Старо-загорска области (по 23.1%), Софийска (22.4%), Пловдивска (22.1), Ямболска (21.3%) и Пазарджишка област (20.3%), при най-нисък дял за страната в област Габрово (12.6%). Сравнително нисък се запазва делът на безработните младежи до 29 години в областите Търговище (13.4%), Кърджали, Смолян (14.2%) и Разград (14.3%).

Безработицата като проблем е концентрирана сред младите хора с основно или без образование – съществува значителна група неграмотни, необразовани и неквалифицирани млади хора, които имат минимален шанс за достъп до пазара на труда.

Проучване на агенция Медиана през 2009 г. показва, че 28 % от младите безработни до 35 г. никога не са започвали работа (маргинализирана група), като това са основно хора на възраст до 25 год. От тях 37 % са от ромски етнически произход, а 65 % са с основно и по-ниско образование. Продължителността на безработицата, при младите е силно повлияна от образователното ниво. При младежи, които са безработни от по-малко от година 30% от тях са с основно и по-ниско образование. При младите хора, останали без работа за повече от 12 месеца, този процент става 60%.

От безработните младежи от ромски произход 33 % произлизат от семейства на безработни и самите те са безработни. 40 % от тях никога не са започвали работа, а 64 % вече са станали родители. Особено тревожно е, че 7 % от ромските домакинства са домакинства на потомствено безработни.³³

Изследването на проблема с високата степен на безработицата сред младите хора води до извода - проблемът с младежката безработица не е да се намери работа на младите хора, а как да се превърне тази част от младите хора с ниска степен на образование и грамотност в реална работна ръка.

% от младите хора 18-35 години в съответната образователна група

	БЕЗРАБОТНИ В ОБРАЗОВАТЕЛНА ГРУПА			
	2006	2007	2008	2009
БЕЗРАБОТНИ СРЕД ТЕЗИ БЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ	60.0	86.9	55.8	55.9

³³ Агенция “Медиана”, изследване 2009г.

БЕЗРАБОТНИ СРЕД ТЕЗИ С ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ	53.3	50.1	44.6	31.5
БЕЗРАБОТНИ СРЕД ТЕЗИ СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	18.2	13.5	9.2	10.6
БЕЗРАБОТНИ СРЕД ТЕЗИ С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ	5.6	5.3	1.4	4.5

Източник: МЕДИАНА

1.4.3 Предприети мерки

Усилията на държавните институции като Министерството на труда и социалната политика (МТСП) и Агенцията по заетостта (АЗ) през отчетния период са насочени към активна политика за насърчаване на заетостта чрез средства от Държавния бюджет и Европейския социален фонд, респективно ОП „Развитие на човешките ресурси» и обявяването на голям брой места за субсидирана заетост. Общо за 2010 г. е осигурена заетост чрез АЗ на 39415 млади хора до 29 г.

С оглед ограничаване на безработицата в инициативите на активната политика през 2010 г. са включени 31 931 младежи до 29-годишна възраст, чийто относителен дял в общия брой на обхванатите от активна политика лица е съответно 22.9%. В субсидирана заетост са включени приблизително една трета (10562) младежи, а в схемите по ОП „Развитие на човешките ресурси”, които предоставят предимно възможности за обучение съответно около две трети (21369) млади хора.

За ограничаване размерите на младежката безработица се прилага подходът “*Нов старт*” (заетост на първичния пазар, в активни програми или мерки, включване в обучение за професионална квалификация или мотивация). През 2010 г. подходът е предложен на общо 25 042 безработни младежи до 29 г. през първите четири месеца след регистрацията им в бюрата по труда.

Законът за насърчаване на заетостта стимулира работодателите да разкриват работни места за младежи. От преференциите, предоставяни от закона за наемане на безработни младежи до 29-годишна възраст през 2009 г. са се възползвали 398 работодатели, които са обезпечили заетост на 2 274 безработни младежи средно на месец. По мярката за стажуване на безработни до 29-годишна възраст са работили 198 младежи средномесечно и са включени нови 121 лица. През 2010 г. от преференциите на закона за наемане на безработни младежи до 29-годишна възраст и за наемане на младежи с трайни увреждания или военноинвалиди, както и от социални заведения са се възползвали 187 работодатели, които през годината са назначили на работа 411 младежи. Средномесечно по мерките са работили съответно 898 и 68 младежи (част от тях са включени през предходната година). По мярката за стажуване на безработни до 29-годишна възраст са включени 879 лица.

Националната програма “*От социални помощи към осигуряване на заетост*” (НП “ОСПОЗ”) подкрепя прехода от пасивен към активен подход при работа с една от най-уязвимите групи лица на пазара на труда – трудоспособни безработни на месечно социално подпомагане. Приоритетно в заетост по Програмата се включват безработни лица, обект на месечно социално подпомагане, които са членове на семейства с деца, в

които и двамата родители са безработни и семействата са обект на месечно социално подпомагане, както и безработни самотни родители/осиновители, обект на месечно социално подпомагане. Включването им в заетост по Програмата дава възможност за възстановяване на трудовите навици и увеличава шансовете след това безработните сами да си намерят работно място. През 2009 г. в програмата са включени 49 938 безработни лица, 13% от които са младежите до 29-годишна възраст.

Преобладаващата част от схемите по ОП „РЧР” стартират през 2010 г. и до края на годината са сключени са договори и се изпълняват общо 294 проекта по приоритетни оси 1 и 2 на Програмата в областта на пазара на труда.

Проектът за младежи, напуснали училище цели постигане на социална адаптация и повишаване на пригодността за заетост на безработни младежи до 29 години, които са отпаднали от училище преди да завършат основно или средно образование. Непосредствените цели на проекта са осигуряване на възможности за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или ключови компетентности в съответствие с местните потребности на пазара на труда и възможности за стажуване до шест месеца или чиракуване, под ръководството на наставник по условията на Закона за насърчаване на заетостта.

По оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, Приоритетна ос 1 „Насърчаване създаването на нови работни места и развитие на пазар на труда, насърчаващ включването”, област на интервенция 1.1. „Интегриране на уязвимите групи на пазара на труда” се реализира схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ /БФП/ “Повишаване заетостта на младежите чрез трайното им включване на пазара на труда в България”. За отчетния период в изследванията на потребностите от обучение по проекта са обхванати 5 921 безработни младежи от целевата група и 4 263 работодатели от целевите региони. Консултирани са 6 184 младежи за участие в проекта. Подадени са заявления за намерение за участие в обученията от 9 396 младежи. През 2010 г. 5 242 младежи от 16 до 29 г. са получили посреднически услуги (50% от целевата група по операцията). Броят на младежите включени в обучение за придобиване на ключови компетенции е 5 574, 2 613 - по чужд език и 2 961 - по информационни и комуникационни технологии (54% от целевата стойност). 10.45% от обхванатите млади хора са представители на етнически малцинства в страната. Включените младежи в заетост след приключване на обучението е 18.62% (1104 лица) от успешно завършилите лица.

На регионално ниво се реализират редица проекти, насочени към насърчаване на младежката заетост. Например през 2009 г. в област Бургас стартира изпълнението на проекта “Професия –призвание”. Основната цел е да се повиши пригодността за заетост на безработни лица, предимно безработни младежи до 29 г. без професия и трудов опит, да се повиши тяхната конкурентоспособност на пазара на труда и да се стимулира социалното им приобщаване. Специфичните цели на проекта са придобиване на знания и умения чрез обучение за придобиване на квалификация по част от професията „Монтьор на енергийни съоръжения и инсталации”, мотивиране за активно поведение на пазара на труда и осигуряване на заетост.

Проектът *“Това е моят шанс да намеря себе си”* предоставя възможността безработни младежи на възраст до 29 години с основно и по-ниско образование да придобият различни занаятчийски умения, съответстващи на тяхното желание и мотивация. Чрез проекта се постига от една страна ориентиране на безработните младежи към търсени занаяти и професии и създаване на възможности за тяхното практикуване, а от друга страна - предаване на опита на майсторите-занаятчии на млади и начинаещи работници. През годината в проекта са включени 70 лица.

През 2010 г. са проведени от Агенцията по заетостта и 41 специализирани борси, насочени към отделни икономически дейности и различни целеви групи, включително и към младежи до 29 г.

1.5 САМОНАЕМАНЕ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

1.5.1 Състояние на индикатора

По данни на Евростат за 2009 г. голяма част от заетите млади хора на възраст от 15 до 24 години в България са наети (95.4%). Заети в семейния бизнес са 2.3% от тях, а 3.4% от тях развиват собствен бизнес.

При младите хора на възраст от 25 до 29 години в България наети са 93.3%, заети в семейния бизнес са едва 1.1%, а 5.7% са предприемачи.

Младите хора, които са се реализирали като предприемачи имат различна степен на образование като преобладават тези с висше и средно образование (5% са с основно и по-ниско образование, 42% са със средно образование и 53% са с висше образование (15% бакалаври и 38% магистри)³⁴

1.5.2 Анализ на състоянието

Ниската активност в областта на предприемачеството сред младите хора в България се дължи преди всичко на липса на достатъчно умения, опит и ресурси за стартиране на собствен бизнес. Много от тях, които имат намерение да се заемат със собствен бизнес предпочитат преди това да натрупат знания, професионален опит в избраната област, както и да намерят необходимия им стартов капитал.

Като цяло в страните от ЕС³⁵ бизнес активността сред младите хора е много ниска – едва 4% при възрастовата група от 15 до 24 години и 9% при тези на възраст между 25 и 29 години. При възрастовата група от 30 - 34 години този процент нараства на 15% .

Проучване на Флаш Евробарометър „Младежта в движение“ показва, че младите хора в България са най-склонни да започнат свой собствен бизнес (74 %), докато младите италианци са най-малко склонни на това (27 %).

³⁴ Евростат, Youth in Europe, 2009

³⁵ Евростат, Youth in Europe, 2009

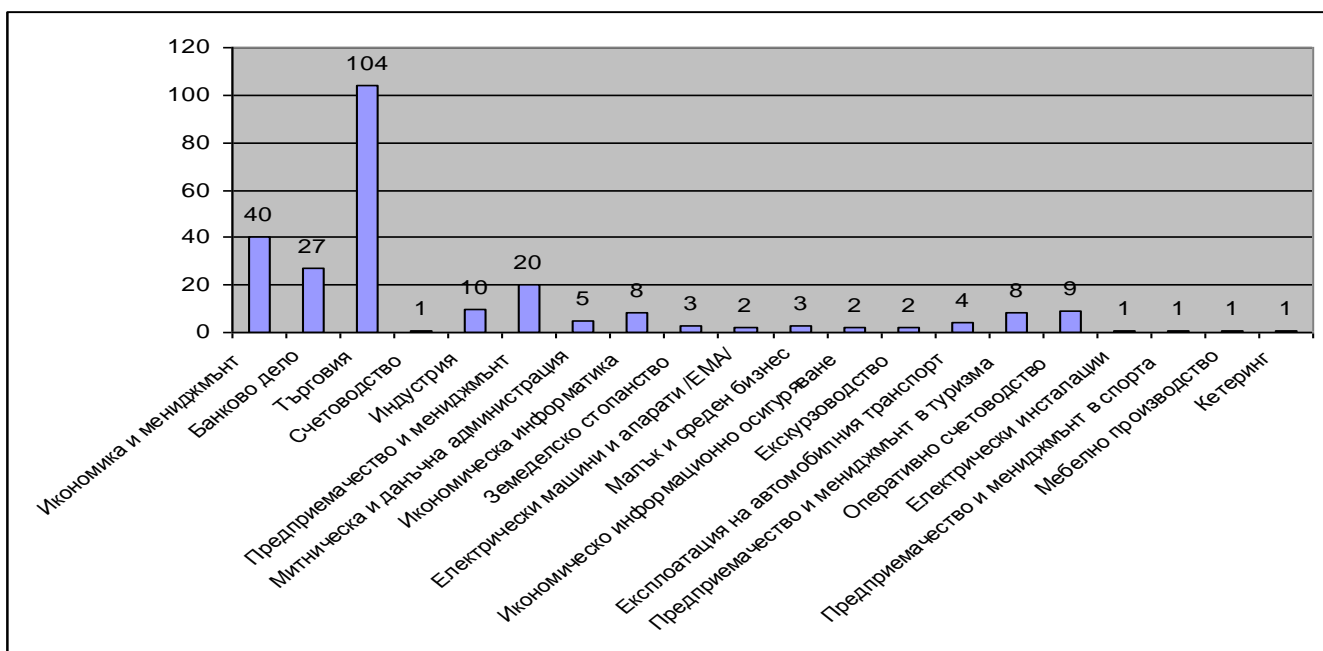
Сред най-често изтъкваните от младите хора в България мотиви за започване на собствен бизнес са: да печелиш повече пари (82%); сам да си си ръководител (70%); професионална реализация (68%) и преодоляване на предизвикателството (56%).

1.5.3. Предприети мерки

Обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика през последните години в страната. Огромна помощ за реализирането на проекти за обучение на ученици, студенти и млади предприемачи оказват международни донори и фондовете на ЕС. След присъединяването на страната към Европейския съюз усилията се осъществяват в контекста на Европейската харта за малките предприятия. Целта е на всички образователни нива да се преподава бизнес и предприемачество както в средните училища и университетите, така и в програми за предприемачи, възрастни и безработни лица.

През учебната 2009/2010 г. в България работят 252 учебно-тренировъчни фирми (УТФ) в 61 училища в 43 населени места, в които участват общо 3200 ученици. Тренировъчната фирма се доказва през годините като успешна форма на практическо ориентиране и обучение по предприемачество. Учебно-тренировъчната фирма е заложена като елемент на учебния план на професионалните гимназии в частта му задължителна подготовка, ЗИП, СИП, учебна практика и производствена практика. Учебно-тренировъчната фирма е виртуално, фиктивно копие на реална фирма и работи като истинско предприятие. Тя постоянно поддържа бизнес контакти с други подобни фирми в страната и в чужбина. В зависимост от сферата на дейност "служителите", които всъщност са ученици от последните гимназиални класове, симулират ситуации от реалния стопански живот - работят с доставки, симулират продажбите, справят се със счетоводни задачи, вземат управленски решения в зависимост от състоянието на пазара, контактуват с държавните структури (Търговски регистър (Агенция по вписванията), статистика, данъчна служба). Управител на фирмата е ученик, има и наблюдаващ ръководител, който е преподавател. Всички служби се имитират от създадения в гр. София Център на учебно-тренировъчните фирми (ЦУТФ), самостоятелно звено към МОМН от 1999 г.

Сфери на дейност на учебно-тренировъчни фирми според подадените бланки за регистрация в "регистър училища" за 2009-2010 учебна година

Предприемаческото образование чрез тренировъчна фирма освен преподаването на специфични бизнес познания насърчава умения, формиращи предприемаческо поведение като творчески дух, усет за инициатива, поемане на рискове, самоувереност, способност да се работи в екип. В УТФ комплексно се практикуват и всички ключови компетенции, които са заложени в общото образование, както и специфични умения за създаване на бизнес план; познаване на административните процедури за създаване на собствена фирма; разбиране на принципите на счетоводството, търговското и данъчно законодателство; спазване бизнес етика и проява социална отговорност; ясно разбиране за пазарните механизми; за познаване на техниките за продажби. Тренировъчната фирма е желана и предпочитана форма от учениците, учителите, от училищните ръководства и от родителите.

През м. декември 2009 г. Центърът на УТФ участва в проведения за първи път в България от Министерството на икономиката, енергетиката и туризма конкурс „Европейски награди за предприемачество“. Проектът „Български младежки форум на бизнес лидерите“ на Центъра на УТФ е класиран на първо място.

През 2010 г. ЦУТФ получи международна награда от Европейската комисия за отлични резултати в областта на обучението по предприемачество и стимулиране на дух на предприемачество, както и специална награда на Български форум на бизнес лидерите за социално отговорни практики на малко предприятие за 2009 г. с проекта “Ученическа академия Корпоративна социална отговорност”.

Центърът на УТФ работи по *проектите* „ Мост между училището и бизнеса и час по бизнес” за създаване на трайно сътрудничество между образованието, бизнеса, публичните власти и неправителствени организации в полза на развитието на инициативност и предприемаческа нагласа у младите хора, както и за изграждане на необходимите професионални и социални умения за адекватно участие на пазара на труда.

Създадените с подкрепата на българското правителство и Програмата на ООН бизнес центрове по проект „Заетост чрез подкрепа на бизнеса” – JOBS предоставят подкрепа на желаещите да стартират собствен бизнес млади хора на територията на над 60 общини в страната. Предоставят се следните услуги:

- информационни и специализирани консултантски услуги (маркетингови изследвания, пазарни анализи, анализ на конкурентността, изготвяне на рекламни материали за представяне на фирмата/продуктите или услугите, организиране на участие в панаири и изложения в България и чужбина, организиране на изложения на местни производители, осъществяване на бизнес контакти, организиране на презентации на фирми), *изготвяне на бизнес план при кандидатстване за финансиране/кредитиране* от банки, донорски фондове, и др. или за привличане на инвеститори и др.
- обучения по методология на Международната организация по труда “Стартирай собствен бизнес” и “Започни собствен туристически бизнес”.
- достъп до финансиране за стартиране на самостоятелна дейност чрез схема за финансов лизинг за закупуване на производствено оборудване и оборудване в сферата на услугите;
- безвъзмездна финансова помощ за стартиране на технологични фирми от младежи (*Проект ТЕХНОСТАРТ*) – Програма за подпомагане създаването и развитието на малки технологични фирми от младежи, включваща предоставяне на безвъзмездна финансова помощ в размер до 20 000 лв. и последваща консултантска помощ и мониторинг.
- заемни средства, реализиран чрез финансовата подкрепа на фондация УниКредит - проектът е финансиран от УНИДЕА Фондация УниКредит и цели предоставянето на цялостна целенасочена подкрепа за създаването на възможности за заетост на млади хора в икономически изостанали райони на България (Северозападен и Североизточен район) чрез:
 - Цялостна програма за насърчаване на предприемачеството и подкрепа за самонаемането (създаване на микро фирми със собственици младежи чрез подкрепа с микрозаеми и професионални бизнес услуги за стартиращите предприемачи – компонент обучение и микрокредитиране на проекта);
 - Повишаване капацитета на младите хора за по-добро позициониране на пазара на труда (повишаване на квалификацията чрез професионално обучение и подпомагане на заетостта чрез възможности за чиракуване – обучителен компонент на проекта.

През 2009 г по проект JOBS са предоставени 28 439 броя услуги, обучение са преминали 7 425 лица, 189 фирми са получили достъп до финансиране, 79 фирми са получили безвъзмездно финансиране за стартиране на самостоятелен бизнес , а над 35 532 лица са получили достъп до ИТ услуги.

Чрез Агенцията по заетостта се подпомагат безработни лица с одобрен бизнес проект да започнат самостоятелна стопанска дейност, като за целта предоставя средства за: (1) покриване на разходи за започване на самостоятелна стопанска дейност като микропредприятие по Закона за малките и средните предприятия и за земеделска дейност, (2) възстановяване на внесени пенсионни и здравно-осигурителни вноски на лицата, започнали самостоятелен бизнес, (3) възстановяване на средства за ползвани консултантски услуги.

По схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност” на ОП „РЧР” на Агенцията по заетостта се предвижда безработни лица с ясна идея за започване на стопанска дейност да бъдат подпомогнати в развитието и, чрез ползването на специализирани обучения и услуги. Схемата се изпълнява в рамките на три взаимно свързани компонента и подкрепя безработни лица, на които им липсва начален финансов капитал за стартиране на собствен бизнес и подходяща професионална подготовка и умения за управлението му. По схемата през 2010 г. се изпълнява *проектът „Подкрепа за предприемчивите българи - Компонент I”*, по който на подбрани безработни лица от бюрата по труда на територията на цялата страна се предоставя обучение по предприемачески, управленски и бизнес умения, както и консултации за стартиране на самостоятелен бизнес. На този етап по проекта са консултирани 7082 лица от целевата група за включване в обучение.

Проектът “Нова заетост – ключови умения за заетост” цели да подпомогне адаптацията към пазара на труда в условия на икономическа криза на безработни млади хора, завършили висше образование, чрез предоставяне на обучение за придобиване на предприемачески умения и осигуряване на възможности за – Бургас, Варна, Велико Търново, Враца, Пловдив, Русе, София област, Стара Загора, и Шумен. В него през 2010 г. са включени 995 млади хора.

1.6 ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ

1.6.1 Състояние на изследвания индикатор

Професионалното ориентиране е определящо за подготовката на кадри с квалификация, съответстваща на изискванията на пазара на труда. Търсенето на работна сила се изменя в зависимост от общото състояние на икономиката, сезонните фактори и развитието на субсидираната заетост. Решението на работодателя за реализиране на труд с определени количествени и качествени характеристики е от решаващо значение. Тези специфични фактори, заедно с европейските и световните тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността за заетост, определят необходимостта от продължаващо професионално обучение както във всички възрастови групи на работната сила, така и в териториален аспект.

В рамките на средното образование в страната през учебната 2009/2010 г. броят на професионалните училища в страната е 487 с 6 521 паралелки. В тях се обучават общо 149 535 ученика.

Базата данни на МОМН за професионалните училища за 2010 г. показва, че са застъпени 55 професионални направления. Най-предпочитаните сред тях са „електроника и автоматизация“ с 17 798 ученици или 11.9%, „хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг“ - 16085 ученици (10.7%), „електроника и енергетика“ с 13 429 ученици, „стопанско управление и администрация“ с 10 176 ученици (6.8%), „строителство и геодезия“ с 10 156 ученици (6.8%), „моторни превозни средства, кораби и летателни апарати“ с 9800 ученици (6.5%) и „селско стопанство“ с 8 895 ученици (5.9%).

Услугите по професионално ориентиране в средните училище в страната се предоставят от педагогическите съветници в училище, в ресурсните центрове за работа с ученици със специални образователни потребности, учители и класни ръководители. Към 2010 г. в училищното образование работят над 800 педагогически съветници.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) осигурява и поддържа качеството на професионалното образование и обучение на младежи и възрастни, адекватно на потребностите на пазара на труда и развитието на конкурентноспособността на българската икономика. През 2010 г. в страната са функционирали 766 центрове за професионално обучение и преквалификация, 60.5% от които в София, Варна, Пловдив и Бургас, 24% в областни градове и 15.5 в малки градове и села.

През 2009 и 2010 г. са проведени общо 11 291 обучителни курсове, от които 8 466 курсове по част от професия и 2 825 курсове с придобиване на степен на професионална квалификация. Най-предпочитаните професионални направления за преквалификация и квалификация през 2010 г. са „използване на компютри“, „моторни превозни средства, кораби и летателни апарати“, „строителство“ и „стопанско управление и администрация“, които са привлекли около 25% (24 229 лица) от всички обучавани лица през 2010 г. Други предпочитани направления са „електротехника и енергетика“ (6.7%), „защита на собствеността и личността“ (6.4%), „хотелиерство, ресторантьорство и кетеринг“ (5.8%), „стопанско управление и администрация“ (5.5%), „секретарски и офис дейности“ (5.2%) и „фризьорство и козметични услуги“ (4.4%). В тях са обучавани общо 26 970 лица или 38.8% от обхванатите в системата лица през 2010 г.

1.6.2. Анализ на състоянието

Национално представително проучване на НЦИОМ по поръчка на МОМН, осъществено през 2010 г. сред младите хора в областта на професионалното ориентиране и реализация показва, че за последните 5 години младите хора са променили нагласите си за предпочитана работа.

През 2005 г. най-предпочитаните професии са тези на юриста (40%), лекаря (21%), икономиста (20%) и компютърния специалист (16%), като общо тези четири професии са били предпочетени от общо 97% от анкетиранияте млади хора. През 2010 г. професията на юрист също е една от предпочитаните, но е посочена едва от 20% от

анкетирани, докато тази на „компютърния специалист“ е излязла на първо място и е увеличила дела си с 5%.

По-малко младежи желаят да се реализират като икономисти, през 2010 г. те са едва 12% спрямо 20% през 2005 г. Да станат предприемачи е желанието на 10% от младежите. Наполовина са намалели младите хора, желаещи да се реализират като учители или полицаи. Почти без промяна са предпочитанията за реализация като инженери, журналисти, шофьори и администратори.

Забелязва се и промяна в подхода на младите хора към търсене на работа - през 2005 г. 6.6% от тях са изразили предпочитания за добре платена работа, независимо каква е тя, докато през 2010 г. едва 2.5% са посочили този отговор. В същото време два пъти са се увеличили младите хора, които не са посочили конкретен отговор - 12% от младите хора признават, че не са наясно каква работа предпочитат, като това са една четвърт от най-младите до 18 години, 37% от тези с начално образование и 19% от ромите.

Кои професии са най-предпочитани от младите българи, според вас	2005	2010	Кои професии са най-предпочитани от младите българи, според вас	2005	2010
Адвокати, юристи, съдии, нотариуси	40.50%	20.20%	Политици, министър, кмет	1.20%	0.80%
Лекари	21.20%	10.00%	Техник	0.90%	0.70%
Икономисти, МИО	20.50%	12.90%	Футболисти	0.90%	1.20%
Информатика/компютърни специалисти	16.30%	21.80%	Секретарка/работа в офис	1.00%	0.50%
Добре платените	6.60%	2.50%	Манекен, модел	0.80%	2.20%
Полиция	6.10%	3.80%	Шивач/ка	0.70%	0.20%
Бизнесмен/мениджър/частна фирма	8.60%	10.00%	Депутат	0.70%	0.70%
Банкери	4.00%	6.70%	Преводач, Консултант	0.80%	0.40%
Счетоводител	3.90%	2.00%	Фармацевт	0.50%	1.10%
Митничар	3.60%	1.00%	Артист	0.60%	0.20%
Шофьор	3.60%	3.50%	PR	0.50%	1.10%
Барман/Сервитьор	6.40%	5.50%	Пожарникар	0.50%	0.20%
Учител	3.10%	1.50%	Маркетинг	0.50%	0.40%
Зъболекар	3.10%	2.20%	Архитект	0.40%	1.30%
Финансист	2.80%	3.40%	Фризьори, козметици	0.40%	1.50%
Търговия	2.50%	5.20%	Сутенър, мутра, наркопласьор	0.40%	0.50%
Инженер	2.30%	2.10%	Дизайнер	0.40%	0.90%
Туризм	2.10%	2.00%	Психология	0.30%	0.60%
Журналисти	2.00%	2.20%	Социални дейности	0.30%	0.20%
Администрация	2.00%	2.00%	Телекомуникации	0.20%	0.20%
Майстор-строител	1.90%	3.50%	Застраховател	0.20%	0.40%
Спортни	1.70%	1.10%	Охрана/Охранител	0.20%	0.50%

Готвач	1.40%	1.10%	DJ	0.10%	0.40%
Певец, певица	1.30%	3.20%	Моряк	0.10%	0.20%
Военни	1.30%	0.70%	Стюардеса	0.10%	0.40%
Монтьор	1.20%	0.20%	Социални науки	0.10%	0.20%
Продавач	1.20%	0.30%	не знае	12.60%	23.40%

Изследването³⁶ показва, че 31% от младите хора са удовлетворени напълно от сегашната си работа/професия, 27% не са удовлетворени (останалите не дават конкретно мнение или са учащи и безработни). Най-често доволни от настоящата си професия са висшистите (50% от тях), столичаните (37% от тях), заможните (36% от тях) и жителите на областните градове (32% от тях). Най-често недоволни са младите от най-високата възрастова група (41% от тях), респондентите със средно образование (38% от тях), женените (43% от тях), младите с деца (39% от тях), хората със среден и по-нисък жизнен стандарт.

29% от участниците в изследването не намират достатъчно информация за професионално ориентиране в Интернет, като това по-често са младежи от малките градове, със средно образование, на възраст между 19 и 24 години.

Още по-нисък е дялът на младите, които са попълвали онлайн тестове за професионално ориентиране – 14%. Младежите, които твърдят, че са попълвали такива тестове, по-често са от столицата (21%), с висше образование (19%) и на възраст между 19 и 24 години (18%), както и такива, които добре владеят чужд език.

21% от младежите в трудоспособна възраст (19 – 35 години), изразяват желание да се преквалифицират. По-висок дял желаещи преквалификация има сред респондентите на възраст 19 – 24 години, сред живеещите в селата (27%) и бедните (27%). Специално когато става въпрос за безработните, трябва да се отбележи, че най-голямо желание за преквалификация изразяват тези, които са останали без работа през последната година (60% от тях). Сравнително по-рядко желание да се преквалифицират изразяват живеещите в София (10 % от тях) и учащите (13% от тях).

По данни на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) търсенето на пазара на труда определя и динамиката на обучените кадри в различни професионални направления през последните години.³⁷

Професия	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Оператор на компютър	13200	7346	13805	9444	9076	8290
Готвач	5469	2232	3682	3391	2762	1852
Заварчик	3593	2772	5620	6388	6246	2088

³⁶НЦИОМ, изследване 2010 г.

³⁷НАПОО, доклад 2010 г.

Охранител	2653	1908	3610	3537	3457	4489
Монтьор на подемно - транспортна техника	2515	1513	6758	6004	6360	3033
Монтьор на транспортна техника	2430	2937	7289	7351	7536	986
Строител	2204	1737	4806	4193	5627	1716
Сервитьор-барман	1611	1198	1629	947	1452	882
Офис - секретар	1503	2584	2157	2395	1857	1999
Шивач	1406	681	663	619	744	1396
Сътрудник социални дейности		968	812	1421	1211	1215
Фризьор		878	1383	1378	1136	1345
Оперативен счетоводител		729	2773	1934	893	1826
Сладкар		674	942	1026	693	270
Козметик		596	1301	1282	1710	1707
Администратор в хотелиерството			3857	2126	2823	161
Техник железопътна техника			1482	1625	1613	1176
Огняр			1057	1345	1676	1060
Техник-растениевъд				1391	67	1353
Продавач - консултант				1286	501	1672
Монтьор на енергийни съоръжения и инсталации				1010	1423	1721
Сътрудник в малък и среден бизнес				1071	1103	715
Хлебар-Сладкар				1026	693	270

Търсенето на квалификации и преквалификации по професиите „оператор на компютър”, „офис секретар” и „сътрудник социални дейности” остава на постоянни високи нива през последните три години. Увеличено е търсенето при професиите „монтьор на енергийни съоръжения и инсталации”, „продавач – консултант”, „оперативен счетоводител”, „шивач” и „охранител”. Наблюдава се намаляване на обученията в областта на професиите „хлебар-сладкар”, „строител”, „сервитьор-барман”, „сътрудник малък и среден бизнес”.

1.6.3 Предприети мерки

Подготовката на младите хора в училищна възраст да направят образователен и професионален избор се осъществява както чрез обучението по отделните учебни предмети, практическото обучение по професии, различните извънкласни форми на

работа, състезания по професии, олимпиади на училищно, регионално, национално равнище, така и международни състезания и олимпиади. Ежегодно се организират форуми по професионално ориентиране като ученически борси, национална панорама на професионалното образование и обучение и др.

Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране на професионалното образование и обучение, на възможностите за избор на образование и обучение според интересите и желанията на младите хора. Те допринасят за повишаването на привлекателността на професионалното образование и обучение, засилването на мотивацията на ученици и учители за осъществяване на качествено професионално образование, формирането на нагласи и готовност на учениците за професионална реализация по изучаваната професия.

Със Заповед № РД 09-2106/28.12.2009 г. на министъра на образованието, младежта и науката е утвърден Календар за състезанията за учениците от държавните и общинските училища по изучаваните професии от професионалните направления в Списъка на професиите за професионално образование и обучение през учебната 2009/2010 година.

В зависимост от спецификата на професията през 2010 г. са проведени общо 21 национални състезания по професии с участието на 880 ученици от 206 училища на училищно, регионално и национално ниво в две форми:

- непосредствена демонстрация и оценяване на придобити професионални знания, умения и компетентности по професии;
- оценяване на готови изделия и продукти, изработени от учениците в процеса на теоретичното и практическото обучение.

На втората Панорама на професионалното образование и обучение в България състояла се на 22 и 23 април 2010 г. в Пловдив участват 400 състезатели – ученици от 129 професионални гимназии от цялата страна по 18 различни професии. Панорамата дава възможност за срещи между образованието и бизнеса, образователните институции и учениците и родители, както и широко популяризиране на професионалното образование. Придобитите знания, умения и компетентности са демонстрирали победители от училищните и регионалните кръгове на състезанията за:

- Най-добър млад автомонтър;
- Счетоводство;
- Най-добър програмист;
- Конкурс-ревю „Съвременно младежко облекло с елементи от фолклорните райони на България”;
- Най-добър млад хлебар;
- Най-добър млад сладкар;
- Най-добър млад готвач;

- Най-добър млад сервитьор;
- Най-добър млад барман;
- Най-добър млад строител;
- Озеленяване и цветарство;
- Най-добра бизнес-идея;
- Най-добър млад фризьор и гримьор;
- Национален учебно-професионален конкурс за най-добър газов техник

Комисии от представители на предприятията-партньори и браншовите организации са оценили готовите изделия и продукти, изработени от учениците в процеса на теоретичното и практическото обучение за състезанията:

- Изделия от керамика;
- Изделия от текстил;
- Художествени изделия от метали;
- Стилни мебели и дърворезба.

В Международния панаир на учебно-тренировъчните фирми „Тф Фест България” през 2010 г. взимат участие 700 ученици от 34 професионални гимназии.

В партньорство с Британския съвет и „Джуниър Ачийвмънт” е проведено международно ученическо състезание „Предприемачество за младия предприемач”. За първи път България участва в европейски състезания по професии „Euro skills 2010”.

През август 2009 г. България е домакин на *XXI международна олимпиада по информатика*. Първата международна олимпиада по информатика е проведена през 1989 г. по инициатива на България и с решение на ЮНЕСКО. 20 години по-късно с решение на Международния комитет България е определена за домакин на *XXI международна олимпиада по информатика (МОИ)*. В нея участваха 83 страни с отбори от по 4 ученици. България като страна домакин се представи с три отбора. Спечелени са 4 сребърни и 4 бронзови медали.

За нуждите на подготовката и участието в международни ученически олимпиади, е обособен *Национален център за подготовка на ученици за олимпиади*. Целта на създаването му е учениците от цялата страна, които участват в национални и международни олимпиади, да получат най-добрите условия за усъвършенстване на знанията си.

По *Националната програма „Училището – територия на учениците”* се финансират дейности по организирането и провеждането на ученическите национални състезания, национални и международни олимпиади, състезания по професии и националния спортен календар. Модул „Ученически национални състезания и национални и международни олимпиади” цели да се развиват ключови компетентности и умения за живот, изключително необходими на учениците в съвременното общество. Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един

от начините за популяризиране възможностите на системата за професионално образование и обучение, за избор и усвояване на професии според желанията и интересите на младите хора, тяхната привлекателност и значимост.

През 2009 г. са организирани и проведени 18 национални и 12 международни олимпиади по различни общообразователни предмети и по техническо чертане. В областните кръгове на олимпиадите са участвали 38 000 ученици. В националните кръгове на олимпиадите са участвали 1 729 ученици, от които 62 лауреати. От участие в международните олимпиади са спечелени 23 медали - 4 златни, 11 сребърни и 8 бронзови. За пълноценното обучение са осигурени модерна техника, квалифициран персонал, изградени са места за отдих и спортуване.

Наред с олимпиадите са организирани и проведени и 24 състезания по различни общообразователни предмети. Броят на участниците в националните състезания по различните учебни предмети е повече от 8 000.

През 2010 г. са организирани и проведени 19 национални и 18 международни олимпиади по различни общообразователни предмети и техническо чертане. В областните кръгове на олимпиадите са участвали 39 980 ученици. В националните кръгове на олимпиадите са участвали 1 633 ученици, от които 34 лауреати. От участие в международните олимпиади са спечелени 42 медали: 8 златни, 11 сребърни, 23 бронзови. Наред с олимпиадите са организирани и проведени и 17 състезания по различни общообразователни предмети. Броят на участниците в националните състезания е повече от 5 000.

Национална програма за модернизиране на системата на професионалното образование цели осигуряване на материална база в съответствие със съвременните изисквания на пазара на труда чрез финансово ангажиране както на бюджетни на относителния дял на трудовата и социалната реализация на завършващите професионално образование по изучавана професия.

Финансират се следните дейности - оборудване на учебни кабинети за професионална подготовка и учебно-производствени бази на училищата с машини, съоръжения и инструменти; ремонтване на учебни кабинети за професионална подготовка и учебно-производствени бази на училищата като средствата за оборудване са в размер не по-малък от средствата за ремонтни дейности; обзавеждане с демонстрационни макети, тренажори, симулатори и други действащи образци на съвременни технически конструкции; осигуряване на онагледяващи табла, учебни видеофилми, техническа и технологична документация и програмни продукти, съобразени с формирането на практически умения и предоставяне на училищен автобус за провеждане на практическо обучение в реална работна среда. За участие в програмата е необходимо осигуряването на 50 % съфинансиране на дейностите от страна на стопанска организация. През 2009 г. по програмата са одобрени за финансиране 22 проекта на обща стойност 4 638 хил. лв., от които 2 350 хил. лв. - съфинансиране от страна на стопански организации. Общият брой на учениците в професионалните гимназии с финансирани проекти е над 12 000.

ПРИОРИТЕТ II – ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ

2.1. РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ДОСТЪПНОСТТА НА УСЛУГИТЕ В ПОДКРЕПА НА РАЗВИТИЕТО НА МЛАДИТЕ ХОРА.

2.1.1. Състояние на индикатора

За периода 2009 – 2010 г. за подобряване на достъпа до информация и качествени услуги се изпълняват две национални и една европейска програми: *Национална програма „Младежки информационно-консултативни центрове” (2007-2010)*, *Програма за младежки дейности (2008-2010)* и *програма „Младежта в действие” 2007-2013 на ЕК.*

Национална програма “Младежки информационно – консултантски центрове” 2007 – 2010 (МИКЦ) е разработена с цел да отговори на потребностите на младите хора от повишена информираност по ключови въпроси от тяхното ежедневие; включване в решаването на обществените проблеми, които имат отражение върху техния живот; улесняване на достъпа до информация и младежки услуги, особено в по-малките населени места; придобиване на умения за изява на творческия и професионалния потенциал. Акцент в програмата е изграждането на устойчиво партньорство между представителите на местните общности – младите хора, местната власт и гражданския сектор.

Основните цели на програмата са свързани с повишаване мотивацията на младите хора за собственото им развитие, за развитието на обществото, в което живеят и за участието и реализацията им в обществения живот; подпомагане реализацията на младежките общности и адаптивността им към европейските ценности и стандарти; както и развиване капацитета на организациите за предоставяне на младежки услуги.

Целевата група на НП „МИКЦ” (2007 – 2010) са деца и млади хора на възраст от 14 до 35 години, младежки организации и структури.

С финансиране по НП „МИКЦ” (2007 – 2010) може да бъде изграден и да функционира само един Младежки информационно – консултантски център на територията на една административна област. Административните области са групирани в три зони, в зависимост от броя на младите хора в съответната област по данни на Националния статистически институт. Стойностите на финансиране на проекти се разпределят на базата на териториалното зонироване на съответната административна област.

По НП МИКЦ (2007 – 2010) в края на 2009 и началото на 2010 г. след проведени три конкурса са одобрени 37 организации, които да реализират програмата и да предоставят услуги на млади хора, като с това се покрива 100% от територията на страната. В 23 областни центрове активно действа по една организация, в три (Варна, Бургас и Пловдив) по три организации, а в София функционират 5 младежки центрове, подкрепени от програмата. С това е постигната първоначално заложената цел да се

обхванат всички областни центрове, като се отчете и различната концентрация на младежите в областните центрове.

Дейностите по НП МИКЦ(2007 – 2010) са четири основни вида:

- ♦ Информационни услуги - предоставяне на актуална, систематизирана и достъпна информация, удовлетворяваща широк спектър от интереси и потребности на младите хора, разработване и разпространение на информационни материали, организиране на информационни кампании и запознаване на младите хора, включително в малките населени места, с институциите и с правата им като част от местната общност, като граждани на Република България и на Обединена Европа;

- ♦ Консултантски услуги - предоставяне на превантивна и навременна квалифицирана и специализирана помощ за индивидуални или групови консултации, които са безплатни и са организирани по заявка на младите хора, младежките организации и структури, или по предварително зададени от центъра теми;

- ♦ Обучения - услугите се предоставят по програми, разработени от специализиран екип, в зависимост от интересите, потребностите и проблемните области на младежката общност по отношение придобиването на знания, умения и опит в различните области на изграждане и реализация на личността чрез неформално образование;

- ♦ Свободна зона - подкрепа на дейности, инициирани от млади хора и отговарящи на потребностите на съответната младежка общност, които имат отражение върху общността и удовлетворяват конкретни нужди, като същевременно се провокира творческия потенциал на младите хора и се създават условия за публичната им изява.

Средствата за осъществяване на програмата се осигуряват по бюджета на НЦЕМПИ за съответната година. Срокът за изпълнение на дейностите по програмата е дванадесет месеца.

Програмата за младежки дейности 2008 – 2010 (ПМД) е инструмент за изпълнение на приоритетите на националната политика за младите хора. Сред основните приоритети на програмата са насърчаването на европейско гражданство, запазване на националната идентичност, межкултурен диалог и толерантност, повишаване капацитета на неправителствения сектор в областта на младежките дейности, равнопоставеност, личностно развитие и реализация на младите хора

Целевата група на ПМД (2008-2010) са млади хора на възраст от 14 до 35 г. от цялата страна. Те могат да бъдат преки или непреки участници, както и ползватели на ползите от проектните дейности.

Средствата за дейностите по ПМД (2008-2010) се осигуряват в рамките на определените бюджетни средства на НЦЕМПИ за съответната година.

ПМД (2008-2010) реализира дейности по 3 основни подпрограми:

Подкрепа и развитие – основните насоки в тази подпрограма са придобиване на знания, умения и опит за повишаване на административния капацитет на младежки и неправителствени организации, работещи в полза на младите хора, както и

популяризиране и мултиплициране на добри практики в сферата на младежките дейности;

Възможности и реализация - целта на тази подпрограма е популяризиране на формите на неформално образование и създаване на възможности за реализация на социалните и творческите умения на младите хора съобразно техните интереси, включително на младежите и подрастващите в неравностойно положение и със специални потребности;

Националните теми по ПМД се определят на база европейската младежка политика, консултации с младежи, младежки работници и младежки организации, наблюдения и опит от предходната година. Отчитат се също и специфични проблеми на конкретни групи млади хора в България.

През 2009 г. в отговор на решението на Европейската комисия за обявяване на 2009 година за Година на творчеството и иновациите НЦЕМПИ стартира национална младежка кампания „Да разчупим стереотипите заедно”, а националната младежка инициатива „Младите и бизнеса” е в подкрепа на решението на Европейската комисия за обявяване на 2010 г. за Европейска година на борба с бедността и социалното изключване. В края на 2010 г. за тема на обявената процедура по подпрограма „Национални инициативи и кампании” е избрана доброволчеството във връзка с обявяването на 2011 г. за Европейска година на доброволчеството.

Осъществени са различни инициативи на национално и регионално ниво за отбелязване на Международната година на младежта (12 август 2010 – 12 август 2011 г.), определена с резолюция A/RES/64/134 на ООН.

През 2009 и 2010 г. по програмата са подадени общо 85 проекта, от които 27 са одобрени за финансиране. Финансираните проекти са по подпрограма "Национални инициативи и кампании" на темите: "Да разчупим стереотипите ЗАЕДНО" и "Младите и бизнесът".

Програма „Младежта в действие (2007-2013) на ЕК допълва двете национални програми и е от особено значение за пълноценното подпомагане на развитието на младите хора в страната и участието им в демократичния живот. От 2009 г. двете национални програми и Програма „Младежта в действие 2007-2013” се администрат от Националния център за европейски младежки програми и инициативи, което допринася за добрия синхрон при планирането на приоритетите, целите и изпълнението на програмите. Петте основни цели на програмата са:

- популяризиране на активното гражданство на младите хора с акцент върху европейското им самосъзнание,
- стимулиране на европейското единство чрез развиване на ценности като солидарност и толерантност сред младите хора,
- насърчаване на взаимното разбирателство между младежите в различните страни за преодоляване на културните различия,
- развитие на системи за подкрепа на младежки дейности и капацитета на гражданските организации в младежката сфера,

- насърчаване на европейското сътрудничество в младежката сфера.

В периода 2009 – 2010 г. по дейности, администрирани на национално ниво са подадени 832 проекти, от които са одобрени 362. С 11% са се увеличили подадените проекти през 2010 г. спрямо 2009 г. и с 42% спрямо 2008 г. С 6.8% са в повече одобрените проекти спрямо 2009 и с 19% спрямо 2008 г.

Дейности и поддейности	2007			2008			2009			2010			Общо проекти по дейности и поддейности		
	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрен	% спрямо общо одобрените проекти
A1.1	68	33	31.4	85.0	45	28.7	110	48	27.4	100	53	28.3	363	179	28.7
A1.2	86	41	39.0	125	55	35.0	167	62	35.4	208	54	28.9	586	212	34.0
A1.3	6	2	1.9	16	5	3.2	18	8	4.6	13	6	3.2	53	21	3.4
A2	23	17	16.2	41	33	21.0	49	32	18.3	62	49	26.2	175	131	21.0
A3.1	9	6	5.7	19	8	5.1	28	12	6.9	24	12	6.4	80	38	6.1
A4.3	11	5	4.8	17	8	5.1	16	9	5.1	17	8	4.3	61	30	4.8
A5.1	1	1	1.0	5	3	1.9	6	4	2.3	14	5	2.7	26	13	2.1
ТСР обучение	25	25		35	35		47	47		71	71		178	178	
EVS обучение	18	18		18	18		22	22		13	13		71	71	
Общо проекти	204	105		308	157		394	175		438	187		1344	624	
Общо обучение	43	43		53	53		39	39		84	84		249	249	

На регионално ниво, общо с национален и общински бюджет и финансиране по ОП „РЧР” и други международни програми, са реализирани 116 инициативи, кампании и програми за 2009 и 2010 г. Изградени са 13 информационни центъра към общините, информационен център – виртуална борса Габрово и EURES (Европейска служба по заетост)- Добрич.

1.2 Анализ на състоянието

За установяване на качеството на предоставяните по програмите услуги и степента на удовлетвореност на младите хора в страната през 2010 г. е осъществена междинна оценка на програмата „Младежта в действие” (2007-2013), а в началото на 2011 г. и финална оценка на двете национални програми.

Направеното проучване и анализите от дискусиите във фокус групите показват, че приоритетите и целите на *Национална програма “Младежки информационно – консултантски центрове”* (2007 – 2010) съответстват на различни нужди на младите хора и техните организации:

- Младите хора в страната имат *нужда от среда където да споделят проблемите* си. Екипите на местните МИКЦ са местата, където те „директно адресират проблемите си към организацията, първата инстанция, която се търси за споделяне”.
- Младите хора търсят *платформа където да могат покажат инициативност* и креативност, да бъдат забелязани, което става възможно с реализирането на различни идеи и инициатива.
- Програмата насърчава и предоставя възможности за децентрализиране на дейностите от центъра към периферията.

За организациите от съществено значение е възможността за работа съвместно с местни публични партньори и привличане на допълнителни ресурси (човешки и финансови) за постигане на целите на организацията. МИКЦ позволява разширяване на контактите с местните общински и държавни институции, развиване на техническата база и привличане на допълнителни финансови ресурси за дейности и кампании.

Програмата МИКЦ е предоставила възможност за непрекъснато надграждане на услугите към целевата група, генериране на нови идеи и реализиране на различни кампании и инициативи за и съвместно с младите хора. Еднократен проект не би бил толкова успешен.

Според представители на младежките организации, включването им в НП МИКЦ е повишила имиджа им в местните общности и организацията се възприема като институция, а не като проект, който има своето начало и край. Програмите позволяват на организациите да осъществяват целите и мисиите си за насърчаване развитието на младите хора. Организацията непрекъснато увеличава капацитета си чрез опита, който се придобива чрез предоставяне на услуги по програма МИКЦ на младите хора в страната.

Осъществявайки проект по МИКЦ всяка една организация става и представител на младите хора, на които предоставя услуги. Осъществява се постоянен диалог и комуникация между доставчиците на услугите и младите хора, което позволява на организациите постоянно да надграждат уменията на екипите си.

Според резултатите от направеното проучване 94% от младите хора, независимо от възрастовата група и пола си, считат, че услугите са достъпни за всички младежи. Най-голям достъп до тези услуги декларират младите хора от столицата, а най-нисък е достъпът за младите хора, живеещи на село (33%).

Оценката показва висока степен на удовлетвореност (83%) от качеството на услугите предоставени от организациите, реализиращи проекти по НП МИКЦ. Най-силен ефект НП МИКЦ има върху младите хора които са завършили училище, но не са

продължили образованието си. Програмата е спомогнала за професионалната им реализация за повишаване на ученията и знанията им чрез неформалното обучение.

Отделните групи младежи проявяват предпочитания в най-висока степен към различни видове услуги на МИКЦ. За учениците и висшистите участието в младежките инициативи е приоритет, студентите предпочитат да се включат в обучения, а младежите завършили училище, които не са висшисти, са най-големи ползватели на консултациите и информацията, те са участвали и в различни инициативи.

Обхват	Информация			Консултации			Обучения			Свободна зона		
	2007	2008	2010	2007	2008	2010	2007	2008	2010	2007	2008	2010
Средно претеглени стойности за 1 МИКЦ	2274	3476	5699	574	691	914	75	220	202	2474	1993	5804

Данните са на база проведено анкетно проучване с 37 организации изпълнявали проект по НП МИКЦ

Най-ползвани са информационните услуги в сферите на неформалното обучение, доброволчеството, младежката заетост, околната среда и здравето. Фокусът на търсене при консултантските услуги е към неформалното обучение, участието в граждански инициативи, доброволчеството, разработване и реализиране на младежки проекти. Младите хора проявяват най-голям интерес към обученията за работа в екип, подготовката на младежки проекти и взаимодействието на младите хора и местните власти. Най-привлекателни са били инициативите и кампаниите на МИКЦ в областта на творческите изяви, гражданското участие и социалното включване и опазването на околната среда.

Голяма част от услугите – информация и консултации, се предоставят чрез интернет. Популяризирането на услугите по програмата се осъществява и чрез инициативите и кампаниите, организиране на срещи в училища, както и чрез партньорите по проекта – местни институции и представители на бизнеса.

Две трети от организациите (72%) считат, че ще продължат да предоставят услугите на целевата група, ако НП МИКЦ не бъде продължена. Те считат, че ще могат да осигурят необходимите за целта средства чрез кандидатстване към други донорски програми.

Част от организациите предоставящи услугата “Младежки информационно-консултантски център“ (МИКЦ) не могат адекватно да отговорят на всички потребности на младите хора. Причините са липсата на капацитет в екипите за предоставяне на конкретни услуги, ограничените финансови ресурси и недостатъчно добрата техническа база. В същото време програмата дава възможност на организациите с опит, неадекватен на съвременните нужди на младите хора, да повишат своя капацитет и да подобрят и осъвременят подходите и методите си на работа (напр. читалищата).

Финалната оценка по *Програмата за младежки дейности 2008 – 2010 (ПМД)* идентифицира силни и слаби страни на програмата:

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p>1) Възможност за допълнителна интервенция на политиката за младежта за постигане на национални и европейски приоритети;</p> <p>2) Достъп на организациите до ресурси за финансиране на младежки инициативи;</p> <p>3) Изграждане на капацитет и в по-млади организации за разработване и управление на проекти;</p> <p>4) Разнообразяване на услугите на читалищата от малки населени места, като средище за младите хора;</p> <p>5) Мотивиране участието на млади хора, живеещи в малки градове и села в граждански инициативи и младежки организации;</p> <p>6) Малка продължителност на проектните дейности между 3 и 9 месеца, което дава възможност за гъвкавост на организациите.</p>	<p>1) Силно диверсифицирана програма – три подпрограми, всяка от които с по няколко тематични области, което води до дублиране на приоритети и дейности;</p> <p>2) Малък ресурс на програмата (финансирани 191 проекта за 3 години със средна стойност 9 500 лв.), което рефлектира върху броят на обхванатите по проектите млади хора, който е сравнително малък – 342 души/проект;</p> <p>3) Не е постигната децентрализация на дейностите и осигуряване на по-голям достъп до финансов ресурс на младежки организации от по-малки градове и села поради малък капацитет за разработване на проекти;</p> <p>4) Не е подходяща за постигане на приоритети, изискващи постоянство на инвестициите, като например доброволчеството;</p> <p>5) Много ниска активност на организациите по подпрограма „Подкрепа и развитие“;</p> <p>6) Малък управленски ресурс на НЦЕМПИ, насочен към ПМД – пренатовареност, неспазване на крайни срокове, недостатъчна ефикасност при решаване на проблеми</p>

Оценка на силните и слабите страни на програмата

♦ ПМД е предоставила възможност за провеждане на интервенция сред младите хора по различни важни за младежката политика теми като младежка заетост, предприемачество, неформално обучение, доброволчество. Постигнати са много добри резултати по отношение утвърждаване на неформалното образование сред младите хора. Повишена е мотивацията им за участие по-активно на пазара на труда. Засилена е ролята на партньорството чрез активизиране на местни институции и представители на бизнеса в подкрепа на различните проекти.

♦ ПМД осигурява достъп до финансов ресурс за предоставяне на по-широк достъп на младите хора до субсидирани дейности и услуги, изключително важни за тяхното развитие, при това без да се дублира с европейските програми.

♦ Програмата дава възможност на млади младежки организации без натрупан опит и история на организацията, да придобият опит и знания за

разработване и управление на проекти, както и за утвърждаването им в местните общности като социални партньори.

- ♦ Програмата е от голямо значение за читалищата от малките населени места, като възможност за разнообразяване на услугите им към младежите от региона и мотивирането им отново да влязат в читалищата.

- ♦ Една от най-силните страни на програмата е активизиране на младите хора за участие в различни граждански инициативи и интегрирането им в обществото.

- ♦ Малката продължителност на проектите дава възможност на организациите да изпълняват различни инициативи в сравнително кратки срокове с по-голяма целенасоченост на усилията. По-активните осъществяват и по два проекта с различна насоченост.

Слаби страни

- ♦ Наблюдава се диверсификация по теми в програмата, както и дублирането им по различните подпрограми, което води до дублиране на приоритети и дейности. Например по подпрограма „Национални инициативи“, тема „Младите и бизнеса“, която трябва да насърчи създаване на умения в младите хора за адаптации към променящата се среда на пазара на труда и по подпрограма „Възможности и реализация“, по тема „Младите хора с нови умения за нова работа“, която има за цел създаване на уменията на младите хора за адаптиране към променящата се среда на пазара на труда. Диверсификация води до затрудняване проследимостта на изпълнението на целите и търсените ефекти върху целевата група.

- ♦ Целта за по-голям достъп на организациите от по-малките населени места до финансов ресурс не е реализирана, поради липса на достатъчен капацитет на екипите и отхвърлянето им от оценителите като слаби и с ниско качество проекти.

- ♦ ПМД не е подходяща за постигане на по-дългосрочни приоритети, които изискват постоянна интервенция по отношение на търсените ефекти. Краткият срок на проектите и малкият финансов ресурс не създават предпоставки за устойчивост на въздействието.

- ♦ Ниската активност на организациите към подпрограма „Подкрепа и развитие“ може да се обясни с желанието им по-бързо да привлекат по-голям ресурс, да осъществят инициативи и дейности свързани с младите хора, за да създадат реални услуги за тях, което ги е насочило към другите подпрограми. В същото време обаче, е налице нужда от повишаване капацитета на организациите, а тази възможност не се оползотворява. Необходимо е допълнително задълбочено изследване на този проблем, каквото настоящата оценка не е в състояние да направи, поради ограничения ресурс.

Синхронът и взаимното допълване между двете национални програми и Програма „Младежта в действие“ 2007-2013” е от особено значение за пълноценното подпомагане на развитието на младите хора в страната, сериозни предпоставки за което

има в момента, тъй като НЦЕМПИ администрира от ноември 2009 г. наред с европейската и двете национални програми.

Програма „Младежта в действие 2007-2013” допълва наличните програми чрез своята специфична насоченост и конкретни характеристики. Тя предоставя възможност за международни обмени и запознаване със социално-икономическите и културните особености, както и начина на живот в другите страни. Друга отличителна черта е възможността за доброволческа дейност. Специфичната ѝ насоченост към създаването и разширяването на мрежи и социални контакти, също е аспект, който допълва възможностите на националните програми. През 2009 и 2010 г. фокусът по Програмата е върху включването на младежи в неравностойно положение и като национални приоритети остават участието на младежи от отдалечени райони на страната, както и развитие и популяризиране на доброволчеството и подобряване работата по Дейност 2 (ЕДС).

Междинната оценка по Програмата показва, че чрез своите цели, основни приоритети и децентрализирани дейности в България допринася за постигането на европейските и национални политики в областта на развитието на младежта.

Повече от 2/3 от анкетиранияте представители на бенефициентите отговарят, че Програмата е допринесла за социалната интеграция на младите хора, участници в проекта. Абсолютно всички обхванати от анкетата неформални групи и читалищни настоятелства отчитат този ефект. От анкетиранияте участници най-силно повлияни са младите хора от малките населени места (80%), а по отношение на образованието - младежите, завършили средно образование (65%).

2.1.3 Предприети мерки

В отговор на потребностите на младите хора в страната в края на 2010 г. стартира процеса на разработване на ново поколение национална програма за младежта.

Прие се Националната програма за младежта (2011-2015) да е инструмент за изпълнение на приоритетите на националната политика за младите хора в страната, заложи в Националната стратегия за младежта (2010-2020), приета от Министерски съвет на 06.10.2010 г.

Тя се базира на отчетените потребности на младите хора въз основа на изводите и препоръките от извършената в началото на 2011 г. оценка на предходните национални програми за младежки дейности – Програма за младежки дейности (2008-2010) и Национална програма „Младежки информационно-консултантски центрове” (2007-2010).

Програмата е логическо продължение на техните цели и е в синхрон с приоритетите на европейската политика за младежта.

Визията на програмата е да подобри качеството на живот и реализация на младите хора чрез създаване и прилагане на устойчиви механизми за инвестиране в младежта като значим социален капитал, който допринася за пълноценното социално-икономическо развитие на България като страна членка на Европейския съюз.

В Програмата са залегнали 7 приоритета, които са в синхрон с приоритетите в Националната стратегия за младежта (2010-2020) – Насърчаване на личностно развитие и икономическа активност, Повишаване на гражданската активност, Превенция на социалното изключване, Развитие на доброволчеството, Развитие на младите хора от малките населени места; Развитие на межкултурния и международен диалог и Усъвършенстване на младежката работа.

Оперативни цели на програмата са:

1. Осигуряване на информационни, обучителни и консултантски услуги и насърчаване реализирането на различни дейности и инициативи съобразно нуждите на младите хора.
2. Улесняване на достъпа до услуги на младите хора от малките населени места, както на млади хора в риск.
3. Предоставяне на подкрепа за реализация на национални младежки инициативи и кампании за насърчаване на гражданското участие и образование чрез прилагане на многосекторен подход.
4. Популяризиране на ценностите на доброволчеството и подобряване на практиките на полагане и управление на доброволния труд в България.
5. Предоставяне на предвидените услуги чрез обезпечаване работата на Младежки информационно консултантски центрове, покриващи територията на страната.
6. Признаване и повишаване качеството на младежката работа и насърчаване обмяната на опит и работа в мрежа на младежките работници.

Преки целеви групи по програмата са *младежи на възраст от 15 до 29 години, младежки работници* и други специалисти, които организират и изпълняват дейности в подкрепа на младежкото развитие. Националната програма ще се осъществява от Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” (НЦЕМПИ).

ПРИОРИТЕТ III – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ

3.1 МЛАДИ ХОРА ПРАКТИКУВАЩИ СПОРТНИ ДЕЙНОСТИ

3.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Задължителната образователна програма в системата на средно образование включва провеждането на 3 пъти седмично часове по физическо възпитание, в която през 2009/2010 учебна година в 14 149 паралелки са обхванати 328 316 ученици от VIII до XII клас.

По данни на информационна система АдминМ на МОМН през учебната 2009/2010 г. в 953 училища броя на групите със свободно избираема подготовка (СИП) в предметна област физическа култура са 1460, 344 групи са със СИП по "Физическа култура и спорт" и обхващат 6081 ученици от VIII до XII клас, а в 1116 групи са със СИП по различни конкретни спортове и са обхванати 19 107 млади хора.³⁸ Предпочитани спортове в часовете по свободно избираема подготовка и задължително избираема подготовка (ЗИП) са волейбол, футбол, лека атлетика, баскетбол, бадминтон, хандбал, тенис на маса, борба и плуване.

Часовете по ЗИП са заложи в учебната програма на всяко училище, докато тези по свободно избираема подготовка се гласуват отделно от педагогическия съвет и се определят като брой и вид, в зависимост от профила на учителите по физическо възпитание и възможностите, които предоставя като база самото училище и населеното място, в което се намира то. Забелязва се тенденция на леко увеличаване на броя на часове по ЗИП и СИП – физическо възпитание в по-големите градове. Например в област Плевен през учебната 2009/2010 година училищата със ЗИП и СИП са по 19, докато през предходната учебна година те са съответно - 18 училища със ЗИП по физическо възпитание и 14 със СИП. Повишаване на интереса към спорта е отбелязано и в Разград, където броя на групите за 2008/2009 е 24, а през 2009/2010 г. те нарастват до 37 групи по физическо възпитание. Най-много СИП и ЗИП се провеждат в спортовете волейбол, баскетбол и лека атлетика, а най-нисък е интереса към тениса на маса, борбата и плуването. Забелязва се по-голям интерес на младите хора към колективните спортове за сметка на индивидуалните.

В центрове за работа с деца са обхванати над 15 000 деца в цялата страна, като най-голяма е активността в областите Благоевград, Силистра, Плевен, Монтана, Пловдив и София град.³⁹

Обслужващите звена и броя на учениците от VIII до XII клас в тях, участващи в направление спортно-туристическо за учебната 2009/2010 година към 31.12.2010 г.					
№	Област	Брой ученици	№	Област	Брой ученици
1	Благоевград	887	15	Пловдив	1387

³⁸ Данни на Център за информационно обслужване на образованието

³⁹ Данни на Център за информационно обслужване на образованието

2	Бургас	457	16	Разград	642
3	Варна	470	17	Русе	575
4	Велико Търново	212	18	Силистра	840
5	Видин	14	19	Сливен	132
6	Враца	345	20	Смолян	147
7	Добрич	175	21	София-град	3989
8	Кърджали	568	22	София-област	75
9	Кюстендил	434	23	Стара Загора	107
10	Ловеч	307	24	Търговище	180
11	Монтана	581	25	Хасково	68
12	Пазарджик	268	26	Шумен	863
13	Перник	481	27	Ямбол	320
14	Плевен	658		ОБЩО	15182

През учебната 2009/2010 година в 39 училища в страната функционират спортни паралелки с общо 5406 ученици на възраст от 15 до 18 години.⁴⁰ Застъпени са 33 вида индивидуални и групови спортове като футбол, баскетбол, спортна стрелба, борба свободен стил, бокс, вдигане на тежести, джудо, лека атлетика, колоездене, модерен петобой, сноуборд и др.

Училищата със спортни паралелки и брой ученици в тях от 8 до 12 клас с данни към 01.02.2010 г.					
№	Област	Брой ученици от VIII до XII клас	№	Област	Брой ученици от VIII до XII клас
1	Благоевград	21	14	Пловдив (2 училища)	550
2	Бургас	178	15	Разград	63
3	Варна	447	16	Русе	202
4	Велико Търново (3 училища)	122	17	Силистра	135
5	Враца (2 училища)	189	18	Сливен	224
6	Габрово	50	19	Смолян	43
7	Добрич	137	20	София-град (10училища.)	1491
8	Кърджали	14	21	София-област	87
9	Кюстендил(2 училища)	206	22	Стара Загора	176
10	Монтана	36	23	Търговище	115
11	Пазарджик	39	24	Хасково	263
12	Перник	124	24	Ямбол I	119
13	Плевен	375		Общо	5406

3.1.2. Анализ на състоянието

Данните от националното представително изследване през 2010 г.⁴¹ за състоянието на младите хора до 35 години в страната показват, че едва 28% от жените и 36% от младежите от мъжки пол посочват спорта като редовно занимание през

⁴⁰ Данни на Център за информационно обслужване на образованието

⁴¹ НЦИОМ, изследване 2010 г.

свободното си време. Преди това се нареждат занимания като срещи с приятели и почивка у дома.

Занимания на младежите през свободното време – разпределение по пол

За периода 2006 – 2009 г.⁴², се наблюдава тенденция на намаляване на младите хора, които спортуват активно. През последната година процентът на спортувалите е (25.1%) при 28.6% през 2006 г..

Наблюдава се увеличаване на младите хора ходили на *екскурзия*, като през 2009 той е най-голям в сравнение с предходните години – 36.2%.

възрастова група между 18 – 35 годишните

	2006	2007	2008	2009
СПОРТУВАЛИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	28.6	30.2	31.6	25.1
ХОДИЛИ НА ЕКСКУРЗИЯ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	24.3	27.5	34.3	36.2

42 Агенция „Медиана, изследване 2009 г.

Изследването показва, че млади хора най-често спортуват от 2 до 3 пъти седмично, като делът им постепенно нараства през последните три години. При спортуващите всеки ден нарастването е с 4% през 2009 г. спрямо 2008 г.

„КОЛКО ЧЕСТО СПОРТУВАТЕ?“

възрастова група между 15-17 годишните

	ВСЕКИ ДЕН (ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН)	2 – 3 ПЪТИ СЕДМИЧНО	2 – 3 ПЪТИ МЕСЕЧНО	ПО-РЯДКО (НЕ)
2007	14	25	14	47
2008	12	31	10	47
2009	16	34	12	38

Източник: МЕДИАНА

Най-често спортуват младежите във възрастовата група от 15 до 19 години, като спортовете, които най-често се практикуват са тенис, ски и плуване (31%). С напускането на училището голяма част от младите хора практически скъсват със спорта и грижите за поддържането на добра форма. Във възрастовата група от 20 до 35 години спортуват едва 22.8% от тях.

В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2009, % ОТ СЪОТВЕТНАТА ВЪЗРАСТОВА ГРУПА	
	15-19 ГОДИШНИ	20-35 ГОДИШНИ
СПОРТУВАЛИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	58.4	22.8
ИЗЛИЗАЛИ НА ИЗЛЕТИ СРЕД ПРИРОДАТА (ПОСЛЕДНАТА ГОДИНА)	17.5	18.1
НЕ СПОРТУВАЛИ И НЕ ИЗЛИЗАЛИ СРЕД ПРИРОДАТА В РАМКИТЕ НА 1 ГОДИНА	24.1	59.1
ПРОМЕНИ В СПОРТНАТА АКТИВНОСТ В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ*		
ХОДЯТ ДА ИГРАЯТ ТЕНИС / ХОДЯТ НА СКИ /НА ПЛУВАНЕ	31.5	15.0
ХОДЯТ НА ФИТНЕС/ АЕРОБИКА ИЛИ ДРУГИ ПОДОБНИ	26.2	14.9

Източник: МЕДИАНА

3.1.3. Предприети мерки

През 2009 и 2010 г. Министерството на физическото възпитание и спорта реализира няколко програми – „Спорт за децата в свободното време”, „Програма за развитието на спорта за всички” и „Програма за организиране и провеждане на спортно-състезателна дейност за деца, настанени в домовете за деца, лишени от родителска грижа“.

По програмата на МФВС “Спорт за децата в свободното време” са подкрепени общо 450 проекти през разглеждания период, по които са организирани спортни занимания за 34 000 децата в свободното им време по 50 вида спорт.

По данни на МФВС в организираниите ученически игри за общообразователните училища за учебната 2009/2010 г. в четирите етапа на игрите, във възрастовите групи VIII - X, XI - XII клас / ученици на възраст 15-18 години/, участие са взели общо 55 000 млади хора. Състезанията се провеждат по осем вида спорт – баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, бадминтон, тенис на маса и шахмат.

За учениците от специалните училища, с увреден слух, нарушено зрение, двигателни увреждания и увреждания на централната нервна система, участие в състезанията по 11 вида спорт – бадминтон, тенис на маса, футбол, волейбол, лека атлетика, шахмат, джудо, голбал,⁴³ ски бегови дисциплини и д`артс са взели 246 млади хора.

През отчетния период е разработена Програма за насърчаване на спортните занимания и на хората с увреждания и децата в риск в съответствие с ефективно прилагане сред младите хора на насоките на ЕС за физическата дейност. През 2010 г. е разработена и утвърдена програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск”. Програмата е реализирана през 2011 г. Тя е насочена към децата в риск и хората с увреждания, при които няма възрастови ограничения. Прогнозният брой участници в утвърдените през 2010 г. 36 проекти на спортни организации е 1000 деца в риск и хора с увреждания, които попадат във възрастовата група на младите хора.

По Националната програма „Училището - територия на учениците на МОМН, ”Модул „Ученически национални състезания и национални и международни олимпиади”, в проявите от Националния спортен календар през 2009 г. и 2010 г. са се включили общо 220 000 ученици от общообразователните училища в страната. Състезания са проведени в 10 спортни дисциплини – баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон, плуване и шахмат. Класираните на първо място на финалите четири отбора - по хандбал, бадминтон, тенис на маса и волейбол имат право на участие в Световните ученически игри през 2010 г. и 2011 г., по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици, което създава допълнителна мотивация за участие на младите хора в тези състезания. По програмата през 2010 г. в спортните игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система участват 330 ученици по 11

⁴³ <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%B1%D0%B0%D0%BB>

Голбалът е колективен спорт за незрящи. На английски език наименованието е goalball. Играе се със звъняща топка, която тежи 1250 грама. Топката не е под налягане и е с дупки, за да се чуват звънчетата. Играе се само в зала. Голбалът е създаден за хора със зрителни увреждания през 1945 г. от австриец Ханс Лоренсен и немец Сеп Райндле.

вида спорт – бадминтон, тенис на маса, футбол, волейбол, лека атлетика, шахмат, джудо, голбал, ски бегови дисциплини и дартс.

По Програма “Студентски спорт, отдих и туризъм и свободно време” Министерството на образованието, младежта и науката подпомага проекти на висшите училища за спортуване на студентите. За 2009 г. са изготвени и са предадени предложения за финансирането на проектите на 33 висши училища за подпомагане на спортната дейност. В различни спортни състезания са се включили 132 215 студенти.

През 2009/2010 учебна година около 150 000 ученици са участвали в четирите етапа на ученическите спорни игри - вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален за децата от общообразователните училища в страната. Подготовката на децата през цялата година се осъществява в различни училищни спортни секции.

Национална програма „Съфинансиране от МОМН на общински инвестиционни проекти, насочени към подобряване на материалната база в училищата” насочва усилията на МОМН и местната власт към достигане на съвременните европейски и световни стандарти за състоянието на сградния фонд, обзавеждане и оборудване, сигурност и ефективност при експлоатацията на материалната база чрез реализирането на съвместни проекти. Съфинансирането от МОМН е в размер до 50 % от общата стойност на проекта. Средствата са предоставени по бюджетите на общините, чиито проекти са одобрени. Финансират се дейности по съфинансиране на проекти за ремонт за ремонт на спортни площадки и съоръжения. През 2009 г. по Програмата са финансирани 19 проекта за възстановяване и модернизиране на спортната база в 57 общински училища. Дейностите по проектите включват изграждане на открити спортни площадки, модернизиране на физкултурни салони, подмяна на уреди и съоръжения.

3.2. НИВО НА ИНФОРМИРАНост И ПРИДОБИТИ УМЕНИЯ И ЗНАНИЯ ЗА ЗДРАВосЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.2.1 Състояние на изследвания индикатор

Здравето на отделния индивид и това на обществото като цяло добива все по-голямо значение като социално-икономически фактор, като лична и обществена ценност, право и отговорност на всеки и всички. Здравето в неговите многобройни аспекти се оказва пресечна точка за разрешаването на проблеми като продължителност и качество на живота, работоспособност, създаване на здраво потомство и икономически просперитет.

Основните рискови и поведенчески фактори за здравето на младите хора в страната през последните години са:

- Тютюнопушене

- Употреба на алкохол, наркотични и психотронни вещества
- ХИВ/СПИН
- Сексуални и репродуктивни проблеми
- Нездравословен начин на хранене

Явен акцент върху информация в сферата на здравето е поставен в стандартите и учебните програми от I – XII клас. (по учебните предмети “Роден край”, “Околен свят”, “Човек и природа” и “Биология и здравно образование”).

По данни на „Българската асоциация по семейно планиране и сексуално здраве”, на базата на проведен референдум в средни училища в гр. София, 79 % от учениците смятат, че „Сексуалното и репродуктивното здраве” трябва да е задължителна дисциплина в училище. Останалите 21% считат, че училището не може да им поднесе адекватна информация и предпочитат този вид образование да се извършва извън училище.

3.2.2. Анализ на състоянието

Проучване на НЦИОМ сред младите хора през 2010 г. отчете известен ръст в дела на употребяващите наркотични вещества сред младите хора. През 2005 г. употребяващите наркотици са били едва 1%, а през 2010 г. те са 3%. Същевременно потвърдилите, че са изпробвали въздействието на наркотици нарастват от 7% на 17%. Нарастването на делът на наркозависимите младежи в сравнение с предходните години се дължи в голяма степен на ниската здравна култура, лошото ниво на информираност и непознаване на реалните последици от употребата на наркотични вещества, спиртни напитки и тютюнопушенето. Най-често сред ползващите психоактивни вещества попадат младите на възраст от 19 до 24г. (6%), жителите на големите градове (7%) и младите с добър жизнен стандарт (6%).

По данни на изследването 52% от младежите употребяват концентрирани спиртни напитки. Когато става въпрос за употреба на вино, делът на употребяващите нараства на 57%, за да достигне до 66% заявили, че консумират бира.

Употребата на тютюневи изделия се е превърнала в навик за половината от младите хора между 15 и 35 годишна възраст. 15% твърдят, че са опитвали, а 36% никога не са били потребители на такива изделия. Мъжете по-често от жените попадат сред категорията на пушачите (54% към 45%). Относителният дял на пушачите нараства с напредване на възрастта. Регистрира се обратнопропорционална зависимост между жизнения стандарт и делът на пушещите млади хора като сред респондентите с висок материален статус пушачите са най-малко. Високообразованите (34%) и софиянци (36%) по-рядко попадат в тази категория.

По данни на УНИЦЕФ (2011) през последните години се наблюдават сравнително високи показатели на регистрираните случаи на предадени по полов път инфекциозни заболявания като сифилис и гонорея сред млади хора на възраст от 15 до 19 г.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
предадени по полов път инфекциозни заболявания (в % на 100 000 души население)	25.9	17.4	14.8	18.8	15.0	15.1

По данни на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН към Министерството на здравеопазването, към 31.12.2010 г. в България са регистрирани общо 1272 ХИВ-позитивни лица. Годишният брой на новорегистрираните ХИВ-позитивни лица нараства от 50 през 2004 г. до 163 лица през 2010 г. През 2010 г. приблизително 6% от новорегистрираните случаи са във възрастовата група 15-19 г., а 22% са във възрастовата група 20-24 г.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ново регистрирани случаи на ХИВ	50	83	91	126	123	171	163

Според пътя на предаване на инфекцията се очертават две особено уязвими групи-приблизително 34% /56 лица/ от новорегистрираните през 2010 г. са инжекционно употребяващи наркотици и 20% /32 лица/ са мъже, които са съобщили, че са имали сексуални контакти с мъже.”

Съгласно Националния доклад за напредъка на България в изпълнението на декларацията за ангажираност по проблемите на ХИВ/СПИН /2010 г./, през 2009 г. се наблюдава положителна промяна в рисковото сексуално поведение на младите хора. Нараства употребата на презервативи при първи полов акт, както и при полов акт със случаен партньор. Намалява процентът на младите хора във възрастовата група 15-24 години, които са правили секс на възраст под 15 години / от 9.9% през 2006 на 8.3% през 2009 г./, както и процентът млади хора, които през последната година са правили секс с повече от един сексуален партньор / 25.2% през 2006 срещу 20.9% през 2009 г./.

Изследванията на знанията, нагласите и поведението в сферата на сексуалността в младежка възраст показват бавна, но устойчива тенденция на нарастване на знанията на младите хора във възрастта на 15-24 г. по отношение на основните факти и заблуди, свързани с ХИВ. През 2004 г. коректни отговори на всичките 5 въпроса от сборния индикатор на UNGASS / Специализирана асамблея на ООН за ХИВ/СПИН/ са дали 16.2% от младите хора на възраст 15-24 години. Този процент нараства на 19.2% през 2006 и на 22.9% през 2009 г.” Нараства и делът на младите хора на възраст 15-24 г., които имат повече от един сексуален партньор през последните 12 месеца и са

използвали презерватив при последния си полов акт, от 59.6% през 2006 на 68.8% през 2009 г.⁴⁴,

Националните репрезентативни проучвания, върху храненето и хранителния статус на население над 1-годишна възраст са реализирани през 2004 и 2008 г.

Проведеното представително проучване през 2004 г. от Министерството на здравеопазването, Националният център по опазване на общественото здраве / НЦООЗ/ и Регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве /РИОКОЗ/ на храненето и хранителния статус на населението в България над 1-годишна възраст показва, че във възрастта 7-18 години със свръх тегло са 17.5% от момчетата и 11.9% от момичетата. Затлъстяване е установено при 4.7% от момчетата и само 1.7% от момичетата.

При проведеното национално представително проучване през 2008 г., при деца на възраст 7-8 години се установиха неблагоприятни тенденции за увеличаване разпространението на затлъстяването. При децата от 1-ви клас със свръхтегло са 13.9% от момчетата и 17 % от момичетата, а със затлъстяване са 7.9% от момчетата и 8.7% от момичетата. Резултатите от проучването идентифицират основните рискови фактори за свръх тегло и затлъстяване при децата – нездравословният модел на хранене и ниската физическа активност, липсата на училищна и семейна среда, която да създава условия и да стимулира здравословното хранене и физическата активност.

Често наблюдаваната психо-социална дискриминация на децата със свръхтегло и затлъстяване е една от причините за широко разпространеното през последните години самоприлагане на драстични редуциращи диети. Неподходящите и прилагани без контрол диети за отслабване предизвикват хранителни дефицити, които се отразяват върху здравето, растежа и развитието на децата. Такива диети също така крият рискове от разстройства в хранителното поведение като анорексия и булимия невроза, свързани със сериозни здравни проблеми, даже летален изход.

3.2.3. Предприети мерки

За повишаване на информираността на населението в страната, в това число на младите хора като уязвима група по отношение на поведенчески рискови фактори се осъществяват различни национални програми, проекти финансирани по оперативни програми с финансиране на ЕС и международни фондове и донори.

През 2009 г. Регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ) и Националният център по опазване на общественото здраве (НЦООЗ), които са структури на МЗ, реализираха дейности по различни национални и регионални програми, които са насочени към превенция на незаразните заболявания.

⁴⁴ „Национален доклад за напредък в изпълнението на декларацията за ангажираност по проблемите на ХИВ/СПИН (UNGASS), Национален комитет по профилактика на СПИН и ППБ към МС, 2010 http://data.unaids.org/pub/Report/2010/bulgaria_2010_country_progress_report_en.pdf”

По детската компонента на програма *СИНДИ* „Здрави деца в здрави семейства” са осъществени разнообразни мероприятия в изпълнение на стратегическата цел - Подобряване здравето на децата и намаляване риска от преждевременно развитие на хронични неинфекциозни болести, чрез намаляване нивото на основните фактори на риска за здравето (поведенчески, биологични, фактори на околната среда и др.), промени в начина на живот и своевременно лечение на възникнали заболявания.

В рамките на детска компонента на програма „СИНДИ” - „Здрави деца в здрави семейства” през 2009 г. са обработени и анализирани данните от проведеното изследване за носителството на фактори на риска за здравето сред ученици на 14-18 г. и нивото на техните знания, умения и нагласи за здравословен начин на живот в градовете Добрич, Ловеч, Русе, Габрово и В. Търново. На базата на анализа са разработени интервенционни програми, които са одобрени и приети от Общинските съвети. През 2010 г. започва реализирането на дейностите, заложи в приетите програми за намаляване факторите на риска за здравето на учениците.

През 2009 г. във Велико Търново е проведено обучение на медицински и немедицински специалисти в дейности по промоция на здраве и профилактика на болестите сред деца и ученици, в резултат на което са осъществени различни обучения (беседи, тренинги, видеолектории, изложби), в които са обхванати 30 448 деца и ученици. Педагозите и педагогическите съветници са реализирали 979 разнообразни здравеообразователни дейности (дискусии, лекции, дебати, състезания, викторини, изложби, конкурси и кампании), с които са обхванати общо 42 554 ученици от 13 училища във Велико Търново. Експерти от дирекция „Опазване на общественото здраве” на РИОКОЗ Велико Търново съвместно с ученици от 3 клуба (учредени и обучени по програмата „Връстници обучават връстници“), са организирали общо 64 обучения по рисковите за здравето фактори, в които са обхванати 1 663 деца и ученици. Разпространени са 51 заглавия в тираж 10 444 броя здравно-образователни материали в детски и учебни заведения, домове за деца лишени от родителски грижи, помощни училища, Общински кризисен център, Защитени жилища, SOS младежки дом и др. Проведени са 11 масови мероприятия с 1427 участника и са реализирани 78 телевизионни и 65 радиопредавания. Със съдействието на партньорите на програма *СИНДИ* и детската компонента „Здрави деца в здрави семейства” във Велико Търново е проведена кампания „Движи се и победи 2009” за повишаване на двигателната активност на населението като са организирани спортно-туристически празници, в които са взели участие 826 деца и ученици от 18 училища на Велико Търново, Горна Оряховица и Лясковец.

В началото на 2009 г. е разработена и утвърдена Здравно-образователна програма с клубовете „Посланици на здравето”, които функционират в 7 училища на гр. Ловеч. Тези училища се включват в Проект „Здрави деца в здрави семейства” на Програма СИНДИ. Програмата включва обучителни модули – групови и индивидуални, вкл. интерактивни обучения по основните рискови фактори за социално-значими заболявания и тяхната профилактика. Обучените ученици ще бъдат посредници между

своите връстници и медицинските специалисти. Това е модел за работа след старта на детската компонента на програма СИНДИ в училищата, които ще вземат участие в нея. През февруари 2009 г. в град Ловеч традиционно е проведена Информационно-образователна кампания „Месец февруари – месец на трезвеността”, която е протекла под мотото „Весели и здрави без алкохол”, като целта е придобиване на знания за негативния ефект на алкохола върху човешкия организъм и формиране на нагласи за загриженост към социалните проблеми, свързани с употребата на алкохол и изграждане на мотивация за здравословно поведение.

Проект „Информирани и здрави” се изпълнява в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007-2013”, приоритетна ос 5 „Социално включване и насърчаване на социалната икономика”, област на интервенция 5.3. „Работоспособност чрез по-добро здраве”. Проектът се изпълнява в периода 2009-2013 г. Специфичните му цели са:

- Повишаване информираността, особено на уязвимите групи по отношение на поведенческите рискови фактори, свързани със значителната консумация на готварска сол, употребата на психотропни вещества сред младите хора, тютюнопушенето, производствения, битовия и транспортния травматизъм.
- Начало на промяна в поведението по отношение на посочените рискови фактори чрез повишаване познанията за здравословен начин на живот и възможностите за ограничаване на травматизма сред целевите групи.

Основните дейности на проекта са:

- Извършване на анализ на потребностите и проблемите на целевите групи; извършване на проучване за познанията, нагласите за промяна в поведението и уменията за здравословен начин на живот сред целевите групи с акцент върху младите хора
- Създаване и поддръжка на рубрика в интернет страницата на МЗ и препратки към страниците на свързаните национални програми
- Изработване на ръководства и наръчници за добра практика
- Провеждане на две национални конференции и 12 обществени обсъждания за дискутиране на значими за обществото проблеми и популяризиране на дейностите на информационните кампании
- Провеждане на национални здравни информационни кампании в сферите на идентифицираните рискови фактори.

Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции 2008-2015 г. е с основна цел да не се допусне епидемия от СПИН в страната, като се разшири обхвата на дейностите по превенция на ХИВ и се подобри качеството на живот на хората, живеещи с ХИВ. В изпълнение на програмата се регистрира:

- Задържане на ниското ниво на разпространение на ХИВ в страната-под 1% през 2010 г.;

- Задържане на ниското ниво на разпространение на ХИВ сред младите хора на възраст 15-24 г. – под 1% през 2010 г.

Специфични целеви групи са: инжекционно употребяващи наркотици (ИУН); мъже, които правят секс с мъже (МСМ); млади хора от ромски произход (15-24 г.); лица, лишени от свобода; проституиращи жени и мъже; млади хора в риск (15-24 г.); хора, живеещи с ХИВ/СПИН (ХЖХС); мигранти и мобилно население.

За изпълнението на Националната програма по СПИН, Министерство на здравеопазването е осигурило дългосрочно финансиране от 2004 до 2014 г. от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария чрез изпълнението на Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”. Средствата от Фонда се използват за изграждане на инфраструктура и развитие на капацитет; развитие на мрежи от здравни и социални услуги, предоставяни от обучени екипи към неправителствени организации; осигуряване на достъп до нископрагови превантивни интервенции сред групите в най-висок риск по отношение на СПИН.

По Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария и изпълнявана от Министерство на здравеопазването, се реализират дейности по Компонент 7: „Намаляване на уязвимостта към ХИВ на младите хора в най-голям риск (15-24 г.) чрез увеличаване обхвата на услугите и програмите, насочени към младите хора”. Дейностите по Компонент 7 включват:

- Застъпничество за въвеждане в училищната програма на съвременно здравно и сексуално образование, основано на развитието на жизнени умения, с фокус превенция на ХИВ, сексуално и репродуктивно здраве;
- Провеждане на национални и местни кампании за промоция на употреба на презервативи и безопасно сексуално поведение;
- Разработване на общински и училищни програми за сексуално здраве и превенция на ХИВ;
- Работа на терен за предоставяне на превантивни услуги сред младите хора във висок риск в риск в общините : Благоевград, Бургас, Варна, Видин, Велико Търново, Габрово, Добрич, Кюстендил, Плевен, Пловдив, Перник, Русе, Сливен, Стара Загора, София, Хасково, Шумен и Ямбол;
- Обучение на връстници от връстници.

За периода 01.10.2009 – 31.12.2010 г. по Компонент 7 „Намаляване на уязвимостта към ХИВ на младите хора в най-голям риск (15-24 г.) чрез увеличаване обхвата на услугите и програмите, насочени към младите хора” на Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са сключени договори с общо 15 неправителствени организации, работещи за превенция на ХИВ/сексуално предавани инфекции; промоция на сексуално и репродуктивно здраве и поддържане на общински клуб/център за обучители на връстници сред млади хора в риск.

Обобщените резултати от техните дейности за периода 01.10.2009 – 31.12.2010 г. включват:

- раздадени 157 237 презервативи;
- раздадени 138 116 здравно-образователни материали;
- достигнати 149 453 млади хора чрез предоставяне на специфични услуги на терен;
- обучение на връстници от връстници и информационни кампании;
- обучени 1 587 деца от институции.

В изпълнение на Компонент 7 на Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, Министерство на здравеопазването е организирано и провело:

- В периода 06-13 юли 2009 г. Лятно училище в НДЕК „Ковачевци” за базисно обучение на доброволци по подхода „връстници обучават връстници” за превенция на ХИВ и сексуално предавани инфекции. Обучени 166 млади хора доброволци;
- В периода 30 май-03 юни 2010 г. Специализирано обучение за работа по подхода „Връстници обучават връстници” за превенция на ХИВ и сексуално предавани инфекции сред млади хора в риск. Обучени 87 млади хора доброволци;
- В периода 05-12 юли 2010 г. – Лятно училище в НДЕК „Ковачевци” по подхода „Връстници обучават връстници”. Обучени са 173 млади хора доброволци.

По програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, реализирана от Министерството на здравеопазването в изпълнение на дейностите по Компонент 7 Намаляване на уязвимостта към ХИВ на младите хора в най-голям риск (15-24 г.) чрез увеличаване обхвата на услугите и програмите, насочени към младите хора” през 2009 и 2010 г. бяха организирани и проведени общо 6 национални информационни АНТИСПИН кампании по повод: 01 декември – Международния ден за борба срещу СПИН; 14 февруари- Ден на влюбените; и третата неделя на м.май – Международен ден на съпричастност към жертвите на СПИН.

Като добри практики по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария се очертават следните дейности:

- Работа на терен за предоставяне на специфични услуги за превенция на ХИВ/сексуално предавани инфекции и промоция на сексуално и репродуктивно здраве сред младите хора в риск;
- Изграждане и поддържане на общински клуб/център за обучители на връстници сред млади хора в риск;

- Изграждане и поддържане на мрежа от обучители на връстници и предоставяне на обучение на връстници от връстници извън училище.

В изпълнение на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции 2008-2015 г., активно участие по отношение на дейностите за превенция на ХИВ и промоция на сексуално и репродуктивно здраве сред младите хора имат и 28-те Регионални здравни инспекции / бивши Регионални инспекции по опазване и контрол на общественото здраве – РИОКОЗ/.

Съгласно обобщените данни за 2009 и 2010 г., при провеждане на ежегодни Национални АНТИСПИН кампании и дейности по промоция на здраве и превенция на ХИВ/СПИН и сексуално предавани инфекции, във всички 28 области в страната РЗИ са постигнали следните резултати:

- 1 033 проведени информационни събития и кампанийни дейности сред млади хора;
- 255 760 разпространени презерватива;
- 245 603 разпространени здравно-образователни материали;
- 312 691 общ брой участници в кампании, от тях 26 829 обучени на теми свързани с превенция на ХИВ/СПИН и промоция на сексуално и репродуктивно здраве.

От 2003 г. в България се поддържа и разширява мрежата кабинети, които вече са 19, за безплатно и анонимно консултиране и изследване за СПИН / КАБКИС/ по компонент 3 «Увеличаване на обхвата на доброволното консултиране и изследване за ХИВ чрез мрежа от нископрагови услуги с фокус върху групите в най-голям риск» по Програма «Превенция и контрол на ХИВ/СПИН», финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария. Дейностите се подпомагат чрез 12 мобилни медицински кабинета, които функционират на територията на цялата страна.

Съгласно обобщените данни за периода 01.01.2009-31.12.2010 г., в мрежата от 19 Кабинета за анонимно и безплатно консултиране и изследване за СПИН /КАБКИС/, над 130 917 лица са получили изследване за ХИВ и СА узнали своя резултат, като от тях 62% са млади хора на възраст 16-29 г. Пакетът от услуги в КАБКИС включва изследване за ХИВ, хепатит В и С, сифилис, предоставяне на индивидуално пред- и след-тестово консултиране за намаляване на риска, предоставяне на презервативи и здравно-информационни материали».

През месец август 2006 г. по проект на МЗ и УНИЦЕФ бе разкрит пилотен Център за услуги, насочени към младите хора в община Перник. Центърът работи заедно с КАБКИС Перник за позитивно повлияване поведението на подрастващите и младите хора и изпълнение на дейности по превенция на ХИВ/СПИН. Младежният здравен център, който се ръководи от Асоциация «Здраве и бъдеще», продължи да функционира с финансовата подкрепа на УНИЦЕФ до месец октомври 2009 г. Услугите, които се предоставят в центъра, включват безплатно за клиентите

психологически консултации по проблемите на младите хора, по въпросите на репродуктивното здраве и семейното планиране; превенция, диагностика и лечение на сексуално предавани инфекции.

В Националния център по опазване на общественото здраве с подкрепата на Фонд на ООН за населението (UNFPA) функционира Международен център за обучения и изследвания по подхода „Връстници обучават връстници - Peer Education Training and Research Institute (PETRI – София), част от международната Y-PEER мрежа. Целта на Международния център Y-PEER PETRI-София през последните години е да въведе и осигури високо качество на обучение на връстници от връстници в сферата на сексуалното и репродуктивно здраве и превенция на ХИВ сред младите хора в Региона на Източна Европа и Централна Азия. Y-PEER PETRI-София координира дейността на международната мрежа Y-PEER чрез работа с 21 страни в региона и общо в 52 страни в целия свят. През отчетния период беше създаден и официално представен официалният уеб-сайт на българската Y-PEER мрежа (www.ypeer.bg)”.

През 2009 г. стартира проект „Изграждане на българска информационна линия за наркотиците”, който се изпълнява от екипа на Асоциация за рехабилитация на зависими „Солидарност”. Насловът на проекта е: „Запознай се с наркотиците, за да не ги обикнеш!”. Темите в проекта засягат въпроси като: „Наркоманията не се лекува”, „Марихуаната причинява ли зависимост?”, „Каква детоксификация може да се направи и къде?”, „Как мога да тествам детето си за наркотици?”, „Болест ли е зависимостта?”, „Амфетамините създават ли зависимост?”, а Информационната линия за наркотиците е първата по рода си в България и има следните силни страни:

- анонимност – всеки може да се обади на горещия телефон или да използва чат, e-mail и форум, за да контактува без риск от разкриване на самоличността и без страх от осъждане, а през останалите 14 часа може да се види информация на уебсайта или да се прослушат записите от „горещия” телефонен секретар с автоматично набиране;

- обективност – експертите не взимат страна „за” или „против” употребата на наркотици, а подпомагат избора и намирането на отговори на трудни, понякога болезнени въпроси;

- професионализъм – екипът се състои от професионалисти, които са обучени да работят в полето на зависимостите.

Проектът „Изграждане на българска информационна линия за наркотиците” се финансира от програма MATRA на Министерството на външните работи на Кралство Холандия. Партньори в проекта са: Тримбос Институт – Холандия, Национален център по наркомании – София, Превантивно-информационен център по проблемите на наркоманиите – София и Мобилтел ЕАД. В някои населени места също се откриват телефонни линии, предназначени за консултиране на млади хора, но засега не са осигурени възможности за изграждане на национална гореща телефонна линия, въпреки че се полагат системни усилия в тази посока.

В редица областните центрове и общините в България се работи по общи превантивни програми, част от които са:

- Проект "Младежта в Европа – Програма за превенция на употребата на наркотици" към Европейските градове срещу наркотиците ЕСAD - Бургас, Перушица, Пловдив, Силистра, Сливен, София, Варна, Враца;
- Обществена програма за превенция употребата на наркотици в училище и утвърждаване здравословен начин на живот сред младите хора - 8-12 клас – София, Благоевград, Варна, Враца, Кюстендил, Силистра;
- Програма за обучение на младежки лидерски екипи по младежки проект „Поддай ръка – връстници обучават връстници” – превенция на употребата на алкохол, цигари и наркотици – София, Бургас, Пловдив, Силистра.

Министерството на здравеопазването (МЗ), Министерството на образованието, младежта и науката (МОМН) и Фондът на ООН за население (UNFPA) изпълняват съвместен *проект - „Подобряване на сексуалното и репродуктивното здраве на младите хора в България”*. Една от основните цели на проекта е подобряването на образователните възможности за младите хора на възраст между 10 и 24 години с оглед изграждане на знания, умения и нагласи за отговорно сексуално поведение. Проектът се реализира на територията на четири области – Ловеч, Враца, Сливен и Търговище, в които са регистрирани най-голям брой нежелани бременности сред момичетата на възраст 15-24 години, широко разпространение на полово предавани инфекции и висок процент на абортите в тази възраст. Като резултат от проекта, приключил в края на 2009 г:

- Близко 1 500 млади хора посещават часовете по сексуално и репродуктивно здраве в рамките на проекта;
- Всяко от 25-те училища по проекта е оборудвано с DVD плейър, телевизор и компютър;
- Създадени са 4 модерни информационно-образователни центъра по репродуктивно здраве към РИОКОЗ;
- В 25 училища се финансират малки училищни проекти по теми от областта на сексуалното и репродуктивното здраве и взаимоотношенията между младите хора, чрез които се достига до близо 10 хил. младежи.
- Чрез малки училищни проекти всяка година близо 15 000 младежи в четирите общини се включват в програми за превенция на рисковото сексуално поведение.
- Регионалните инспекции по опазване и контрол на общественото здраве в пилотните общини осъществиха 4 информационно-образователни кампании за повишаване информираността на младите хора за наличните здравни услуги и служби на територията на пилотните общини..
- Над 100 общопрактикуващи лекари и акушергенеколози от пилотните общини участваха в семинар на тема “Сексуално и репродуктивно здраве на младите хора и полово предавани инфекции”.

- Предоставени са съвременни контрацептиви (презервативи, вътре маточни спирали и хормонални таблетки) на 15 000 младежи.

През 2009 г. от РИОКОЗ са организирани 14 масови прояви с 9 721 участника; проведени са 37 семинара с 861 участника; 16 курса с 261 участника; проведени са 214 лекции и беседи с 5042 участника в тях; реализирани са 574 видеопокази с 12 105 присъстващи; издадени са 15 заглавия в тираж 49 750; разпространени са общо 48 999 здравно информационни материали; осъществени са 29 TV предавания и 68 радиопредавания, публикувани са 68 материала в пресата и 24 в Интернет.

През 2009 г. е проведено 10 дневно обучение на 88 учители, педагогически съветници/училищни психолози и специалисти от РИОКОЗ за работа по интерактивни програми за сексуално здравно образование и 6 дневно обучение на 76 педагогически съветници/училищни психолози и специалисти от РИОКОЗ за консултиране на младите хора по проблемите на сексуалното и репродуктивно здраве.

Отпечатани са 5 000 бр. „Тетрадка за самостоятелна работа на учениците” и 5 000 бр. „Книжка за родители” по Програмата за здравно образование за 5-8 клас „Азбука за теб и за мен”.

През 2009 г. НЦООЗ организира провеждането на информационна образователна кампания за рисковите фактори за здравето и развитието на децата, подчинена на целите на Националния интегриран план за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето. В рамките кампанията са проведени футболен мач, като на участниците са дарени книги, както и книги за библиотеките на училищата, изготвен е информационен уебсайт Teenspot.bg. През м. юни 2009 г. беше инициирана нетрадиционна рекламна кампания на сайта www.teenspot.bg с атрактивни рекламни визуализации, представящи по интересен начин посланията за рисковите фактори сред младите хора. Като част от кампанията беше провеждането на количествено и качествено маркетингово изследване сред младежите за рисковите за здравето фактори за подрастващите сред 1000 ученика. Резултатите от проучването и посланията на младите хора бяха представени на 16.12.2009 г. в Парламента. Информационното съдържание на сайта www.teenspot.bg ще се актуализира перманентно и с експертна информация от страна на НЦООЗ.

През 2010 година НЦООЗ започна национално проучване на хранителния статус на учениците в България, което има за цел да установи тенденциите в хранителния статус/поднормено тегло, наднормено тегло и затлъстяване/ при деца в училищна възраст. Акцент се поставя върху установяването на рисковите фактори, нивото на физическата активност и хранителното поведение при младежите, както и нивото на хранителните разстройства при младите на възраст над 14 години. През същата година стартира програмата ”Училищен плод” по разработена и приета Наредба за условията и реда за прилагане на схема за предоставяне на плодове и зеленчуци в учебните заведения. Прилагането на схемата в училищата ще увеличи консумацията на плодове и зеленчуци, ще допринесе за формирането на здравословни хранителни навици и повишаване на информираността на децата, учениците, родителите и на учителите за принципите за здравословното хранене.

В рамките на Националната програма за ограничаване на тютюнопушенето в Република България 2007 -2010 г., през 2009 г. се проведе Националният ученически конкурс „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн 2”, инициатива на Министерството на здравеопазването. Конкурсът се проведе в две фази като Първата фаза приключи през месец ноември 2009 г. с изработване на видеоклипове, в които се дават съвети в три области: „Как да не започваме да пушим?”, „Как да спрем да пушим?“ и „Как да не страдаме от пасивно тютюнопушене?“. В надпреварата участваха общо 161 видеоклипа от 106 училища от цялата страна. Победителите в конкурса са ученици от градовете Кюстендил, Плевен, Калोфер, Айтос, Враца, Димитровград, Кърджали, Цар Калоян и Пазарджик.

Втората фаза на конкурса е за изпълнение на проекти от участващите в състезанието ученици, чрез които да покажат, че човешкият живот е по-здравословен, природосъобразен и естествен, когато се живее в среда, свободна от тютюнев дим. Одобрени са 99 проекта. Наградите за най-добре изпълнени проекти – 29 на брой на обща стойност 30 000 лв., ще бъдат дадени на 31 май 2010 г.- Световният ден без тютюнопушене.

В РИОКОЗ Добрич по регионалната програма *„Училища, утвърждаващи здраве”* са проведени различни обучителни дейности - 7 семинари със 111 участника и 8 лекции с 310 участника. Организиран са 7 масови прояви, в които са взели участие 690 ученика и са раздадени 760 броя здравно информационни материали.

В Търговище по регионалната програма *„Аз умея здравословно да живея”* са преминали обучение 690 ученика, раздадени са 810 материали, проведено е едно масово мероприятие със 135 участника, 2 телевизионни и 2 радио предавания.

Столичната РИОКОЗ реализира дейности по три регионални програми. По програмата *„Профилактика на гръбначните деформации при ученици от начален курс”* са проведени 15 часа по здравно образование с 385 ученици. Съвместно с Националната спортна академия е проведен скрининг за гръбначни изкривявания на 156 ученика. Предоставени са на учениците, техните родители и учители общо 600 дипляни с правила за профилактика на гръбначните изкривявания. По регионална програма *„Профилактика на артериалната хипертония на ученици от горна училищна възраст”* са направени 700 измервания на артериалното налягане, стандартно интервю за индивидуални рискови фактори на 150 ученика. Във връзка със Световния ден за борба с хипертонията и Световния ден на сърцето са изготвени 5 тематични табла.

Съгласно чл.17а, т.17 от Закон за закрила на детето, ДАЗД изгражда и поддържа хармонизиран телефонен номер 116 111 с национално покритие за информиране, консултиране и помощ на деца. През месец март 2010 г. стартира електронната страница на националната телефонна линия за деца. Целта е чрез възможностите на интернет да се популяризира линията и да предоставя информация на родители и деца. Отпечатани са 21 000 плаката, информиращи за Националната телефонна линия 116 111, които са разпространени чрез РИО на МОМН до всички училища в страната, както и до ДДЛРГ и ДСП. Стикери с номера на телефона и логото

на национална телефонна линия за деца (НТЛД) са използвани за информационната кампания в градския транспорт в София и БДЖ.

Националната телефонна линия е хармонизирана с тази на ЕС. През периода 2009-2010 година са приети 66 366 повиквания. Проведени са 13695 консултации. Преобладаващ е броя на обажданията от страната, като броя на консултациите с деца е 11645, а 79% от обажданията са от деца над 12 години. Най-голям дял от консултациите са били свързани с емоционални проблеми, които са типични за ученическата възраст. Относително голям дял имат и обажданията свързани с насилие /1047/, като в повече от една четвърт от случаите /235/ е било необходимо предприемането на действия за проучване на случая и сигнализирането на отделите за „Закрила на детето”.

Основните типове проблеми, за които е осъществен контакт на национална телефонна линия за деца (НТЛД) са насилие над деца, емоционални проблеми, търсене на информация, семейни проблеми, агресия, училищни проблеми, сексуално здраве и наркотици.

ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

4.1 ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ МЕРКИ ЗА СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В РИСК НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ

Перспективите за развитие пред младите хора зависят изключително много от тяхната социално-икономическа среда и редица други фактори. Някои младежки групи са изложени повече от други на социално изключване и бедност като деца, живеещи в институции, разделени от родителите, напускащи институции за деца, и са изправени пред по-голям риск от бедност и изключване.

Постоянно променящата се социално-икономическа обстановка в страната поставя в неравностойно положение младежите, които напускат институциите, в които са живели. Много от тях не могат да се реализират от една страна, поради предразсъдъци и негативното отношение на обществото и работодателите към тях, а от друга – поради липсата на интегрирана обществена среда, осигуряваща равнопоставеност и зачитане на човешкото достойнство.

Държавата чрез Агенцията за социално подпомагане и нейните териториални структури са ангажирани и оказват помощ на тези лица при наличие на потребност. Една от формите за подкрепа е отпускането на социални помощи по реда на Закона за социално подпомагане и правилника за неговото прилагане чрез:

- Месечна социална помощ (чл. 9) от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане /ППЗСП/ и еднократна помощ (чл. 16) от ППЗСП за задоволяване на инцидентно възникнали здравни, образователни, комунално-битови и други жизненоважни потребности на лицата и семействата. В случай, че лицата са се регистрирали в едномесечен срок от завършване на социалното учебно-професионално заведение или специални училища не се изисква 9-месечна регистрация в Дирекция „Бюро по труда”.
- Целева помощ за заплащане на наем на общинско жилище (чл. 14) за сираци до 25-годишна възраст.
- Целева помощ за отопление, съгласно реда и условията на Наредба № РД-07-5/16.05.2008 г. Молби-декларации за отпускане на помощта се подават в дирекции „Социално подпомагане" от 1 август до 31 октомври. Целевите помощи за отопление се отпускат за период от 5 месеца, който обхваща периода от месец ноември на текущата година до месец март на следващата година. Право на помощта имат лицата и семействата, чийто средномесечен доход за предходните 6 месеца преди месеца на подаване на молбата-декларация е по-нисък от диференцирания минимален доход за отопление (ДМДО) и отговарят на условията на чл. 10 и 11 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане.

Социалните помощи се отпускат по постоянен адрес на лицата. Служителите в териториалните поделения на АСП предоставят информация и консултация на тези лица за възможностите за тяхното подпомагане, социална интеграция и видовете социални услуги, които биха могли да ползват.

4.2 СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ ТИПА ПОДКРЕПА, ПРИДРУЖАВАНЕ, МЕНТОРСТВО), ПОДХОДЯЩИ ЗА МЛАДИ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК, ОСОБЕНО ЗА ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ С МЕРКИТЕ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Социалните услуги са дейности, които подпомагат и разширяват възможностите на лицата да водят самостоятелен живот, основават се на социална работа, насочена към подкрепа на нуждаещите се за осъществяване на ежедневни дейности и социално включване (създаване на условия и възможности за участие на обслужваните лица в общественния живот).

Развитието на мрежата от социални услуги в общността осигурява възможност за равен достъп до основни услуги на уязвимите групи. Това е от решаващо значение за ефективно социално включване и участие в живота на обществото.

Социалните услуги в общността, които приоритетно се предоставят на младите хора, напускащи специализирани институции са: „Преходно жилище”, „Защитено жилище” и „Наблюдавано жилище”.

Преходното жилище е форма на социална услуга, в която хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти с цел подготовка за извеждането им от специализирана институция. Услугите, предоставяни в Преходните жилища са предназначени за деца и младежи на възраст от 16 до 18 г. или до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст.

Социалната услуга „преходно жилище” се финансира като делегирана от държавата дейности от 1 януари 2009 г.

В „преходното жилище“ се приемат лица от специализирани институции, които се нуждаят от подкрепа за социална интеграция и професионална реализация при прехода към самостоятелен независим живот без семейна подкрепа.

Извеждането от специализираната институция в Преходно жилище се извършва след преценка от Междуведомствена комисия на възможностите за реинтеграция на лицето. Извършва се социална оценка, на база на която се изготвят доклад-предложение за настаняване в преходно жилище и индивидуален план за работа.

Другите два вида услуги – „Защитено жилище” и „Наблюдавано жилище” са достъпни за лицата над 18-годишна възраст и няма възрастово ограничение за ползването им.

Защитеното жилище е форма на социална услуга, в която хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти. Услугите, предоставяни в защитеното жилище, трябва да отговарят на критериите и стандартите, предвидени в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане: за местоположение и материална база, за хранене, здравни грижи, образователни услуги и информация, организация на свободното време и личните контакти, квалифициран персонал.

Услугите се основат на социална работа при прилагане на индивидуален подход и са съобразени с конкретните потребности на всяко прието на обслужване лице.

Наблюдавано жилище е форма на социална услуга за оказване на подкрепа и консултиране на лица, навършили 18 години, които напускат специализирана институция, преходно жилище или защитено жилище и им предстои да водят независим начин на живот. Основните дейности насочени към младите хора, ползващи такава услуга са консултации в областта на:

- формиране на увереност и личностен растеж;
- развитие на умения за жизнено планиране;
- развитие на умения за себепазване и адекватна самооценка.
- пълноценно осмисляне на свободното време чрез развитие на самопознанието;
- професионално ориентиране;
- изследване и актуализиране на професионалната ориентация;
- мотивиране за правилен професионален избор;
- професионално консултиране за търсенето и предлагането на пазара на труда;
- развитие на умения за търсене на трудова заетост;
- развитие на умения за самопредлагане на пазара на труда;
- индивидуална подготовка за явяване на интервю – изготвяне на автобиография и мотивационно писмо;
- информиране и посредничество за образователни и стажантски програми за професионална квалификация в страната и чужбина;
- установяване на контакти с дирекции “Бюро по труда”;
- установяване на контакти и сътрудничество с:
 - ❖ работодателски организации;
 - ❖ водещи бизнес-организации;
 - ❖ малък и среден бизнес.

Към декември 2010 г. на територията на страната функционират общо 123 жилища от резидентен тип (делегиращи от държавата дейности), предлагащи услуги на лица, напуснали специализирани институции.

Видове жилища	2009	2010
Защитени жилища, в т.ч.:	94, в т.ч.	103
за лица с умствена изостаналост	60	61

за лица с психични разстройства	11	18
за лица със физически увреждания	11	13
за младежи, напускащи дом за деца, лишени от родителски грижи (ДДЛРГ)	12	11
Наблюдавани жилища, в т.ч.:	7	13
за младежи, напускащи дом за деца, лишени от родителски грижи (ДДЛРГ)	6	12
за младежи, напускащи социален учебно-професионален център (СУПЦ)	1	1
Преходни жилища, в това число:	5	7
за младежи, напускащи дом за деца, лишени от родителски грижи (ДДЛРГ)	2	4
за лица с умствена изостаналост	2	2
за младежи, напускащи социален учебно-професионален център (СУПЦ)	1	1

Младите хора могат да ползват и други социални услуги в общността в централните за обществена подкрепа и центрове за социална рехабилитация и интеграция, където получават консултации, допълнителна социално-правна подкрепа и съдействие за социално включване.

Към края на 2010 г. в страната са изградени и функционират 60 центъра за обществена подкрепа и 21 центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца, включително за деца със специални образователни потребности и с увреждания.

В подкрепа на държавните институции Българския младежки червен кръст (БМЧК) като организация, работеща пряко с и за децата в риск и познаваща добре техните проблеми и нужди, полага целенасочени усилия за постигане на основната цел на политиката – деинституционализация на децата. Следвайки европейския модел за грижа за детето, БМЧК развива и осигурява пакет от услуги в общността, които да подкрепят семействата и предоставят алтернативна семейна грижа. БМЧК в партньорство с Холандския, Австрийския и Германския Червен кръст, както и с помощта на общинските власти в градовете Русе, Добрич и Пазарджик, има функциониращи центрове за социални услуги за деца – приют за безпризорни деца, дневен център за работа с деца в риск, център за обществена подкрепа на деца и семейства, център за работа с деца на улицата и център за настаняване от семеен тип.

Целите на този тип услуги са насочени към обучението на децата за изграждане на умения за самостоятелен живот, насърчаване на социалната интеграция; специализирана работа с деца, на които предстои връщане в семейна среда; превенция на изоставянето и консултиране на родителите и са поети от републиканския бюджет в качеството си на специализирани услуги за деца.

През 2009 г. и 2010 г. БМЧК работи усилено за разширяване на броя и обхвата на предоставяните услуги като провежда различни работни срещи и обучения на доброволците и щатните служители с цел предоставяне на информация за видовете

социални услуги за деца, методите на финансиране и реда за лицензиране. В резултат на това в края на 2010 г. БМЧК успешно стартира работата си по проект „Социална програма за предоставяне на услуги и подкрепа на деца и млади хора, напускащи социалните институции”, финансиран от фондация „Велукс”. Основни компоненти на проекта са разкриването на консултативен център по приемна грижа, имащ за цел да насърчава, подпомага и обучава настоящите и бъдещи приемни родители, и наблюдавано жилище за настаняване, професионална подготовка и изграждане на умения за самостоятелен живот на младежи, напускащи социалните институции.

4.3 ОРИЕНТАЦИЯ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ ЗА МЛАДИ ХОРА В СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ИНСТИТУЦИИ КЪМ ПОДГОТОВКА ЗА ИЗВЕЖДАНЕТО И ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ В ОБЩНОСТТА

В съответствие с националните и европейските приоритети в социалното развитие в отчетния период в страната се обръща сериозно внимание на политиките за социално включване:

Една от стратегическите цели на Министерството на труда и социалната политика в тази област е подкрепата за децата и семейството чрез въвеждането на изцяло нов подход в грижите за децата, насочен към превенция, ранна интервенция, подкрепа на семействата и осигуряване на семейна или близка до семейната среда. Ключов приоритет за постигане на тези цели е деинституционализацията на грижите за децата.

Процесът на реална деинституционализация стартира в началото на 2010 г. С приемането на Национална стратегия «Визия за деинституционализацията на децата в България», която създаде стратегическата рамка на този нов подход. В стратегията се предвижда не просто закриване на класическия тип специализирани институции, а качествена промяна на политиките за подкрепа на семейството, която да доведе до превенция на рисковете, включително и на риска от изоставяне на детето.

Основните цели на този процес са насочени към:

- закриване на класическия тип институции;
- развиване на мрежа от социални услуги, които да предоставят алтернатива на институционалния тип грижа;
- хуманизиране на предоставянето на социални услуги чрез подобряване качеството на живот на хората, ползващи социални услуги;
- развиване на качествени и достъпни социални услуги, предоставяни в общността с цел превенция на институционализацията на хората в неравностойно социално положение;
- социално включване на хората от специализираните институции и рисковите групи.

Към 31.12.2010 г. в страната има 129 специализирани институции за деца, от които 31 за медико-социални грижи на деца от 0 до 3 годишна възраст (ДМСГД), 24 са домове за деца над 3 години и младежи с умствена изостаналост или с физически

увреждания (ДДУИ и ДДФУ) и 74 дома за деца, лишени от родителски грижи (ДДЛРГ). Общият брой на децата, настанени в тези институции е 5 698 към 31.12.2010 г.

В 51 Домове за деца, лишени от родителска грижа се предоставят услуги по отглеждане и възпитание на деца от 7 до 18 г., а ако продължават да учат – до 20 години. С децата работят специалисти, които им оказват подкрепа и ги насърчават в подготовката им при избор на професия и в изпълнение на определени образователни стандарти. За всяко дете навършило 16 години се изготвя план за напускане на специализираната институция, в т.ч. дейности по професионално ориентиране и обучение.

Националната стратегия «Визия за деинституционализацията на децата в Република България» предвижда закриването на съществуващите специализирани институции в рамките на 15 години, считано от приемането на документа.

С цел детайлизиране на дейностите и отговорностите за изпълнение на стратегията на 24 ноември 2010 г. Министерският съвет прие План на действие за изпълнение на *Националната стратегия «Визия за деинституционализация на децата в Република България»*. Планът има за цел да конкретизира дейностите, задачите, отговорностите и ресурсите за изпълнение на приетата през февруари 2010 г. Заложените в плана дейности са насочени към изграждане на редица нови социални услуги и подобряване на механизмите за осигуряване на тяхната устойчивост, както и ефикасно използване на ресурсите, което да позволи поетапното закриване на съществуващите специализирани институции.

Планът за действие за изпълнение на *Националната стратегия Визия за деинституционализация на децата в Република България»* включва разработването и изпълнението на 5 проекта, които ще бъдат реализирани с финансовата подкрепа на Европейския съюз. Това са – «Проект за деинституционализация на децата от домовете а деца с увреждания», «Проект за деинституционализация на децата за медико-социални грижи за деца», «Проект за деинституционализация на децата от домовете за деца, лишени от родителски грижи», «Проект за развитие на приемната грижа» и «Проект за кариерно развитие на социалните работници».

В следствие на изпълнението на проектите се очаква разкриване на нови 260 социални услуги за деца и семейства в общността (при 393 към края на 2010 г.), увеличаване броя на приемните семейства с 500 (към края на 2010 г. те са 252), закриване на най-малко 21 специализирани институции за деца и, съответно, реинтегриране на 2 200 деца от специализирани институции.

Планът за действие трябва да осигури следния добавен ефект:

- максимална полза за децата;
- по-добре планирани и ефективни услуги;
- по-добре подготвен и квалифициран персонал;
- по-ефективно използване на средствата в системата за грижи за деца;
- ефект върху общността и/или региона като цяло.

ПРИОРИТЕТ V – РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1 БЪЛГАРСКИТЕ МЛАДЕЖИ, УЧАСТВАЩИ В МЕЖДУНАРОДНОТО МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Данните за млади доброволци, осъществили доброволчески дейности в чужбина се базира на информация от Националния център „Европейски младежки програми и инициативи”. От 2007 г. Центърът е Национална изпълнителна агенция по програма „Младежта в действие” 2007 – 2013 г. на Европейската комисия.

За 2009 и 2010 г. по дейност 2 „Европейска доброволческа служба” (ЕДС) на програма „Младежта в действие” са одобрени 81 проекта, в които са взели участие 191 младежи от ЕС и други държави. Броят на младите хора от България, осъществили доброволчески дейности в чужбина е 14.

Програма „Младежта в действие”, Дейност 2	Подадени проекти	Одобрени проекти	Проекти с участието на млади доброволци от България
2009	49	32	1
2010	62	49	8

Младите доброволци са участвали в проекти с тематична насоченост в областта на изкуството и културата (4 проекта, 6 доброволца), околната среда (3 проекта, 5 доброволца), регионалното развитие (1 проект, 1 участник), европейското гражданство (1 проект, 1 участник), равнопоставеността на половете (1 проект, 1 доброволец). Проектите са осъществени в страните – Русия (1), Израел (1), Гърция (3), Италия (1), Португалия (2), Германия (1) и Тунис (1).

5.1.2 Анализ на състоянието

Все още младите хора в страната не са активни при използване на възможностите на доброволчеството като възможност за придобиване на компетенции, личностно и професионално развитие.

Причините за малкия брой проекти с български доброволци се базира на липсата на опит в организациите за разработване на проекти и сред младите хора за участие в по-дълготрайни доброволчески инициативи. Друга причина е недостатъчната информираност за възможностите на доброволчеството за кариерно ориентиране и професионалната реализация на младите хора, както и липсата на законодателство и ясни правила за работодателите в сферата на доброволчеството (застраховки, социални осигуровки, покриване на основни разходи на доброволца и др.).

Организациите срещат също проблеми с осигуряване на необходимите разрешителни за престой на доброволците, които не са граждани на страни-членки на ЕС.

5.1.3 Предприети мерки

Специален акцент в работата на Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” през 2009 и 2010 г. е поставен върху подкрепата за развитие на проекти по дейност 2 „Европейска доброволческа служба”. Проведени са различни обучения, както за акредитатори, младежки организации, приемащи и изпращащи доброволци, ментори и тренъори, така също и за доброволци. В резултат на това през 2009 г. броят на подадените проекти е с 20% повече спрямо 2008 г., като 65% от тях са одобрени. Това показва едно добро качество на проектите по тази дейност.

Изпълнението на информационните и комуникационните планове на Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” през 2009 и 2010 г. обхваща разнообразни инициативи, голяма част от които са насочени към разпространяване на знанието и ползата от доброволчеството - „Отворен ден на доброволците” и „Бал на доброволците”, два национални конкурса за най-добър късометражен филм (<http://www.cinemastudents.bg/>) и най-добър резултат от проект, кампания за Европейската доброволческа служба (ЕДС) в интернет (<http://www.facebook.com/pages/EVS-Bulgaria>) с 219 участници.

През декември 2010 г. отбелязването на Международния ден на доброволеца се реализира в рамките на Националната информационна кампания за популяризиране на Европейската доброволческа служба с подкрепата на МОМН. Кампанията включва регионални работни и информационни срещи, насочени към организации и младежи на територията на цялата страна, както и пътуваща изложба, подготвена от доброволци. Ежегодният „Бал на доброволците ” се организира под формата на мултимедиен базар, на който се представят добри практики и проекти от Европейската доброволческа служба (ЕДС) организации и доброволци.

През 2009 и 2010 г. са осъществени 4 срещи-обучения на тема „Ролята на медиите за популяризиране на националните и европейски младежки програми” с участие на журналисти от водещи медии и информационни агенции, ЕДС организации и доброволци. Целта на срещите е да се представят основните акценти на програма “Младежта в действие” и резултатите от реализирането на програмата през 2009-2010 г. Представени са добри практики по финансирани проекти, реализирани по дейност ЕДС.

В партньорство с НЦЕМПИ много ЕДС организации разпространяват информация и прессъобщения за проекти и събития, които осъществяват. Всички финансирани организации по дейност „Европейска доброволческа служба” имат задължението да популяризират дейността си и им се отпускат средства за разходи за допълнително разпространение и приложение на резултатите от проведените проекти.

На интернет страницата на НЦЕМПИ (www.youthbg.info) се публикуват добри практики от реализирани проекти по ЕДС, които популяризират доброволчеството и служат за добър пример на кандидатстващи организации и на младежи желаещи да бъдат доброволци. Провеждат се и анкети, с цел популяризиране на ЕДС, както и да се изследва осведомеността на младите хора относно ЕДС. Резултатите от проведените анкети показват

добро познаване на Европейската доброволческа служба, както и на събитията и приоритетите на Европейската комисия, свързани с младежките политики.

В резултат на проведените рекламни и информационни кампании през 2009 – 2010 г. за популяризиране на Европейската доброволческа служба и на доброволчеството е отчетен засилен интерес от страна на организации и младежи към дейността като подадените проекти през 2010 г. са с 26% повече спрямо предходната година.

За гарантиране на качеството при работа с доброволци НЦЕМПИ осъществява акредитация на организациите, желаещи да посрещнат или изпратят доброволци. Всички кандидатстващи организации трябва да прилагат принципите на Хартата на Европейската доброволческа служба на всички етапи от проекта. Организациите с валидна акредитация в България към 2010 г. са 69.

Активната работа на НЦЕМПИ, съвместно с организацията „Си Ви Ес – България“, цели приобщаването на повече младежи към доброволчеството, разпространяване на информацията за дейностите, които предлага Европейската доброволческа служба. Организацията „Си Ви Ес – България“ е активна на национално и международно ниво от 1998 г. и е част от международната мрежа за доброволчески труд и мир – Ес Си Ай (SCI – Service Civil International). В края на 2010 г. „Си Ви Ес – България“ провежда редица мероприятия в рамките на Националната информационна кампания за популяризиране на ЕДС на програма „Младежта в действие“:

- 2 национални обучения за мултиплаери на ЕДС с над 40 участника от цялата страна;
- пътуваща изложба, посветена на ЕДС, подготвена от завърнали се доброволци и посетила над 10 града в цялата страна;
- 10 работни срещи за над 110 представители на различни организации и институции на територията на цяла България, по време на които консултанти запознават участниците с предизвикателствата на работата по програма „Младежта в действие“, процеса на акредитация, добри практики и др.;
- над 30 информационни срещи за млади хора от цялата страна в училища, университети, читалища, младежки и други организации

Съвместно с Информационна мрежа БлуЛинк „Си Ви Ес – България“ работи по проект „Заедно е по-добре – създаване на информационна мрежа за доброволчеството в България“. Главната цел на проекта е поддържането на общодостъпна онлайн база данни, която да улеснява обмена на информация относно възможностите за доброволческа дейност в България. Проектът се финансира с съдействието на Тръст за гражданско общество в Централна и Източна Европа.

През 2009 и 2010 г. са проведени 4 обучения за организации, акредитирани по Дейност 2 „Европейска доброволческа служба“, свързани с разработване на качествени проекти на национално ниво, обучение за ментори по ЕДС и др. Общият брой на младите хора, взели участие в обученията е 105.

5.2 УВЕЛИЧАВАНЕ НА БРОЯ НА ДОБРОВОЛЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

5.2.1 Състояние на изследвания индикатор

Национално представително проучване на младежта в страната осъществено от агенция „Медиана“ през 2009 г. показва, че младите хора (55.9%) имат нагласи да участват в доброволчески акции и кампании и други форми на гражданска активност като готовността при младежите на възраст от 15 до 17 г. е най-голяма (60.6%).

Изследването показва, че през последните години постепенно нараства броят на младите хора, участвали в благотворителни акции чрез труд, даряване на вещи и пари, като младежите на възраст 15-17 години са най-активни при даряване на своя труд .

„УЧАСТВАЛИ ЛИ СТЕ ДОСЕГА В ДОБРОВОЛЧЕСКА АКЦИЯ – С ТРУД ДАРЕНИЕ ИЛИ ПАРИ?“

	15-35 ГОДИШНИ		
	2007	2008	2009
ДА, КАТО ДОБРОВОЛЕЦ	6.5	5.6	6.5
ДА, ДАРЯВАЛ СЪМ ПАРИ	18.6	18.8	20.9
ДА, ДАРЯВАЛ СЪМ ВЕЩИ	11.6	11.6	14.9
НЕ	67.4	67.1	62.5

„УЧАСТВАЛИ ЛИ СТЕ ДОСЕГА В ДОБРОВОЛЧЕСКА АКЦИЯ – С ТРУД ДАРЕНИЕ ИЛИ ПАРИ?“

	2009
	15-17 ГОДИШНИ
ДА, КАТО ДОБРОВОЛЕЦ	8.1
ДА, ДАРЯВАЛ СЪМ ПАРИ	16.8
ДА, ДАРЯВАЛ СЪМ ВЕЩИ	18.0
НЕ	60.4

Една от утвърдените в страната младежки доброволчески организации е *Българския младежки червен кръст (БМЧК)*, чийто членски състав устойчиво се увеличава през последните години (през 2008 г. – 3848, 2009 г. – 4204 и през 2010 г. - 4480 души) През 2009 и 2010 г. БМЧК разполага с изградени и функциониращи 14 младежки аварийни екипа (МАЕ) (към края на периода с 229 члена) в градовете Благоевград, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Русе, Смолян, София-град, Търговище и Шумен. Наблюдава се и тенденция за все по-засилено участие и поемане на менторска роля на екипите в подготовката на ученическите екипи по първа помощ (УЕПП) в съответните области. Насърчаването на създаване на ученическите екипи през последните години дава положителни резултати и бележи значителен ръст през отчетния период (през 2009г. има функциониращи 333 екипа с 1423 членове, а през 2010г. – 425 екипа с 1952-ма членове).

Друга голяма организация изцяло основана на доброволен принцип в страната е *Организацията на българските скаути*, която има за цел осмисляне на свободното

време на децата и младежите чрез 20 клуба в цялата страна. В дейностите редовно са включват 842 членове на организацията като периодично се привличат в отделни инициативи и няколко хиляди младежи, които не са членове.

Организацията Национален Алианс за Работа с Доброволци (НАРД) е учредена в Пловдив през май 2000 г. и функционира чрез създадена мрежа от 8 регионални, 17 местни и 6 центъра за обществена подкрепа. Това е най - голямата национална мрежа в страната към момента. Към организацията работят над 500 доброволци от Пловдив, Габрово, Ловеч, Варна, Хасково, Търговище, Разлог, Сопот, Раковски, Садово, Сединение, Кричим и Хисар. Мрежата е реализирала над 100 000 часа доброволен труд през 2010 г. за различни инициативи и дейности в подкрепа на местните общности.

5.2.2 Анализ на състоянието

Проучване на състоянието на младежта през 2010 г., извършено от НЦИОМ показва, че 43% от младите хора се затрудняват, когато трябва да отговорят на въпроса с какъв проект или кауза биха се ангажирали лично. Сред имащите мнение най-висок дял (15%) заявяват, че биха помагали на деца в неравностойно положение (бедни, сираци, деца с увреждания). 8% посочват, че биха се ангажирали с проекти, насочени към възрастни, бедни или инвалиди, други 8% биха помагали да реализирането на екологични проекти, 5% - за спортни каузи, 4% - за каузи, свързани със здравни нужди (трансплантации, подпомагане на онкоболни, здравословно хранене и т.н.), 3% - за проекти, свързани с благоустройство, отново 3% - за културни проекти и 2% - за образователни проекти.

Жените два пъти по-често от мъжете приемат да се ангажират с проекти, свързани с деца в неравностойно положение, с проекти ориентирани към бедни и възрастни хора и дори с екология, докато спортът се очертава като типично мъжка кауза.

Според младите хора най-важните фактори при взимане на решение за ангажиране с доброволческа дейност са съчетанието на интересите им с възможностите за доброволчество, извлечените ползи от натрупания при доброволен труд опит и усещането за удовлетвореност.

Ценностите на доброволството все още не се възприемат от младите хора като позитивен фактор за развитието на личността, а те са важна проява на солидарност и гражданска активност, както и форма за неформално учене.

Според представители на неправителствени организации доброволството е социална дейност, при която водеща роля имат хуманните нагласи и активната социална позиция. Младите хора се нуждаят от ясен смисъл на всяка доброволческа акция и тогава с готовност участват.

5.1.3 Предприети мерки

По програма „Младежки информационно-консултативни центрове“ (2007-2010) , 37-те организации, изпълняващи проекти са реализирали различни инициативи в

„свободна зона” (спортни състезания, почистване на паркове, ремонт на обществени паркове и детски площадки и др.), свързани с отбелязването на различни международни младежки инициативи – Международния ден на младежта 12 август; Деня на Европа; Европейската седмица за младежка активност; Световните дни за младежка активност. В инициативите са участвали над 214000 млади хора в страната. В резултат на участието си в тези граждански инициативи младите хора декларират, че са повишили мотивацията си за социална реализация.⁴⁵

По Програма за младежки дейности в периода 2009-2010, по подпрограма „Национални инициативи и кампании“ е инициирана и се реализира кампания за подкрепа на доброволческите дейности с млади хора в страната на тема "Доброволчеството - възможност за неформално учене". В пилотната фаза са реализирани 3 проекта на територията на София, Бургас и Шумен като целите на проектите са популяризирането на доброволчеството като философия и начин на живот, осъзнаване на реалните ползи от доброволчеството за младите хора и обществото и привличане и мотивация на младите хора за участие в доброволчески дейности и кампании на национално и международно ниво. В дейностите по проекти са обхванати 2945 мъже и 3113 жени на възраст от 14 до 35 години. Резултатите от изпълнение на дейностите са:

- Повишени знания и капацитет на участниците в проектите за доброволчеството като цяло, начините по които младежите биха могли да станат доброволци и местата, от които могат да получат допълнителна информация.
- Режисирани, заснети и промотирани 2 филма, популяризиращи доброволчеството, в местни и регионални медии.
- Повишена е обществената ангажираност на младите хора от общностите към участие в доброволчески инициативи.
- Създадена и въведена е персонална книжка на доброволеца – „Паспорт на доброволеца”
- Проведени са обучения, дискуссионни форуми, кръгли маси и фотоизложба, популяризиращи доброволчеството.

В края на 2010 г., след пилотната фаза на Програмата, по подпрограма „Национални инициативи и кампании” са подадени 79 проекта, от тях са одобрени 21 проекта, дейностите на които се реализират на територията на 12 области. Обхванати са около 3000 младежи, включени са около 250 приемащи доброволци институции и организации на територията на областите София, Благоевград, Варна, Велико Търново, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Силистра, Смолян, Хасково, Шумен и Ямбол и да бъдат издадени информационни справочници с контактна информация и описание на дейностите на приемащите структури.

Социалните дейности, които *Българският младежки Червен кръст* реализира през 2009 и 2010 г. са в съответствие с основната цел за разширяване и разнообразяване

⁴⁵ Доклад на „Национална оценка на двете национални младежки програми - МИКЦ 2007-2010 г. и ПМД 2008 -2010 г.”

на дейностите и услугите, насочени към децата и младите хора в риск с оглед на по-адекватно посрещане на техните нужди.

Осъществени са дарителски кампании за Великден, Коледа, 1-ви юни и 16 октомври (Световен ден на прехраната) , които са винаги много добре посрещани от обществеността. По време на великденските празници са зарадвани голям брой деца от специализирани институции, които заедно с доброволци на БМЧК боядисват яйца и се запознават с историята и символиката на празника. Усилията на много доброволци се съсредоточават в извеждане на децата от институциите като организират посещение на културни мероприятия, куклен театър, разходки в паркове и др. Цветница и Великден са повод и за набиране на средства за закупуване на хранителни пакети, с които се подпомагат голям брой деца в нужда. В цялата страна се отбелязва и международния ден на детето, като за отбелязването му бяха организирани състезания, конкурси, тържества, игри и други забавления за децата от специализираните институции.

Една от най-мощните кампании за набиране на хранителни продукти за деца в неравностойно положение се реализира по повод Световния ден на прехраната на 16-ти октомври. Голяма подкрепа за усилията си доброволците получават от училища, детски градини, магазини и др. Освен за предоставяне на децата, част от набраните продукти се използват за попълване на запасите на хранителните банки на БЧК.

През 2009 г. БМЧК и „Фабер-Кастел”- България стартират кампания за набиране на средства за насърчаване на творческото развитие на деца с увреждания, които имат изявен талант в областта на изобразителното изкуство. От продажбата на продуктите с марката „Фабер-Кастел” са събрани средства, които постъпват във фонд „Творчески и образователни потребности на деца и младежи със специфични нужди”. Благодарение на него са раздадени 15 шестмесечни стипендии на деца с увреждания за развитие на техните заложи чрез обучение.

Дейностите на *Организацията на българските скаути* са насочени към включването на младите хора в различни екологични акции за почистване на природните паркове в страната и засаждане на нови гори. Провеждат се благотворителни акции за събиране на детски книги, които се предоставят на детски болници и отделения в страната под надслов "Подари още една усмивка", акции за набиране на средства за закупуване на оборудване за детски болнични отделения и раздаване на стипендия за талантиливи деца.

ПРИОРИТЕТ VI – ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1 УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПРИ РЕШАВАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРОБЛЕМИ

6.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Участието на младите хора в демократичния живот и участието им в процеса на взимане на решения по проблеми и въпроси, важни за тяхното бъдеще, се измерва с членството им в различни младежки организации, включването им в кампании, инициативи и консултативни органи към местни, регионални и национални органи на управление.

Към края на 2010 г., броят на вписаните в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност към Министерството на правосъдието сдружения и фондации, които имат за цел подкрепа на млади хора е 1718. Това прави 20.42% от общо регистрираните организации в обществена полза – 8410 броя.

Изследване на Медиана през 2009 г.⁴⁶ показва, че едва 2% от българските младежи членуват в благотворителни или хуманитарни организации.

„УЧАСТВАТЕ ЛИ В БЛАГОТВОРИТЕЛНИ / ХУМАНИТАРНИ ОРГАНИЗАЦИИ?“

% от групата на 15 – 29 годишните

	ЧЛЕНУВА АКТИВНО	ЧЛЕНУВА, НО НЕ АКТИВНО	НЕ ЧЛЕНУВА
ФРАНЦИЯ	8	11	81
ИТАЛИЯ	9	9	82
ХОЛАНДИЯ	3	11	86
ИСПАНИЯ	2	6	92
ФИНЛАНДИЯ	6	11	83
ПОЛША	6	8	86
ШВЕЙЦАРИЯ	7	15	78
СЛОВЕНИЯ	6	6	88
БЪЛГАРИЯ	-	2	98
РУМЪНИЯ	1	1	98
ГЕРМАНИЯ	1	3	96

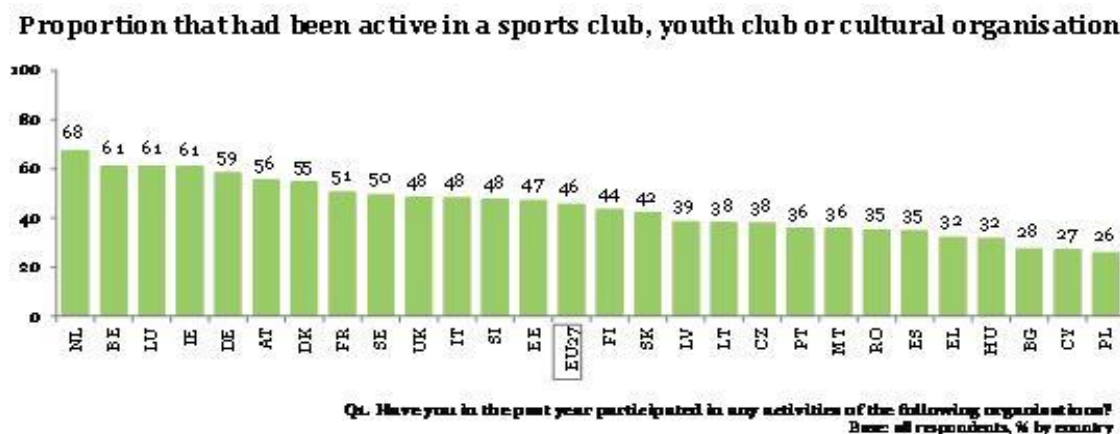
Най-често младите хора членуват в спортни клубове или младежки културни организации. По изследване на Флаш Евробарометър „Младежта в движение“ през 2010 г. сред 57 000 млади европейци, включително български младежи, показва, че почти

⁴⁶ Агенция „Медиана“, изследване 2009 г., източник на информация *WORLD VALUES SURVEY* - <http://www.worldvaluessurvey.org/>

половината (46%) от младите европейци участват в спортен или младежки клуб или в младежка или културна организация.

Данните за българските младежи сочат, че едва 28% от тях членуват в спортни или културни младежки организации.

Дял на младите хора, участвали в дейности, развивани от спортен или младежки клуб или културна организация.

Данните от отчетените младежки проекти, изпълнени по двете национални младежки програми и програма „Младежта в действие” на ЕК показват, че в различни инициативи и кампании (екологични и доброволчески акции, дебати, обсъждания, информационни кампании и др.), осъществени по дейностите „свободна зона”, подкрепени по Национална програма „Младежки информационно – консултантски центрове” 2007-2010 г. през 2010 г. са участвали над 460 000 младежи.

По Програмата за младежки дейности (ПМД) 2008-2010 г. в един проект средно са се включвали по 420 млади хора, което прави над 10 000 младежи само през 2010 г.⁴⁷ В проектите по програма „Младежта в действие” са обхванати 7169 младежи⁴⁸ Общо по програмите, финансиращи младежки дейности в страната за 2010 г. са обхванати над 23% от младите хора в различни обществени дейности.

Участието на българските младежи в процеса на вземане на решение на местно и регионално ниво се осъществява предимно чрез сътрудничество с местните и национални власти. В над 30 % от общините на територията на страната са създадени общински младежки съвети и детски парламенти, които са най-изявената конкретна форма на работа с младите хора в българските общини⁴⁹. По този начин се отчитат мненията, изразени от младите хора, поощрява се общия климат на диалог в обществото, критичното мислене и активния принос, като се използват инструментите,

⁴⁷ Доклад „Оценка на Национална програма „Младежки информационно – консултантски центрове” 2007 – 2010 г. и Програма младежки дейности 2008-2010 г.”

⁴⁸ Youthlink, НЦЕМПИ, програма „Младежта в действие” за периода 1 януари 2009 – 31 декември 2010 г.

⁴⁹ НСОРЕ, изследване по проект “Побратимяването между европейски градове – мост между младите хора”

средствата и възможностите, предоставени от представителната демокрация и участието на всички равнища в обществото.

От друга страна младите хора участват и пряко в работата на администрацията като:

- средният процент на младите хора (до 35 г.), заемащи изборни длъжности (кметове на общини и кметства, общински съветници) в общините е около 6-7%, като в много общини процентът надхвърля 20%, а има и общини, където практически липсват млади хора на изборна позиция, т.е. 0%.
- средният относителен дял на младите хора, заемащи експертна или ръководна длъжност в администрациите на общините, е около 25 %⁵⁰

6.1.2 Анализ на състоянието

Направената оценка по двете национални програми (МИКЦ и ПМД) в началото на 2011 г. показва, че търсените ефекти за постигане на по-голяма информираност на младите хора и насърчаване на тяхната гражданска активност са постигнати в голяма степен. Двете национални програми общо предоставят възможности за голямо разнообразие от механизми за подкрепа и въздействие върху младите хора – директно предоставяне на услуги – информация, консултации (индивидуални и групови), обучения, неформално учене, тематични инициативи и кампании, директно участие в организацията и провеждането на събития и др.⁵¹

Изследването показва, че най-силен ефект НП „МИКЦ” има върху младите хора, които са завършили училище, но не са продължили образованието си. Програмата е спомогнала за професионалната им реализация, за повишаване на уменията и знанията им чрез неформално обучение.

Отделните групи младежи проявяват предпочитания в най-висока степен към различни видове услуги по програмата. За учениците и висшистите участието в младежки инициативи е приоритет, студентите предпочитат да се включат в обучения, а младежите, завършили училище, които не са висшисти, са най-големи ползватели на консултациите и информацията, както и са участвали и в различни инициативи.

Най-силен ефект по НП «МИКЦ» са имали проектите с тематична насоченост гражданското участие и социалното включване, доброволчество, образованието, младежката заетост и предприемачеството.

Степента на удовлетвореност на анкетиранияте млади хора от получените услуги е много висока - удовлетворени в различна степен са 99% от участвалите в анкетата близо 500 младежи.

И двете програми показват, че обхванатите в малките градове и селата младежи показват висока ангажираност с целите на програмите и ефектът върху тях е много

⁵⁰ НСОРЕ, изследване по проект “Побратимяването между европейски градове – мост между младите хора”

⁵¹ Доклад за оценка на национална програма „Младежки информационно – консултантски центрове” 2007 – 2010 г. и Програма младежки дейности 2008-2010 г.

силен. В същото време броят на проектите и дейностите, осъществени в тези райони, е малък и потенциалът програмите да повлияят положително върху задържането на младежите в по-малките населени места е нереализиран.

Осъщественото проучване сред организациите, бенефициенти по програма „Младежта в действие”⁵² показва, че повече от 2/3 от анкетиранияте смятат, че тя е допринесла за социалната интеграция на младите хора, участници в проектите. Абсолютно всички обхванати от анкетата неформални групи и читалищни настоятелства отчитат този ефект. От анкетиранияте участници най-силно повлияни са младите хора от малките населени места (80%), а по отношение на образованието - младежите, завършили средно образование (65%).

63% от бенефициентите по програма „Младежта в действие” 2007-2013 считат, че младите хора, участвали в проекти, са повишили възможностите си за професионална реализация, като този резултат не се влияе особено от областта, в която са изпълнявани проектите. Положителните резултати, декларирани от самите млади хора, участвали в проектите, са още по-отчетливи – общо 73% считат, че програмата е повлияла положително на професионалната им реализация.

Голям процент от организациите (92%) считат, че участниците в проектите им са повлияни положително и се отварят към проблемите на обществото като цяло. След участието си в програма „Младежта в действие”, те все по-активно се включват в различни граждански инициативи и организации. Почти всички участници (96%) считат, че са повишили своето гражданско самосъзнание и желание да се включват в граждански инициативи, а този ефект е общовалиден за всички участниците от малките населени места и младежите, завършили средно образование.

Изследването на Националното сдружение на общините в Република България за участието на младите хора в местното самоуправление показва, че преобладаващият процент (около 70%) от българските общини прилагат мерки и работят с младите хора предимно в училищна възраст. Около 20% от българските общини имат активна и реално работеща политика за работа с младите хора и постоянно прилагат разнообразни форми на работа с тях, при това не само в училищна възраст. Съответно при 10-15% от общините практически липсват реални добри практики за работа с младите хора и спорадично се прилагат само отделни дейности, а за мнозинството от общините (останалите около 60-70%) като цяло може да се обобщи, че наред с прилаганите политики и добри практики съществуват трудности и предизвикателства, както и воля и желание за тяхното преодоляване.

40% от общините в България имат разработени планове (стратегии) за работа с младите хора, съответно при 25% от тях подобен документ липсва и при 35% разработването на подобен документ предстои. Следва да се отбележи, че наличието или отсъствието на подобен документ не е задължително условие за провеждането или непровеждането на дейности, ориентирани към младите хора – много общини без

⁵² Доклад „Национална междинна оценка на Програмата „Младежта в действие” за периода 1 януари 2007 – 31 декември 2009 г.

подобни, формално приети документи, имат добри практики по отношение на младите хора.

6.1.3 Предприети мерки

Повечето от общините в България полагат усилия да ангажират все повече млади хора в обществения живот на населеното място. Най-често използваните форми за включване на младите хора в местното самоуправление са:

- организиране на работни срещи (дискусии, кръгли маси, срещи-разговори, обучителни семинари);
- организиране на “Ден на младежко самоуправление” / “кмет за 1 ден”/“Мениджър за един ден”;
- учредяване на Младежки/ детски парламент;
- участие в Обществен съвет / Общински младежки съвет / Областен младежки съвет
- почти навсякъде има практика да се изграждат екологични клубове, чрез които се приобщават младите хора.

За развиване на младежки дейности се организират съвместни тържества, празници, съвместни дейности с НПО и спортни клубове, клубове за дебати по младежки въпроси, разработват се програми за развитие на населените места, изгражда се младежки информационни портали. В някои общини се практикува Ден на отворените врати, за да могат младите хора да се запознаят с работата на общинската администрация

Много голяма част от българските общини (над 80%) подкрепят финансово или по друг начин проекти или инициативи на млади хора. Подкрепата се изразява предимно в предоставяне на материали и/или финансови средства за еко инициативи (посадъчен материал, извозване на боклук, оборудване за изграждане/ възстановяване на детски площадки и места за отдих и др.) или за награди при провеждане на спортни турнири или културни фестивали.

Почти 60% от общините в България имат реализирани побратимявания с други местни власти от европейска държава през последните две години. Най-много са побратимяванията в области като туристически, културен и спортен обмен, следвани от търговски / икономически обмен, местно самоуправление, трансгранично сътрудничество.

Много рядко през последните две години (под 10%) се срещат побратимявания с други страни, насочени изключително и конкретно само към младежки дейности или свързани с участие на млади хора във взимането на решения. Същевременно приблизително 60% от общините, които си сътрудничат с побратимени градове/общини, са включили в съвместните дейности и инициативи, насочени към младите хора.

Сред основните дейности в това направление са:

- дебатиране върху икономически и социални европейски политики за младите хора в Европа;
- обмяна на опит по въпросите на доброволческото сдружаване;
- дебатиране по въпросите за равните възможности на младите хора и тези в неравностойно положение;
- споделяне на опит за - интегриране на младежко управление и самоуправление на територията на общината;
- стимулиране на младежки инициативи, обмен на опит и добри практики между младежи за организиране и реализиране на различни младежки инициативи - спорт, социални и екологични дейности;
- взаимни посещения на служители на младежка възраст от общинските администрации за обмяна на добри практики за добро управление, обмен на социални, образователни и културни практики;
- обмен на културните ценности, обичаи и традиции, да общуват с други млади хора от различни етноси и култури;

Приблизително в около 60% от общините в България през последните две години са реализирали проекти по европейски или национални програми, насочени към младите хора. В това отношение най-разпространените програми са “Младежта в действие”, “Европа за гражданите”, Оперативна програма “Развитие на Човешките ресурси”.

В изпълнение на Обновената рамка за сътрудничество в областта на младежта (2010 – 2018), на национално ниво се осъществява процеса на Структурен диалог на ЕС в областта на младежката политика. Структурният диалог насърчава подкрепата за младите хора и младежките организации, като създава форум за непрекъснато съвместно обсъждане на приоритетите, изпълнението и последващите действия за европейското сътрудничество в младежката сфера, които трябва да се развиват на ниво ЕС, национални власти и млади хора.

Темите на диалога са в съответствие с общите цели на европейското сътрудничество в областта на младежта и приоритетите за всеки работен цикъл. Всяка избрана тема се осъществява в рамките на едно тройно председателство. Диалогът - интензивен и развиван на местно, регионално, национално и европейско ниво, включва млади хора, младежки изследователи и тези, които са ангажирани в работата с младежи.

Началото на първия Структурен диалог бе дадено през януари 2010 г. в рамките на председателство на Испания, Белгия и Унгария. Избраната тема бе „младежка заетост” - интегриране на младите хора на пазара на труда като наети лица или като предприемачи чрез улесняване и подкрепа на преходът от образование и обучение или от безработица - към пазара на труда.

В началото на 2010 г. в Министерството на образованието, младежта и науката е създадена национална работна група по реализирането на Структурния диалог в България. Работната група включва представители на Дирекция „Младеж“ на Министерство на образованието, младежта и науката, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, Агенцията по заетостта, активни НПО и младежки обединения в страната, представители на синдикатите и социолози. Задачата на националната работна група е да осъществи подготовка за участието на младите хора в изпълнението на структурния диалог на национално ниво, да анализира резултатите от национални допитвания сред младите хора в България и да изготви националните доклади на база допитванията на младите хора.

В рамките на 2010 г. са осъществени първите две допитвания в областта на младежката заетост на базата на разработени анкети на теми „Активното включване на младите хора: борба с безработицата и бедността” и Приноса на младежката работа за интеграцията на младите хора на пазара труда”.

В двете национални допитвания са взели участие над 47.2% от младежки организации, регистрирани в националната младежка информационна система на МОМН и са представени всички административни области в страната. Почти половината от анкетираните младежки организации работят в младежкия сектор от 8 години и осигуряват средно по 5 работни места. В проектите им са обхванати над 30 000 млади хора. Чрез организациите анкетата достига и до младите хора в страната. Получените резултати са обобщени и представени в два национални доклада, които са предоставени на Управителния комитет на Структурния диалог.

В рамките на 2010 г. след всяко национално допитване са осъществени младежки конференции, първата от които в Херез де ла Фронтера, Испания, а втората в Льовен, Белгия. В двете конференции са взели участие по трима представители на българските младежи и Министерството на образованието, младежта и науката.

На конференциите са обсъждани обобщените резултати от всяко национално допитване в областта на младежката заетост, обобщени по подтеми като :

- Младежката заетост и нейното въздействие върху младежката автономия;
- Предприемачеството и самонаемането сред младите хора;
- Работни условия и равно третиране;
- Съвместяване на личния и професионалния живот;
- Социален диалог, участие и права на младите работници;
- Социално приобщаване и включване;
- Информация, насоки и подкрепа за младите хора;
- Признаване на умения;

- Социална защита;
- Преход от образование към пазара на труда;
- Борба с дискриминацията;
- Участие на младите хора в социалния диалог;
- Ролята на социално-възпитателната работа с младежта

На базата на изводите на всяка от конференциите е задълбочаван процеса на диалога, като целта е да се идентифицират и изберат най-важните приоритети, за да се насърчи младежката заетост, както и да се идентифицират и препоръчат подходящи дейности, механизми и инструменти за постигането им. Първият структурен диалог приключва в рамките на първото полугодие на 2011 г., като след третото национално допитване се очаква ЕС да приеме резолюция в областта на младежката заетост.

Гражданската активност на младите хора на национално ниво се насърчава чрез две национални програми и програмата „Младежта в действие” на ЕК.

В края на 2009 и началото на 2010 година, по *Национална програма “Младежки информационно – консултантски центрове” 2007 – 2010 (МИКЦ)*, след проведени три конкурси са одобрени 37 организации, които да реализират програмата и да предоставят услуги на млади хора, като с това се покрива 100% от територията на страната. В 23 областни центрове активно действа по една организация, в три областни центрове (Варна, Бургас и Пловдив) по три организации, а в столицата функционират 5 младежки центрове, подкрепени от програмата. С това е постигната първоначално заложената цел да се обхванат всички областни центрове, като се отчете и различната концентрация на младежите в областните центрове.

По *Програмата за младежки дейности 2008 – 2010 (ПМД)* най-голяма активност младежките организации са проявили при кандидатстването по подпрограмите «Възможност и развитие», «Национални инициативи и кампании». За периода 2009-2010 са подадени 433 проекти на младежки организации в страната, от които са подкрепени 113. Подпрограмата «Национални инициативи и кампании» е допринесла в най-голяма степен за повишеното гражданско участие на младежите, като по нея са финансирани 56 проекти.

Програма „Младежта в действие 2007-2013” на ЕК допълва двете национални програми и е от особено значение за пълноценното подпомагане развитието на младите хора в страната и участието им в демократичния живот. От 2009 г. двете национални програми и Програма „Младежта в действие 2007-2013” се административат от Националния център за европейски младежки програми и инициативи, което допринася за добрия синхрон при планирането на приоритетите, целите и изпълнението на програмите. Петте основни цели на програмата са:

- популяризиране на активното гражданство на младите хора с акцент върху европейското им самосъзнание;

- стимулиране на европейското единство чрез развиване на ценности като солидарност и толерантност сред младите хора;
- насърчаване на взаимното разбирателство между младежите в различните страни за преодоляване на културните различия;
- развитие на системи за подкрепа на младежки дейности и капацитета на гражданските организации в младежката сфера;
- насърчаване на европейското сътрудничество в младежката сфера;

По Дейност 1.3 на програмата се финансират проекти за демократично гражданство. Тези проекти дават възможност на младите хора да участват в демократичните процеси и да станат по-активни граждани в местното си общество или на европейско ниво. Научават се да анализират политически и социални теми и успяват да извоюват публичност за позицията си.

Програмата „Младежта в действие” чрез своите цели, основни приоритети и децентрализирани дейности в България допринася за постигането на националните и европейските политики в областта на развитието на младежта.⁵³ За 2009 г. към програмата са подадени 394 проекта, от които са одобрени и подкрепени 175 проектни предложения. За 2010 г. са подадени 417 проекта, от които 168 са одобрени. Не само увеличеният брой на подадените проекти, но и фактът, че всички средства, предоставени от Европейската комисия за 2010 г. са разпределени, показват повишения интерес към програмата, както и по-доброто и познаване от страна на младите хора в България.

През месец декември 2009 г. с решение на Министерски съвет се създава работна група на ниво заместник-министри за разработване на проект на Национална стратегия за младежта 2010-2020. На 20.01.2010 г. е проведено първо заседание на групата, на което предложения от МОМН проект на Национална стратегия за младежта е обсъден и приет по същество. Взето е решение за последващи консултации на експертно ниво по конкретните текстове на документа с всички институции, включени в изготвянето на стратегията. Обсъдени са всички предложения от ресорните ведомства. Поискани са и допълнителни становища от Световната здравна организация, Програмата на ООН за развитие (ПРООН), УНИЦЕФ и от Фонда за население на ООН (ФНООН) с цел изготвяне на документ, отговарящ на международните и европейски стандарти за работа с младежта. Дългосрочната визия за развитието на младежта в страната е предмет на обсъждане и на организирания от МОМН семинар – дискусия на тема „Българската младежка политика в контекста на политиката за младежта на ЕС” с участието на представители на младежките организации на политическите партии в страната. Предложено е горната възрастова граница за млади хора да бъде променена от 35 на 29 г. В резултат на дискусията младите лидери се обединяват около основните приоритети, цели и задачи в предложения от МОМН проект на Национална стратегия

⁵³ Доклад „Национална междинна оценка на Програмата „Младежта в действие” за периода 1 януари 2007 – 31 декември 2009 г

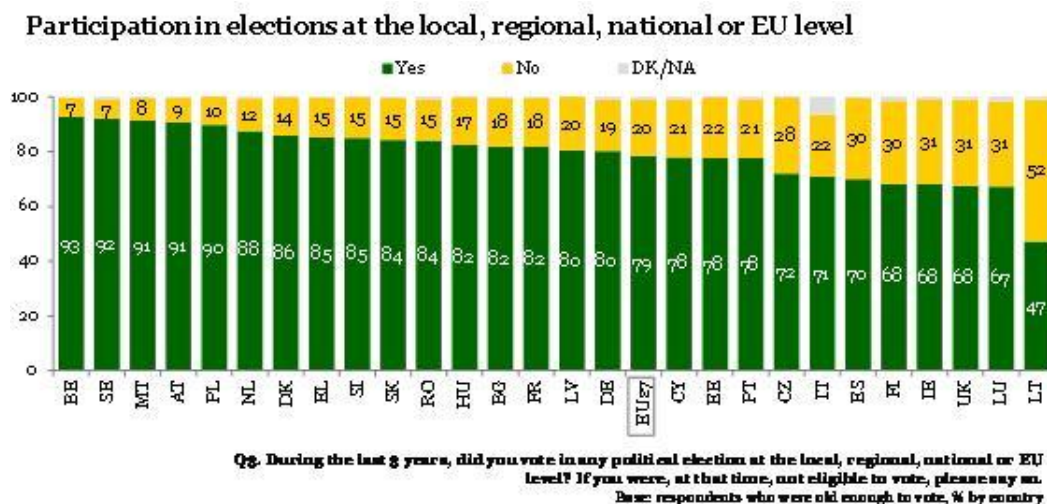
за младежта. През месец юли е изготвен окончателен проект на Националната стратегия за младежта 2010 -2020, който е приет от Министерски съвет на 06.10. 2010 г.

6.2 ИЗБИРАТЕЛНА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАЦИОНАЛНИ, МЕСТНИ И ЕВРОПЕЙСКИ ИЗБОРИ

6.2.1 Състояние на изследвания индикатор

Повишаване на избирателната активност сред младите хора в България е сред основните приоритети, както на национално, така и на европейско ниво. Изследване на Флаш Евробарометър „Младежта в движение“ осъществено през месец февруари 2011 г. показва, че осем на всеки десет млади хора (79 %) заявяват, че през последните три години са гласували на политически избори на местно, регионално, национално или европейско равнище. Данните от изследването показват, че активността на младите хора на избори в България е по- висока (82%) от средния % за ЕС (79%).

Участие на избори на местно, регионално, национално ниво или на ниво ЕС

От друга страна изследванията на Медиана и НЦИОМ през 2009 и 2010 г. показват, че половината от младите българи изчерпват участието си в политическите процеси в страната единствено с гласуване по време на избори.

6.2.2 Анализ на състоянието

Национално представително проучване през 2009 г.⁵⁴ сред младите хора показва, че младите хора четат и се интересуват от процесите в българското общество. 39.5% от младежите на възраст от 15 до 17 години четат вестници, а 42.8% редовно гледат новините по телевизията. Тези показатели се повишават при възрастовата група от 18 до 34 години, като 54.4% от тях четат вестници, а 75.1% гледат новините по телевизията.

Данни на Медиана от изследване на exit-poll в изборния ден на парламентарните избори 2009 г. показват засилена изборна активност именно при младите хора.

⁵⁴ Агенция „Медиана“, изследване 2009

Възрастните избиратели (над 60 г - за които се предполага, че са редовни избиратели) представляват 26 % от избирателите в страната, но според данните те са подали едва 20 % от всички гласове. Младите хора (до 29 г.) са излъчили точно толкова гласове, колкото е и делът им от общия брой избиратели. Процентът на гласували на тези избори е 72 % (от реалните избиратели в страната), което означава, че при младежите изборната активност е в порядъка – 72-73 %.

ВЪЗРАСТ	% ОТ ВСИЧКИ
18-29 Г.	20.4
30-40 Г.	20.2
41-50 Г.	18.4
51-60 Г.	18.7
НАД 60 Г.	20.3

Въпреки че за тях е важно кое е правителството, което ще ги управлява те показват отчуждение от политиката. Политиката си остава занимание за възрастните. Младежите не виждат смисъл да участват активно в политическия процес.

„ИНТЕРЕСУВАТЕ ЛИ СЕ ОТ ПОЛИТИКА?“⁵⁵

15 – 17 ГОДИШНИ	2007	2009
ДА	4.9	2.5
СЛАБО	25.3	26.3
НЕ	69.8	71.2
	100.0	100.0

В основата е както неразбирането въобще на политиката, така и естествения младежки радикализъм. (Доколкото политиката предполага постепенни промени, а не революции, младите са силно неудовлетворени – „И да гласуваш, и да не гласуваш - нищо не се променя!“)⁵⁶

„ЗА ВАС ЛИЧНО, ВАЖНО ЛИ Е КОЙ ЩЕ УПРАВЛЯВА СТРАНАТА В СЛЕДВАЩИТЕ 4 ГОДИНИ?“

% от различните възрастови групи

	18-35 ГОД.	35-50 ГОД.	НАД 50 ГОД.
ДА, ВАЖНО Е	44.7	56.0	64.3
ДОНЯКЪДЕ	32.3	25.3	22.0
НЕ МЕ ВЪЛНУВА, НЕ ЗНАМ	22.9	18.7	13.6

⁵⁵Агенция „Медиана“, изследване 2009

⁵⁶НЦИОМ, изследване 2010 г.

	100.0	100.0	100.0
--	-------	-------	-------

В резултат на това делът на младежите, които изобщо не се интересуват от политика, расте с всяка изминала година. По данни на НЦИОМ през 1998 г. той е бил 32%, през 2001 г. – 42%, а през 2010 г е 61%.

Голяма част от младите хора решават да гласуват в последните три дни преди датата на изборите.

възраст	% от всички
18-29 г.	21.4*
30-40 г.	17.4

6.2.3 Предприети мерки

Осъществени са различни проекти по програма „Младежта в действие” 2007 – 2013 г. в рамките на годишния приоритет за 2009 г. „Избори за Европейски парламент” и приоритетите „Европейско гражданство”, „Участие на младите хора” и „Културно многообразие” за установяване на нивото на мотивираност и насърчаване участието на младите хора в изборите на Европейски парламент през 2009 г.

Реализираният по програма „Младежта в действие” проект „Моят глас за моята Европа”⁵⁷ обединява усилията на над 45 водещи млади журналисти и младежки лидери от България, Полша, Италия и Португалия, които провеждат мащабна анкетна кампания и видео интервюта сред 20 000 младежи на възраст от 18 до 26 години в своите държави. Изследването установи нивото на информираност за участие на младите хора в изборите за Европейски парламент, познанията им за европейската действителност и очакванията им от работата на Европейските институции като цяло. Обработените и обобщени резултати от допитването са представени и обсъдени по време на медийната конференция „Моят глас за моята Европа” в София с членове на Европейския парламент и журналисти. Резултатите от проекта са представени и в книжка „Помагало за евродепутати” и отразяват мненията на младите хора за функциите и дейностите на Европейския парламент, представени в интервюта, графики и препоръки. За насърчаване участието на младите хора в изборите са привлечени различни медии за участие и отразяване на работата на конференцията като БНТ, Дарик радио, Дир.БГ, в. „Стандарт”, младежки медии: радио ORV и Omai.TV, Cafe Babel Sofia и European Youth press.

Резултатите от направеното проучване показват, че едва 29% от анкетираните млади хора знаят имената на политическите партии, представени в Европейския парламент. 46% от тях не разбират политическия език, а 55% смятат, че членовете му не защитават достатъчно добре интересите на младите хора. В същото време едва 30%

⁵⁷ Данни на НЦЕМПИ

от младите хора показват мотивация за активно изразяване на позицията си по въпроси, които ги вълнуват.

Повечето млади хора смятат, че е необходимо да участват активно в процесите на взимане на решения чрез проекти, които да опосредстват връзката и диалога с представители на Европейския парламент по въпроси в областта на младежките политики, като едва една малка част (20%) смятат, че да си активен е важно само да гласуваш.

На въпросите как да се засили интересът на младите хора от участие в избори за Европейския парламент младежите отговарят, че е необходимо да имат възможност да посетят европейските институции и да се запознаят пряко с тяхната работа, 28% от тях искат да имат възможност за стаж в тях, 15% посочват по-широкото медийно отразяване за важно. 70% от анкетираните млади хора смятат, че въвеждането на електронното гласуване ще провокира повече млади хора да гласуват.

Проектът „Повишаване на гражданската активност и насърчаване на младежкото участие в изборите за Европейски парламент“ на Национална студентска конфедерация има за цел да се отговори на необходимостта от информиране на новото европейско поколение как работи Европейския парламент, за правата и задълженията, които носи европейското гражданство, да насърчи участието на младите хора в изборите за Европейски парламент и да повиши избирателната активност. Участници усвояват практически умения как да комуникират младите граждани на ЕС с европейските институции и изграждат капацитет за организиране на информационни събития по време на избирателна кампания. Идеите и знанията, получени по време на курса са използвани от всеки един участник на местно равнище и така се постига мултипликационен ефект. В проекта участват студенти от България, Гърция, Холандия и Белгия.

Дейностите по проекта са с практическа насоченост и позволяват на участниците да се запознаят по-отблизо с проблемите на европейската комуникация и да заемат активна гражданска позиция в дебата за бъдещето на Европа като се включиха в обсъждането и приемането на специален манифест за изборите за Европейския парламент. В манифеста са изложени исканията към европейските политически партии и конкретните кандидати за евродепутати. Изготвен е и въпросник за изследване на участието на младите хора в изборите за Европейския парламент и мнението им за избирателната кампания.

ПРИОРИТЕТ VII – РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1 ПРОФЕСИОНАЛНА И СОЦИАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1.1 Състояние на изследвания индикатор

По данни на НСИ през 2010 г. младите хора съставляват 20.4% от населението на страната. Младите хора на възраст от 15 до 29 г. живеещи в градове са 1003,5 хиляди и съставляват 21.55% от живущите, а 330,8 хил. живеят в села или 17.57% от населението там.

Население на 15 и повече навършени години по пол, местоживеене и икономическа активност през 2009 и 2010 година

	2009 г.								2010 г.							
	Общо над 15 г.	в т. ч. от 15 до 29 г.	Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост	Коефициент на безработица	Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост	Коефициент на безработица	Общо над 15 г.	в т. ч. от 15 до 29 г.	Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост	Коефициент на безработица	Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост	Коефициент на безработица
Общо по местоживеене, в т.ч.	6585.0	1386.9	53.0	49.4	6.8	43.9	38.7	11.9	6537.5	1334.3	52.0	46.7	10.2	43.2	35.6	17.6
в градовете	4670.6	1051.7	57.4	54.1	5.8	45.0	40.2	10.7	4655.7	1003.5	56.4	51.4	8.9	43.9	36.8	16.1
в селата	1914.4	335.2	42.3	38.0	10.2	40.6	34.1	16.0	1881.8	330.8	41.3	35.2	14.8	41.3	32.0	22.4

Демографските процеси са оказали най-силно влияние при младите хора, живеещи в града, като те са намалели с 4.58% (2010 г. спрямо 2009 г.), докато при младите хора живеещи на село този темп е сравнително по-малък – 1.31% .

През 2010 г. младите хора, живеещи в селата представляват 17.58% от населението там, при 17.51% през 2009 г. Забелязва се също леко повишаване на процента младежи живеещи на село през 2010 г. (32.96%) спрямо 2009 г. (31.87%).

Световната и икономическа криза оказва негативно влияние върху професионалната реализация на младите хора в страната. Това влияние е различно при младите хора, живеещи в града и на село. При икономическата активност сред младите хора на възраст от 15 до 29 г. не се наблюдава голямо намаление през 2010 г. спрямо 2009 г. (43.9% към 43.2%), но безработицата чувствително е нараснала сред младите хора в тази възрастова група – от 11.9% през 2009 г. до 17.6% през 2010 г. Данните за 2010 г. показват, че при младите хора, живеещи на село показателите за икономическата активност, заетостта и безработица са по-лоши от тези на младите хора, живеещи в града. През 2010 г. показателят за безработицата на младите хора в селата е 22.4% при 16.1% за тези живеещи в града.

7.1.2 Анализ на състоянието

Заетост

Данните за 2009 г. на НСИ показват, че икономическата активност на младите хора, живеещи в градовете е с 5% по-висока от тази на младите хора, живеещи в селата. През 2010 г. се наблюдава намаляване на разликата на 2.6%, като икономическата активност на младите в града е 43.9% , а на тези живеещи в селата 41.3%. При показателя за заетост през 2009 г. също се наблюдава разлика – при младежите живеещи в града той е 40.2%, докато при тези живеещи в селата е 34.1%. През 2010 г. се наблюдава намаляване на заетостта в следствие на икономическата криза в страната, като намалението е по-голямо при младите хора в градовете с 3.4% (до 36.5%), докато при младежите живеещи в селата то е с 2.1%.

Изследване на състоянието на младите хора в страната през 2010 г.⁵⁸ показва, че съществува ясно изразена специфика на социално-демографския профил на младежите (47%), според които дори да искаш да работиш, е проблем да си намериш работа – по-често това са жени, респонденти на възраст между 25 и 35 години, със средно образование, жители на малките градове и селата, роми, неработещи, бедни. На другия полюс са младите с висше образование, тези, които едновременно учат и работят в момента, столичани и живеещите заможни. Една пета от младежите в трудоспособна възраст (19 – 35 години), изразяват желание да се преквалифицират. По-висок дял желаещи преквалификация има сред респондентите на възраст 19 – 24 години, сред живеещите в селата (27%) и бедните (27%).

Безработица

Данните от социологическото проучване⁵⁹ на състоянието на младите хора в страната през 2009 г. показват чувствителни разлики при показателя в областта на безработицата на младите хора в зависимост от мястото им на живеене. Най-голям е процентът на безработни младежи при тези живеещи на село – 23.3%, и в малки градове – 14.9%. Най-нисък е показателя при интервюираните млади хора от столицата (3.9%) и големите градове (10.1%).

От сравнителните данни за периода 2007 -2010 г. се наблюдава темп на намаляване на безработните младежи, живеещи на село и в столицата, докато при тези живеещи в малък и голям град темпът е на повишаване на безработицата.

% от 18-35 годишните в съответното населено място⁶⁰

		ОТ СЕЛО	ОТ МАЛЪК ГРАД	ОТ ГОЛЯМ ГРАД	ОТ СТОЛИЦА
БЕЗРАБОТНИ	2007	43.9	15.2	9.5	6.8
	2008	25.1	12.4	7.3	7.3

⁵⁸ НЦИОМ, изследване 2010 г.

⁵⁹ Агенция „Медиана”, изследване 2009 г.

	2009	23.3	14.9	10.1	3.9
--	------	------	------	------	-----

Миграция

Данните на Медиана за 2009 г. показват, че най-склонни към миграция са младежите, живеещи на село (12%) и малките градове (10.9%), а най-малки са те при тези живеещи в големите градове (4.5%).

„ИМАТЕ ЛИ ПЛАНОВЕ В БЛИЗКО БЪДЕЩЕ (БЛИЗКИТЕ 2-3 ГОДИНИ) ДА СЕ ПРЕСЕЛИТЕ ДА ЖИВЕЕТЕ (И РАБОТИТЕ) В ДРУГ ГРАД ИЛИ СЕЛО В СТРАНАТА?“

	2009, % ОТ МЛАДИТЕ (15-35 Г.) ЖИТЕЛИ НА			
	СЕЛАТА	МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ	ГОЛЕМИТЕ ГРАДОВЕ	СТОЛИЦАТА
ДА	12.4	10.9	4.5	-
ОЩЕ НЕ СЪМ РЕШИИ	21.7	20.7	11.3	3.6
НЕ, НЯМАМ ТАКИВА ПЛАНОВЕ	65.9	68.4	84.2	96.4
ОБЩО	100.0	100.0	100.0	100.0

Данните показват, че най-голям е процентът на младите хора, желаещи да се преместят от малък град и село в голям град – 77% от интервюираните са посочила, че искат да се преместят в друг град, еднакъв по размер спрямо този в който живеят. Желаещите да се преместят от по-голямо населено място към по-малко са 6%.

Ползване на компютър и Интернет

Използването на компютър и Интернет в последните години е неразделна част от бита на модерния млад човек, превръщайки го в част от глобалната електронна общност. Въпреки бързото навлизане на новите технологии през последните десет години в живота на младите хора, по данни на НЦИОМ⁶¹ 26% от всички младежи все още не разполагат с компютър в домакинствата си, докато при младите хора, живеещи на село 53% нямат компютър.

⁶¹ НЦИОМ, изследване 2010 г.

Достъпът до Интернет е в пряка зависимост от населеното място, в което живеят младежите. Ползващите го в столицата и големите градове са два пъти повече отколкото тези в селата. Причината следва да се търси в по-добрата инфраструктура в София и в големите градове, докато в селата локалните мрежи все още се изграждат, а интернет-доставчиците са твърде малко на брой или липсват.

Населеното място, в което живеят младите хора е определящо за типа отношение към Мрежата. Докато в столицата и в големите градове компютрите играят ролята на домашен справочник и на средство за развлечение и работа, в провинцията те са преди всичко средство за комуникация и достъп до информация (сърфиране). През последните 5 години с 6% е нараснал дялът на хората, които използват Интернет предимно за забавление. През 2005 г. този дял възлиза на 60%, а днес – на 66%.

7.1.3 Предприети мерки

В приоритет I на настоящия доклад, в индикатор „Безработица сред младите хора” са посочени различните мерки, предприети от правителството чрез МТСП и Агенцията по заетостта за решаване на проблемите на безработицата сред младите хора. Мерките са финансирани чрез средства от Държавния бюджет и Европейския социален фонд (ОП „РЧР”) и сред тях могат да се посочат *Националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”, подходът “Нов старт”; преференциите, предоставяни от закона за наемане на безработни младежи до 29-годишна възраст през 2009, схема “Повишаване заетостта на младежите чрез трайното им включване на пазара на труда в България”, схема „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта”* и др.

По Програмата за развитие на селски райони за периода 2007-2013 г., финансирана от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони е разработена мярка „Създаване на стопанства на млади фермери”, която има за цел да улесни и подпомогне процеса на създаването на стопанства на млади фермери или поемането на вече съществуващи стопанства на млади фермери. Мярката допринася за постигането на втората подцел на Ос 1, която се отнася до рационализиране на селскостопанските структури в България, както и за насърчаване на икономическите дейности в първия икономически сектор. Чрез подпомогнатите по мярката млади фермери ще се подобри възрастовата структура на земеделските производители. Помощта по тази мярка е в размер до 25 хил. евро и се предоставя за създаване на стопанства на млади земеделски производители на възраст от 18 до 40 години., които не по-рано от 14 месеца преди датата на кандидатстване по мярката са регистрирани за първи път като земеделски производители и ръководят за първи път селскостопанско производство.

До края на 2009 г. са платени 97.2% от всички одобрени по мярката проекти. Към юни 2010 г. броят на постъпилите заявления по нея са 5433, от тях одобрени са 4212, сключените договори са 4167, 92 договора са анулирани и са извършени

плащания на 3745 кандидати.⁶² Успехът на мярката в значителна степен се дължи и на оказаната консултантска помощ от страна на Националната служба за съвети в земеделието.

Анализът на одобрените проекти по мярката показва, че преобладаваща част от младите фермери се занимават основно с трайни (овощни) насаждения – 30.4% и градинарство – 26.2%.

Платени проекти по мярка 112 по вид селскостопанска дейност към 31.12.2009 г.

	Брой одобрени заявления	%	Публични разходи	
			(в хил. EUR)	
			ЕЗФРСР	ОБЩО
Полски култури	169	11.4%	1 690	2 112,34
Градинарство	386	26.2%	3 860	4 825
Вина	33	2.2%	330	412,47
Трайни насаждения	449	30.4%	4 490	5 612,07
Мляко	63	4.3%	630	787,44
Пасящ добитък(без производство на мляко)	115	7.8%	919,93	1 149,91
Свине	12	0.8%	119,99	149,99
Домашни птици	21	1.4%	193,98	242,48
Смесени	50	3.4%	500	625
Други	178	12.1%	2 056,14	2 570,19
ОБЩО	1 476	100%	14 789,16	18 486,47

⁶² Годишен доклад за изпълнение на ПРСР юни 2010 г.

ПРИОРИТЕТ VIII – РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ

8.1 АКТИВНОСТ И УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ

8.1.1 Състояние на индикатора

Академичната мобилност и мобилността на младите хора като цяло придобива все по-голямо значение в условията на засилващата се глобализация. Създаването на работещи условия за насърчаване на мобилността е в пряка връзка с осигуряването на качествено образование – не само за придобиването на необходимите знания, умения и компетентности, но и за постигането на взаимно доверие и прозрачност.

Мобилността по секторна програма „Еразъм”, програма „Учене през целия живот” (2007 – 2013) на ЕК, е най-популярната и най-атрактивна мрежа за академичен обмен в Европа и в България. От 51 акредитирани у нас висши училища, активно участващи в програмата са 44. Програма „Еразъм” в България допринася за успешното и ефективно интегриране на българските висши училища в общоевропейското пространство за висше образование и превръщането им в търсена и предпочитана образователна дестинация в рамките на Обединена Европа.

България участва в програмата от 1999 г. като до 2010 г. 10 368 студенти са се възползвали от възможностите на програмата. Само за 2009 и 2010 г. по данни на Центъра за развитие на човешките ресурси към МОМН, реализираните „Еразъм” мобилност студенти са общо 2989 в 8 области на знанието, което прави 29% от всички осъществени мобилности. Най – голям брой мобилности има в областите социални науки, бизнес и право, хуманитарни и науки за изкуствата, инженерни и строителни науки и математика и компютърни науки. Най-много студенти са се обучавали във висши училища в Германия, Франция, Испания, Италия и Белгия.

Реализирана студентска мобилност по „Еразъм”	2009	2010
с цел обучение	1282	1451
с цел практика	99	157
общо	1381	1608

Друга възможност за насърчаване участието на млади хора в международни образователни програми е схемата „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени” на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. За периода 2009 и 2010 г. по схемата е подкрепена образователната мобилност на 597 млади хора в рамките на 21 проекта с продължителност 24 месеца. Най – активни са институтите към БАН с общо 11 проекта

и Софийски университет с 4 проекта. Застъпени са дейности в областта на математиката, информатиката и компютърните науки (6), селскостопански науки, икономиката и управлението, инженерни изследвания и иновации (2), биохимията (1), биофизика (1) и микробиологията (3), опазване на околната среда (3), демографията и др.

8.1.2 Анализ на състоянието

Във връзка с изготвянето на Зелена книга на мобилността през 2009 г. е извършено национално допитване сред бенефициентите на програма „Учене през целия живот”, студенти и ученици и са идентифицирани проблемите в областта на мобилността с учебна цел пред младите хора в страната.

Недостигът на информация и финансовите трудности са идентифицирани като най-големите проблеми пред младите хора за участие в мобилност. Освен тях има и други затруднения по време на обучението – визови, правни и организационни. Вече по-рядко има езикови и културни затруднения, но и те съществуват.

При споделяне на най-често срещаните трудности представителите на образователните институции посочват недостатъчно информиране на всички нива в самите образователни институции – средни или висши училища. Изтъква се необходимост от организиране на специфични информационни дни с участието на различни експерти, координиращи европейските образователни инструменти на национално ниво, както и с участието на експертите, които работят в рамките на институцията по различните образователни програми. Участието на повече млади хора, които да споделят собствения си опит от проведена мобилност с учебна цел, се възприема като една добра практика и в същото време като инструмент за насърчаване на мотивацията за провеждане на мобилност с учебна цел. Информационните кампании трябва да са атрактивни за младите хора, като в същото време се акцентира на възможностите, които им се предоставят.

Идентифицирана е нуждата от създаване на един общ интернет портал, който да бъде пътеводител за всички образователни инициативи на Европейския съюз в България, който би помогнал при разпространението на информацията и подреждането и в специализиран сайт за младежка мобилност с учебна цел. Това би допринесло за мотивацията за участие на подрастващите и младите хора в България, а също така ще спомогне за популяризирането на мобилността сред младежта като цяло - да насочи вниманието на младите хора към всички съществуващи интернет портали, които са в услуга на младите хора, като „Ploteus” например.

Съществени затруднения се пораждат несъмнено от финансовите ограничения, тъй като все още възможностите за провеждане на мобилност на базата на стипендия или конкурс са сравнително малко (или не са достатъчно популярни сред младите хора в България), а и сумите не са големи. Повече от половината анкетирани (62.8 %) споделят мнението, че има необходимост от допълнително финансиране (национално, регионално, местно, институционално, от бизнеса) в подкрепа на мобилността с учебна

цел. По-рядко трудностите са свързани с получаване на родителското съгласие за пътуването.

77.6% от анкетиранияте намират за сложни процедурите за подаване на проектните предложения при кандидатстване за отпускане на безвъзмездна помощ от Общността за провеждане на мобилност и ги посочват като пречка при насърчаването на младите хора активно да вземат участие в различните видове учебна мобилност. Осигуряването на високо качество на мобилността до голяма степен зависи от изпращащата институция. Тя самата трябва да е достатъчно мотивирана и компетентна да организира и изпрати млади хора на учебен обмен или обучение в други страни на ЕС.

Самите участници трябва да бъдат насърчавани след приключването на проектните дейности да популяризират съответната мобилност и да могат да привлекат и други свои връстници. Това би могло да стане с публикации в медиите, на сайта на училището или университета, създаване на блогове, мултимедийни и видеопрезентации с резултатите от приключил проект, който да бъде представен като добра практика.

Езиковата бариера при провеждане на проекти по секторните програми е посочена като пречка от 23.5% от анкетиранияте. Целенасоченото и задълбочено изучаване на чужди езици ще повиши не само комуникативността между младите хора, но и младежката мобилност с учебна цел като цяло. Предложенията са в посока на повишаване качеството на чуждоезиковото обучение в училище в рамките на учебния план и обективно оценяване на преподаването. Изразено е виждането относно необходимостта от актуализиране на учебните програми за чуждоезиково обучение и интегриране на практически насочени модули в рамките на езиковите занятия.

Независимо от добрата практика всички бенефициенти по различните европейски проекти да преминават обучения за управление на проектите и тяхното отчитане, 89.3% от анкетиранияте споделят трудности при отчитането на предоставеното финансиране. Също така европейската политика за балансово плащане след отчитане на приключилия проект и одобряване на крайния отчет затруднява образователните и младежки институции, които разпознават този механизъм като пречка за осъществяване на учебна мобилност на младите хора, а също и при процентното авансово и балансово плащане (60-80% авансово и остатък след приключването и одобряването на крайните отчети по проекта).

Виртуалният обмен започва да придобива все по-голяма популярност в България. От проведената анкета става видно, че 23.5% от младите хора предпочитат този вид младежка мобилност с учебна цел. Уменията, които те придобиват по този начин, са не само в областта на компютърните и новите технологии, но и по линия на културно-историческо наследство, дискуссионни и конферентни видеообмени.

8.1.3 Предприети мерки

В Програмата на Правителството на европейското развитие на България като приоритет е заложено развитието на човешкия капитал на нацията и създаването на условията на успех на всеки гражданин, а младите хора са бъдещия капитал на нацията.

В приетата през 2010 г. Национална стратегия за младежта 2010-2020 г., където насърчаването на младежката мобилност, включително с учебна цел за придобиване знания, умения и компетентности, стимулиране на творческия и иновативния капацитет на подрастващите и младите хора и отваряне на съзнанието им към света са сред приоритетите и целите на документа.

Националната политика на страната е насочена към насърчаване на всички възможности за мобилност в страната и в чужбина на учениците и студентите, обучаващи се в българските средни и висши училища. Поради фактори като растящия брой на образователни институции, диверсификацията на висшето образование, развитието на различни схеми на мобилност и т. н., признаването на една квалификация за академични цели винаги изисква пълна информация за местоположението, времетраенето, съдържанието и оценката на образователните програми, които водят до него.

Нормативно регулирано е висшите училища да разработват правила за организиране на студентската мобилност и признаване на образователни кредити и периоди на обучение, придобити в друго висше училище или по учебен план на друга специалност и да осигуряват тяхната публичност. Чрез законодателните инициативи се стимулира свободното движение на специалисти с висше образование и студенти. Те участват в програмите „Еразъм”, „Еразмус Мундус”, както и в схеми за мобилност във основа на международни и двустранни спогодби.

За 2009 и 2010 г. се увеличава усвояването на предоставените средства по програма „Учене през целия живот” от ЕК по секторна програма „Еразъм. През 2009 г. усвоеният ресурс е с 4.53% по-голям от този за предходната година, а за 2010 г. предоставените и усвоени средства са увеличени с 3.14% спрямо 2009 г.

Центърът за развитие на човешките ресурси към МОМН работи в посока намаляване на процента на проектните предложения, отпаднали на етап „проверка за легитимност”. Информационните кампании са насочени към разясняване на различните формални изисквания за кандидатстване. През 2009 г. само 5% процента са нелегитимни кандидатури, докато през 2007 г. те са 11% .

За повишаване качеството на разработените проектни предложения и повишаване на информираността на бенефициентите са разработени и публикувани практически ръководства за кандидатстване по секторните програми на Програма „Учене през целия живот”. Те се публикуват освен на хартиен и на електронен носител на интернет страницата на Националната агенция – Център за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР) към МОМН, която е лесно достъпна и от страницата на МОМН. Друга добра практика за популяризиране на мобилността в България е изготвянето на сборници с наградени български проекти и добри практики, ежегодно издавани по различните програми от ЦРЧР.

Като добра практика за насърчаване мобилността на преподаватели, студенти и докторанти е въвеждането на обмена на преподаватели, студенти и докторанти с други висши училища и организации в чужбина като един от критериите на Националната

агенция за оценяване и акредитация за получаване на институционална акредитация. При институционалната акредитация на висшите училища се вземат пред вид:

- брой творчески командировки и специализации в чужбина през последните 5 години на един преподавател;
- относителен дял на студенти (бакалаври и магистри), обучаващи се по европейските програми за обмен на студенти;
- относителен дял на докторанти, обучаващи се по съвместни проекти с чуждестранни университети и организации.

Мярка за улесняване на младите хора в България при осъществяване на мобилността с учебна цел е предложението всеки ученик, завършващ средното си образование да познава и ползва европейските инструменти за прозрачност на придобитите знания, умения и компетенции като професионална автобиография в европейски формат и езиков паспорт (Europass). През 2009 г. Националният Europass център за България е разработил и разпространил интерактивен мултимедиен диск Europass на български език. Дискът съдържа информация за използването на пакета от документи Europass. До момента 5000 броя от него са разпространени до различни институции/организации, като средни общообразователни училища (600), професионални гимназии (400), университетски кариерни центрове (33), бюра по труда (150) и други.

Добър пример за популяризиране на младежката мобилност в България е практическо обучение по предприемачество на организацията Джуниър Ачийвмънт - България, което съдържа международен елемент. Провеждат се различни по формат състезания (напр. международни компютърни симулации по мениджмънт на предприятие, банков мениджмънт, международни състезания тип иновационни лагери, международни изложения и състезания за учебни компании), които значително повишават мотивацията на учениците за участие. Популяризирането на тези възможности става сред цялата мрежа от над 350 училища на Джуниър Ачийвмънт България в страната. Всяка година в целевата група се включват нови училища. Учениците първо вземат участие в национални състезания и само най-мотивирани и показали добри резултати мерят силите си с най-добрите от всички останали държави.

Успешна практика за виртуална мобилност е учебната програма „Предприятие без граници” на Европейската организация Джуниър Ачийвмънт-Янг Ентърпрайс Европа. Тя се базира на онлайн комуникация между учебни компании (на ученици между 9 и 12 клас) от различни държави, които създават джойнт венчъри и извършват търговия помежду си. Програмата помага на младежите да разберат основните принципи на европейската търговия и да придобият основните умения, които са нужни за управление на една международна компания. Програмата „Предприятие без граници” дава и уникалната възможност на ученици и/или учители – консултанти да разменят местата си с компания от друга държава. Всяка заинтересована страна трябва предварително да се запознае с изискванията, времетраенето и подготовката, която е необходима за такъв вид посещение.

Като успешна практика при насърчаване на мобилността на входящите в България студенти, може да бъде посочена издадения от ЦРЧР наръчник *Bulgaria discovered* на английски език. Тази публикация има за цел, под формата на пътеводител, да даде информация от общ характер на всички млади хора, които възнамеряват да прекарат част от своето обучение в България. Под формата на кратък обзорен преглед на образователната система в България, на националните традиции и история, а също така и чрез систематизирани практически насоки към пребиваващите млади хора в България публикацията ежегодно достига до различни образователни институции в Европа, работещи по Програма „Учене през целия живот” и се приема като един успешен инструмент за популяризирането на националните характеристики и представянето на България като привлекателна за обучение дестинация в Европа.

8.2 АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПО ПРОГРАМА "МЛАДЕЖТА В ДЕЙСТВИЕ"

8.2.1 Състояние на индикатора

Програмата „Младежта в действие 2007-2013” на ЕК финансира проекти за реализиране на младежки дейности, прилагащи метода на неформалното учене. Методът е фокусиран върху нуждите и интересите на младежите и дава възможност за придобиване на умения и компетентности извън формалната образователна среда „чрез правене” и по-активно включване на младите хора. Програмата в България се администрира от Национален център „Европейски младежки програми инициативи” като на национално ниво се изпълняват 8 дейности - „Младежта в Европа”, „Европейска доброволческа служба”, „Младежта на света”, „Младежки работници и поддържащи дейности” и „Подкрепа за европейско сътрудничество в младежката сфера”.

През 2009 и 2010 г. са били одобрени и изпълнени 362 проекти по различните дейности на Програмата, в които са се включили общо 7 196 участници, 99% от които са млади хора на възраст до 30 години. Най-много младежи са участвали в дейностите за обмен (40.1%). В младежки инициативи са взели участие 15% от участвалите младежи, а 9% от тях са участвали в дейности за насърчаване на участието им в демократичния живот. По плана за обучение и сътрудничество (ТСР) са проведени 118 обучения на 2042 младежи, младежки лидери и младежки работници.⁶³

Брой проекти по Програма "Младежта в действие" за периода 2007 - 2010 г.

Дейности и поддейности	2009			2010			Общо проекти по дейности и поддейности		
	подадени	одобрени	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрени	% спрямо общо одобрените проекти	подадени	одобрени	% спрямо общо одобрените проекти
A1.1	110	48	27.4	100	53	28.3	210	101	16.2

⁶³ НЦЕМПИ, Годишните отчети по Програма "Младежта в действие"

A1.2	167	62	35.4	208	54	28.9	375	116	18.6
A1.3	18	8	4.6	13	6	3.2	31	14	2.2
A2	49	32	18.3	62	49	26.2	111	81	13.0
A3.1	28	12	6.9	24	12	6.4	52	24	3.8
A4.3	16	9	5.1	17	8	4.3	33	17	2.7
A5.1	6	4	2.3	14	5	2.7	20	9	1.4
ТСР обучения	47	47		71	71		118	118	
EVS обучения	22	22		13	13		35	35	
Общо проекти	394	175		438	187		832	362	
Общо обучения	39	39		84	84		123	123	

Брой участници (младежи и младежки работници) по Програма "Младежта в действие" за периода 2009 - 2010 г.									
Дейност	2009			2010			Общо		
	до 30 г.	общо	%	до 30 г.	общо	%	до 30 г.	общо	%
	A 1.1	1276	1276	100	1666	1666	100	2942	2942
A 1.2	579	579	100	532	532	100	1111	1111	100
A 1.3	319	319	100	348	348	100	667	667	100
A 2	96	96	100	123	123	100	219	219	100
A 3.1	326	383	85	320	320	100	646	703	92
A 4.3	244	244	100	212	212	100	456	456	100
ТСР	801	801	100	1241	1241	100	2042	2042	100
A 5.1	436	436	100	692	692	100	1128	1128	100
Общо участници	3276	3333		3893	3893		7169	7226	

Партньорски проекти са осъществени с всички страни-членки на Европейския съюз, като най-интензивни са били контактите с Полша (31 партньорства), Италия (28), Румъния (21), Гърция (19), Испания (18), Франция (17), Португалия (16) и др. Осъществени са 43 проектни партньорства със съседни на Европейския съюз страни от Балканския полуостров (Турция, Македония, Сърбия), като контактите с Турция са най-интензивни – 27.⁶⁴

⁶⁴ Youthlink

8.2.2 Анализ на състоянието

Междинната оценка на програмата „Младежта в действие” в началото на 2010 г. направи преглед на изпълнението на Програмата в България като отчете степента на постигане на целите чрез анализ на ефектите върху участниците и организациите бенефициенти. Направеният анализ очертава следните изводи:

- Значителна част от младите хора са се *интегрирали успешно в обществото* и благодарение на участието си в проекти по Програмата;
- Програмата е оказала въздействие върху *професионалната ориентация и реализация* на участниците в проектите;
- Участието в Програмата е оказало стимулиращо въздействие върху *активното гражданско участие* на младежите в обществените процеси и по-специално върху изграждането на самосъзнание за европейско гражданство.
- Програмата е основен инструмент за насърчаването на *доброволчеството* на национално и европейско ниво

Почти всички участници (96%) считат, че са повишили своето гражданско самосъзнание и желание да се включват в граждански инициативи, а този ефект е общовалиден за всички участниците от малките населени места и младежите, завършили средно образование.

Много голяма част от организациите - бенефициенти по Програмата са създали партньорства с организации от други страни. В годините се увеличават случаите на сформирани две и повече нови партньорства. Една трета от анкетираният заявяват, че са създали повече от две нови партньорства, а една пета са с поне едно ново партньорство. Създаването на нови партньорства е от изключително значение за успешно реализиране на проектите и устойчивостта на резултатите след това. Взаимодействието с партньорите изгражда взаимно уважение към културните ценности на другите и е в подкрепа на постигане на основните приоритети на Програмата.

Младите хора, взели участие в проектите, смятат, че дейностите на Програмата съответстват и съответно помагат за удовлетворяването в най-голяма степен на нуждите им като:

- *Придобиване на нови знания и социални умения*, особено такива, които формалното образование не предлага и не може да развие като умение за адаптация на ново и непознато място - чрез промяна в обичайната житейска среда;
- Придобиване на нови умения, най-вече *„меки умения”* – например за работа в екип и други организационни умения, в т.ч. управление на времето. Участието на младежите в планирането и изпълнението на проекти им дава нови умения за подготовка на проектни предложения и управление на проекти. Развива се чувство за толерантност чрез общуване с различни хора и признаване на различията;

- *Предоставяне на възможност за изява, вкл. публична.* Младите хора имат нужда от платформа за изява, която може да бъде под най-различни форми. Желанието за изява винаги е свързано с получаването на положителни оценки;
- *Предоставяне на възможност за участие* във взимането на решения, които касаят тях самите;
- *Води до себепознаване и себеутвърждаване* – т.е. допринася съществено за личностното развитие на младите хора за промяна в сферата на интересите, промяна в светогледа; цялостна промяна на живота на младия човек или смяна на житейската перспектива;
- *Повишаване на възможностите и перспективите за намиране на работа.*

Повечето от представителите на организациите, обхванати в изследването считат, че чрез изпълнение на проекти към Програмата работят за постигане на свои основни приоритети. Те споделят, че Програмата осигурява възможности за последователност в действията за развитието на младежите и устойчивостта на резултатите от проектите в България. Полза за организациите е и възможността за реализиране на част от политиките на местно, национално и международно ниво, които са насочени към младите хора в областта на межкултурния диалог, международното сътрудничество и разбирателството на младите хора от различни страни.

Програмата е достъпна за всички желаещи да разработят и подадат проект към нея. Дейността на Националния център «Европейски младежки програми и инициативи» (НЦЕМПИ), изпълняващ функциите на национална агенция, е организирана по начин, който осигурява подробна, пълна и навременна информация на бенефициентите на всеки етап от осъществяване на техните проекти. Всички дейности са обезпечени с експерти, които консултират ежедневно в офиса на НА, по телефон и при посещенията на място, потенциалните бенефициенти и тези, които вече изпълняват или отчитат проекти. Изпълнителите на проекти по Програмата смятат, че административните процедури за кандидатстване са ясни, достатъчно улеснени, и че те са получили навреме подробни указания и формуляри за изпълнението и отчитането на проектите.

Усилията на екипа на НЦЕМПИ са насочени към подкрепа на нови организации да кандидатстват по Програмата чрез организиране на рекламни кампании в страната и ежемесечни отворени информационни дни в НА. За почти всички от анкетираните достъпът до Програмата е голям, като групите в неравностойно положение отчитат това в малко по-ниска степен (87%). Не се наблюдава дискриминация по отношение на достъпа до Програмата за представители на различните групи в неравностойно положение.

Обхванатите по проекти участници от групите в неравностойно положение е 16% от всички участници. Най-голям е процентът на участниците с икономически трудности (57%) и социални трудности (45%), следвани от участниците с културни

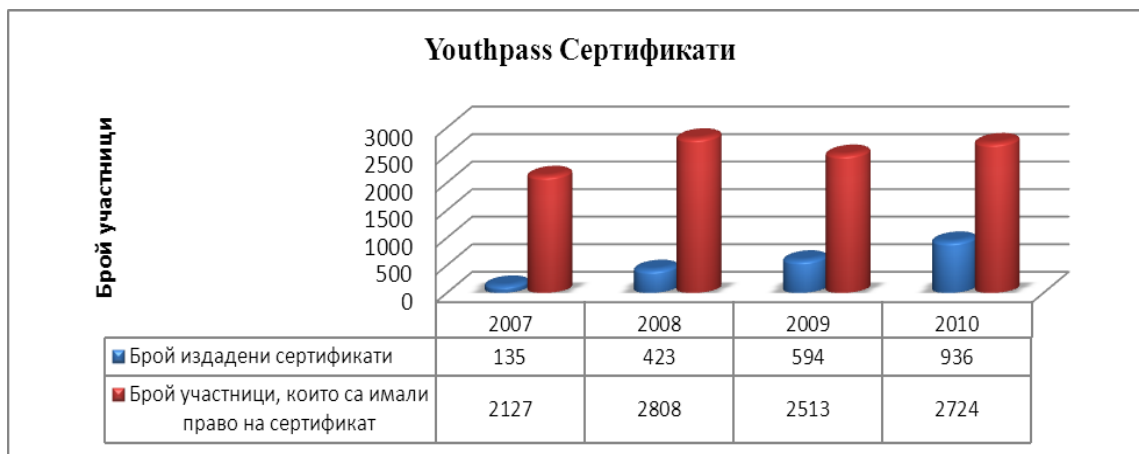
различия (37%), образователни трудности (28%) и географски обстоятелства (26%). Най-малко застъпени са групите с увреждания (17%) и здравословни проблеми (19%)

Според статистическите данни общо за периода на оценката се забелязва неравномерно покритие на страната, като по-голяма част от проектите са съсредоточени в столицата (48%) и големите градове (34%). В малките градове са изпълнени 15% от проектите, а в селата едва 3%, като по-голяма част от проектите, изпълнявани в селата, са на младежки организации от големите градове. По данни на НЦЕМПИ това разпределение кореспондира с процентното разпределение на младежкото население в страната. Има слаба тенденция за намаляване на този дисбаланс през 2009 г., когато в столицата са реализирани 44% от проектите, в областните градове 35%, в малките градове 17%, а в малките населени места 4%. Прави впечатление слабо покритие в регионите на Северозападна и Североизточна България, където през 2009 г. съответно са реализирани едва 4% и 5% от проектите.

Година / Дейности и поддейности	Общо проекти	% проекти
2007, в това число:	105	100
<i>столица</i>	50	47.6
<i>окръжни (големи градове)</i>	44	41.9
<i>малки градове</i>	10	9.5
<i>села</i>	1	1.0
2008, в това число:	157	100
<i>столица</i>	85	54.1
<i>окръжни (големи градове)</i>	44	28.0
<i>малки градове</i>	24	15.3
<i>села</i>	4	2.5
2009, в това число:	175	100
<i>столица</i>	77	44.0
<i>окръжни (големи градове)</i>	62	35.4
<i>малки градове</i>	29	16.6
<i>села</i>	7	4.0
Общо по дейности и поддейности, в това число:	437	100
<i>столица</i>	212	48.5
<i>окръжни (големи градове)</i>	150	34.3
<i>малки градове</i>	63	14.4
<i>села</i>	12	2.7
%	100.0	

Неформалното образование е основна цел на Програмата и се прилага все повече в страната и извън Програмата. Все още сертификатът YOUTHPASS не е добре познат като документ, отразяващ неформалното обучение и знания на младите хора, придобити по Програмата „Младежта в действие 2007-2013”. НЦЕМПИ полага усилия да популяризира сертификата и през 2009 и 2010 г. се отчита ръст на издадените сертификати.⁶⁵

⁶⁵ Източник: Youthlink

Програмата е уникална по своята същност като инструмент за осъществяване на европейската младежка политика с изключителни, присъщи само на нея, конкретни характеристики и е незаменим за България инструмент за осъществяване на националната политика за младите хора. През 2010 г. по програмата е постигнато на *100% усвояване на предоставените ресурси от ЕК.*

9.2.1 Предприети мерки

Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” (НЦЕМПИ)⁶⁶ изпълнява функциите на Национална агенция (НА) по Програмата за България и като такава изпълнява следните дейности спрямо кандидатите за финансиране по Програмата:

- предлага национално и международно обучение, семинари и уъркшопове за лица, интересувани се от и изпълняващи проекти по Програма „Младежта в действие 2007-2013”;
- по време на планирането и осъществяването на проекти предоставя съвети, информация и съдействие на участниците, координаторите на проекти, настоящите или потенциалните партньори и бенефициенти;
- помага за изграждането, развитието и консолидирането на транснационални партньорства между различните участници в Програмата;
- доставя информация и документи за Програмата, правилата и практиките ѝ;
- организира конференции, срещи, семинари и други събития за информиране на целевите групи за Програмата, усъвършенстване на управлението и представянето ѝ, разпространение на резултатите и добрите практики;
- подпомага Националния орган във възможно най-широк аспект при провеждането на общностната политика в младежката сфера, както и при

⁶⁶ НЦЕМПИ е създаден като структура към Министерски съвет (МС) през 2007 г. с ПМС 99/03.05.2007 г. До август 2009 г. НЦЕМПИ е второстепенен разпоредител с държавния бюджет към председателя на Държавната агенция за младежта и спорта (ДАМС). С ПМС 195/06.08.2009 г. ДАМС и НЦЕМПИ преминава на разпореждане към МОМН.

осъществяването на националната политика в тази област в съответствие с изискванията на актове на ЕС и със заложените функции и задачи в нормативния акт, регулиращ нейния статус.

Националните годишни планове за периода 2009 - 2010 г. са разработени от екипа на НЦЕМПИ в съответствие с целите и приоритетите на Програма „Младежта в действие 2007-2013”. Предвидени са дейности за постигане на четирите основни приоритета на Програмата и европейските политики, които да насърчават младите хора да разработват проекти, даващи възможности за идентифициране на общи ценности с други млади хора от страните-членки на ЕС, както и близките до ЕС страни, в духа на културните различия и история и с включване на представители от местните общности.

В работните планове на НЦЕМПИ намират място и дейностите по националните приоритети, които целят да се постигне по-добро географско покритие на одобрени проекти в страната, насърчават социалното включване на млади хора в неравностойно положение и представители на малцинства. За подобряване на социалното включване е предвидено и разработване и внедряване на „Стратегия за включване” (Inclusion Strategy). През 2009 и 2010 г. в годишните работни планове като приоритет е изведен и подобряване на работата на Европейската доброволческа служба (дейност А 2). Предвидени са също дейности за насърчаване на младежката инициатива в областта на активното включване на младите хора и демократичното гражданство – А 1.3 и А 5.1. Една от основните насоки е признаване на младежката работа и неформалното обучение в страната.

В годишните работни планове подробно се определят задачите за работа по всяка дейност и поддейност, като едно от основните предизвикателства в работните планове е изведено максималното усвояване на предоставените от ЕК ресурси.

Към работните планове са разработени и планове за информация и комуникация, както и за обучение и сътрудничество с другите национални агенции с конкретни количествени показатели.

Разработват се и отделни планове за работа на програма Евродеск на национално ниво, насочени към планиране на работата с локалните точки в страната – предоставяне на методологическа подкрепа и обучение на специалистите, насърчаване работата в мрежа между локалните точки, създаване на мрежа с медиите и предоставяне на актуална информация и др.

През 2009 г. и 2010 г. усилията са насочени към повишаване на качеството и броя на подадените проектни предложения във всички дейности и поддейности, както и към постигане на общите и специфични цели на Програмата. Ръст има във всяка дейност и поддейност. Специален фокус е поставен върху подкрепата за развитие на проекти към Европейската доброволческа служба по дейност А 2 – проведени са различни обучения, както за акредитатори, бенефициенти, ментори и треньори, така също и за доброволците. През 2009 г. броят на акредитираните организации е 20. През 2010 г. са подадени общо 34 заявки за акредитация, от които 26 са одобрени и 7 - отхвърлени. Броят на подадените проекти през 2009 г. (33 бр.) е със 194% повече

спрямо 2008 г. (17 бр.). През 2010 г. са подадени 61 проекта, което е с 184 % повече спрямо 2009 година.

При планирането и изпълнението на плановете за обучение и сътрудничество (ТСР) екипът на НЦЕМПИ се ръководи от задачата да подпомогне младите хора в страната за разработване на проекти и включване в Програмата. Всички заложи дейности за обучение са изпълнени. Специални усилия са били насочени и към повишаване на броя и качеството на проекти чрез обучения за потенциални бенефициенти в дейностите А 1.3 и А 5.1, като са използвани и възможностите на SALTO.

Включването на млади хора от групи в неравностойно положение и от трудно достъпни региони са един от основните национални приоритети. През 2009 г. и 2010 г. проектите с участието на младежи в неравностойно положение съответно са 39%. Общо през двете години в Програмата броят на обхванатите млади хора в тази област е 1461 или 20% от всички участници в осъществените проекти.

	2009			2010			Общо		
	Брой проекти	в т.ч. с уч. с трудности	%	Брой проекти	в т.ч. с уч. с трудности	%	Брой проекти	в т.ч. с уч. с трудности	%
Проекти с участници в неравностойно положение (разделени по признаци)	175	77	44	187	65	35	362	142	39
	Брой участници	в т.ч. с трудности	%				Брой участници, общо	в т.ч. с трудности, общо	%
	3276	505	15	3893	956	25	7169	1461	20
	Брой проекти						Брой проекти		
Културни различия	28		36	51		78	79		56
Увреждания	16		21	22		34	38		27
Икономически трудности	37		48	65		100	102		72
Образователни трудности	17		22	42		65	59		42
Географски обстоятелства	18		23	30		46	48		34
Здравословни проблеми	22		29	23		35	45		32
Социални трудности	35		45	76		117	111		78

Информационните и комуникационните плановете на НЦЕМПИ обхващат различни дейности и инициативи: годишни срещи за оценка на Програмата с представяне на резултатите пред бенефициенти, партньори и медии, „Отворен ден на доброволците” и „Бал на доброволците”, два национални конкурса – за най-добър късометражен филм (<http://www.cinmastudents.bg/>) и най-добър резултат от проект, кампания за ЕДС в Интернет (<http://www.facebook.com/pages/EVS-Bulgaria>) с 219 участници към момента, пътуващо обучение „Намери твореца в себе си” в 10 от най-големите градове в страната и др. Проведен е конкурс за най-добър постер “борба срещу насилието сред младежите”.

Осъществена е национална рекламна кампания за Европейската доброволческа служба в сътрудничество с организация CVS – България. В рамките на тази кампания е реализиран и Международния ден на доброволеца, регионална среща, информационни дни и срещи, пътуващи изложения, подготвени от доброволците и двудневен интерактивен хепънинг.

През 2010 г. е реализирана мащабна кампания за популяризиране на „Младежта в движение” - инициатива на ЕК, част от стратегията Европа 2020.

НЦЕМПИ е включен в мрежата от 10 държави, програмни страни по програма "Младежта в действие", в които се провежда "Анализ, базиран на научни изследвания на Програма "Младежта в действие". Изследването се провежда паралелно по една и съща методология, разработена от Института за образователни науки в гр. Инсбрук, Австрия и предоставя задълбочена информация относно изпълнението на програмата в България.

ПРИОРИТЕТ IX - ПОВИШАВАНЕ НА РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

9.1 ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ МЛАДИ ХОРА

9.1.1 Състояние на изследвания индикатор⁶⁷

Регистрираните престъпления извършени от непълнолетни лица на възраст от 14 до 17 години през 2010 г. са 4993, с 3.87% повече спрямо 2009 г. (4807) и с 32.74% по-малко спрямо 2004 г. (7423). Наблюдава се намаляване на регистрираните убийства с 36% и телесните повреди с 25% спрямо 2009 г. От друга страна се увеличават установените изнасилвания с 76%, блудствата с 33%, кражбите с 12%, престъпления свързани с наркотици с 18% и кражбите с взлом с 5% спрямо предходната година.

НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, ИЗВЪРШИТЕЛИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ЗА ПЕРИОДА 2004 - 2010 Г. ПО ВИДОВЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Подрастваци, извършители на престъпления - общо	7423	7273	6681	5550	4722	4807	4993
Убийство (довършено и опит)	-	-	15	14	5	11	7
Телесна повреда	235	225	247	255	239	310	231
Блудство	-	-	67	60	53	39	52
Изнасилване (довършено и опит)	-	-	24	17	14	13	23
Грабеж	674	547	368	326	215	289	281
Кражба - общо	4745	4445	4457	3559	2945	2708	3051
в това число:							
Взломна	2377	1971	1830	1537	1231	1094	1149
Джебчийска	631	639	481	352	400	344	344
Противозаконно отнемане на МПС	198	151	116	176	140	127	124
Хулиганство (вкл. футболно)	368	503	355	340	371	367	371
Престъпления, свързани с наркотици	354	359	236	223	193	174	206
Други	849	1043	796	580	547	769	647

Непълнолетните лица на възраст от 14 до 17 години, *преминали през детските педагогически стаи* за извършени противообществени прояви са 5296 през 2010 г., като са с 30.5% по-малко от 2006 г. (годината с най-много регистрирани прояви за периода 2004-2010 г.) и с 15% спрямо 2009 г. (6067). Наблюдава се и намаляване на непълнолетните лица на възраст от 14 до 17 години, водени на отчет в детските педагогически стаи (ДПС) през 2010 г. спрямо 2004 г. с 33% и с 9% спрямо 2009 г., както и на заведените на отчет в ДПС.

МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, ВОДЕНИ НА ОТЧЕТ В ДЕТСКИТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТАИ ПРЕЗ 2010 ГОДИНА	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Лица, водени на отчет в ДПС през годината - общо	18 019	17 390	15 969	14 592	13 572	13 155	12 076
Малолетни (8 - 13 г.)	4 400	3 913	3 337	3 193	2 821	2 751	2 638
Непълнолетни (14 - 17 г.)	13 619	13 477	12 632	11 399	10 751	10 404	9 438

⁶⁷НСИ, Годишник 2010 г.

Лица, заведени на отчет в ДПС през годината - общо	5 702	5 351	4 830	4 327	4 047	4 158	4 170
Малолетни (8 - 13 г.)	1 631	1 434	1 180	1 124	1 075	1 098	1 112
Непълнолетни (14 - 17 г.)	4 071	3 917	3 650	3 203	2 972	3 060	3 058

През 2010 г. са наложени възпитателни мерки по чл.13, ал.1 от ЗБППМН на непълнолетни лица от 14-17 години **за 792 противообществени прояви и 3621 престъпления**. Наблюдава се увеличаване на наложените наказания на млади хора със средно образование с 11.79% (275) спрямо 2004 г. и с 30% спрямо 2009 г. (246). Наблюдава се намаляване на лицата с наложени възпитателни мерки спрямо 2004 при неграмотните с 40%, незавършилите начално образование с 44%, с начално образование с 10% и с основно образование с 17%.

НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА НА ВЪЗРАСТ ОТ 14 ДО 17 Г. С НАЛОЖЕНИ ВЪЗПИТАТЕЛНИ МЕРКИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛЕН СТАТУС	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	5 404	5 404	5 573	5 163	4 703	4 325	4 413
Неграмотен	377	377	286	328	230	207	224
Незавършено начално	531	531	453	422	366	320	296
Начално	1 631	1 631	1 727	1 641	1 583	1 367	1 462
Основно	2 619	2 619	2 763	2 447	2 209	2 239	2 156
Средно	246	246	344	325	315	192	275

Най-често са били налагани следните възпитателни мерки: “предупреждение”; “поставяне под надзор на обществен възпитател”; “задължаване да участва в консултации, обучения и програми за преодоляване на отклоненията в поведението” и др. Налагането на най-тежките мерки по чл.13, ал. 1 от ЗБППМН, свързани с отделянето на детето от семейството, “настаняване във ВУИ” и “настаняване в СПИ” се налагат само от съда. Те се прилагат в силно ограничен брой случаи. Данните показват, че за последните девет години броят на децата, настанени в СПИ е намалял 13 пъти, а броят на децата, настанени във ВУИ – два пъти.

	2001/2002 учебна година	2009/2010 учебна година
СПИ	2300 бр. деца	181 бр. деца
ВУИ	449 бр. деца	223 бр. деца

През 2009 година *броят на младежите* (под 35 годишна възраст) изтърпяващи наказания в структурните звена на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” е 13 355. От тях 4853 изтърпяват наказание лишаване от свобода, като 42 са непълнолетни. 7957 изтърпяват наказание пробация, от тях 1310 са непълнолетни. Със статут на обвиняеми и подсъдими са 525 лица. Дейностите, които се реализират с тях, са в зависимост от наказанието, което изтърпяват.

9.1.2 Анализ на състоянието

Най-често срещаните престъпления извършени от непълнолетни лица през 2010 г. са кражбите (3051 бр.), като те заемат дял от 61% от всички извършени деяния. В това число взломни кражби са 1149, като се наблюдава увеличение на тези престъпления спрямо 2009 г. с 5%, и джебчийство с 344 прояви, без промяна спрямо предходната година.

Хулиганските прояви са на второ място по брой – 371 случая и с относителен дял – 7%, като се наблюдава леко увеличаване на броя им спрямо 2009 г. с 1.09%. На трето място се нарежда грабежът с 281 случаи и дял от 5.6%. Наблюдава се намаление на случаите с телесна повреда с 25% спрямо 2009 г.

По данни на НСИ за 2010 г.⁶⁸ при противообществените прояви при непълнолетните лица от 14 до 17 години, като цяло се констатира устойчива тенденция на намаление на броя на непълнолетните им извършители. Най-голямо намаление се наблюдава при регистрираните случаи на проституиране и хомосексуални услуги (с - 71%) и скитничество (-43%), бягството от дома (-29%) и бягството от училище (-23%) спрямо 2006 г., но случаите на просия са се увеличили с 50%. Констатира се намаление и при преминалите за употреба на наркотици. Това намаление се дължи преди всичко на работата на системата за превенция и противодействие на асоциалното поведение на малолетни и непълнолетни, създадена със Закона за БППМН.

Въпреки че при употребата на алкохол и наркотични вещества се наблюдава намаление, тяхната употреба крие опасности както за извършване на криминални деяния и прояви на немотивирана агресия под въздействието им, така и за попадане в ситуация на повишен виктимен риск.

Отпадането от училище е също силно действащ криминогенен фактор. Най-съществените причини за отпадане от училище са семейни (50.15%); заминали в чужбина (18.36%); непосещаването на учебни занятия поради нежелание (24.52%).⁶⁹

Безнадзорността (скитничеството и просията) също поставя непълнолетните лица в ситуация на висок криминогенен и виктимен риск. Безнадзорните деца всекидневно са подложени на физическо, психично и сексуално насилие, недохранване, болести. Нарушени са техни основни права. В същото време те извършват противообществени прояви и престъпления – крадат, употребяват и разпространяват наркотични вещества, проституират и извършват хомосексуални услуги, просят, в много случаи проявяват агресия и насилие и нарушават правата на деца и възрастни.

Девиантно поведение и употреба на алкохол, наркотици, тютюнопушене⁷⁰

⁶⁸ НСИ „Противообществени прояви на малолетни и непълнолетни лица през 2010 година (предварителни данни)” <http://www.nsi.bg/EPDOCS/Crime2010pr.pdf>

⁶⁹ Данни на НСИ, 2010 г.

Употреба на алкохол

Над половината (52%) от участниците в изследването млади хора употребяват концентрирани спиртни напитки. Когато става въпрос за употреба на вино, делът на употребяващите нараства на 57%, за да достигне до 66% заявили, че консумират бира.

Във възрастовата група от 15 до 18 г. употребата на алкохол е най-ниска – всеки трети консумира концентрати или вино, а всеки втори – бира. Налице е тенденция делът на пиещите спиртни напитки да нараства с увеличаването на възрастта независимо от типа на употребявания алкохол. Виното е изборът на елитните прослойки – консумира се най-често от хората с висок материален стандарт, висшистите и жителите на столицата.

57% от интервюираните младежи признават, че са се напивали поне веднъж в живота си, а на 35% това се е случвало през последната една година. Процентът на напивалите е най-висок в групата на 19-24 годишните (40%) и спада при 25-35 годишните (35%) т.е. може да се говори за постепенно формиране на култура на пиене с нарастване на възрастта, в която напиването не е нито самоцел, нито повод за хвалби пред връстниците.

Изследването регистрира увеличение на младите хора, които употребяват алкохол, в сравнение с данни от предходни години (с 12% повече употребяват концентрати и с 6% повече бира спрямо 2009 г.).

Що се отнася до количеството, което се употребява, не съществува ясно изразена тенденция на нарастване или спад. През последните четири години средната консумация на концентрати е в границите от 42 мл. (2008 г.) средно на ден до 46 мл. (2009г.) като за 2010 количеството е 44 мл.

Тютюнопушене

Употребата на тютюневи изделия се е превърнала в навик за половината от младите хора между 15 и 35 годишна възраст. 15% твърдят, че са опитвали, а 36% никога не са били потребители на такива изделия. Мъжете по-често от жените попадат сред категорията на пушачите (54% към 45%). Относителният дял на пушачите нараства с напредване на възрастта. Наблюдава се обратнопропорционална зависимост между жизнения стандарт и делът на пушещите млади хора като сред респондентите с висок материален статус пушачите са най-малко. Високообразованите (34%) и софиянци (36%) по-рядко попадат в тази категория.

Общият дял на пушачите намалява с 4% в сравнение с 2005 г. Средната консумация на цигари не се променя през разглеждания период и възлиза на 14 бр.-15 бр. дневно. Същевременно няма промяна и в различните възрастови групи – запазва се по-ниската средна консумация на младежите между 15 и 19 г. (11бр. дневно) в сравнение с хората на възраст 20-35 г. (15бр.).

⁷⁰НЦИОМ, изследване по поръчка на МОМН 2010 .г

Сравнителният анализ показва ръст на неодобрение към този порок. Ако през 2005 г. 49% от младите са имали отрицателно отношение, през 2010 г. те нарастват до 60%. Едновременно с това намаляват респондентите, които одобряват тютюнопушенето – от 21% (2005 г.) на 16% към момента. Вторичният анализ сочи, че 18% от всички интервюирани пушат, но същевременно не одобряват този навик т.е. осъзнават вредата, но не се отказват от порока. Налага се изводът, че пушенето постепенно “излиза от мода” като губи престижния си или себеутвърждаващ елемент, особено важен за младите хора.

Употреба на наркотици

Изследването отчита известен ръст в дела на употребяващите наркотични вещества. През 2005 г. потребителите са били едва 1%, а през 2010 г. те са 3%. Същевременно потвърдилите, че са изпробвали въздействието на наркотици нарастват от 7% на 17%. Най-често сред ползващите психоактивни вещества попадат младите на възраст от 19 до 24г. (6%), жителите на големите градове (7%) и младите с добър жизнен стандарт (6%).

Според изследователите това увеличение се дължи на отпадането на личните бариери за коментар по темата, а не толкова на някакъв бум в употребата на наркотици. В подкрепа на това предположение е и фактът, че през 2010 г. се регистрира най-ниския дял за последните четири години на хора, които знаят къде в тяхното населеното място се продават наркотици – 16% през 2010 г. при 22% през 2008 г.

Употреба на канабис

Съществува значителна разлика както в дела на употребяващите канабис, така и в отношението на младите хора към канабиса като лек наркотик в сравнение с твърдите наркотици като хероина, кокаина и др. Докато 23% от интервюираните признават, че са пробвали „трева”, едва 2% са опитвали твърди наркотици. Интересно е да отбележим, че делът на опиталите „трева” е по-висок от дела на заявилите, че въобще са употребявали някакъв наркотик. Възможно обяснение на това е допускането, че част от младите не приемат определението **наркотик**, когато става дума за канабис.

През 2010 г. 38% от младите твърдят, че познават човек, който употребява канабис или други “леки” наркотици. Всеки десети интервюиран е употребявал канабис през последната година като най-често това отново са младите между 19 и 24 г., столичани, студенти и хората с добър жизнен стандарт. Най-малък е делът на потребителите сред семейните, нискодоходните прослойки и малцинствата.

Употреба на твърди наркотици

През 2010 г. делът на младите употребили поне веднъж през живота си твърд наркотик леко нараства в сравнение с предходните две години – от 1.5% на 2.3%. Сред най-младите между 15 и 19 г. нивото на изпробвалите остава същото от 2008 г. насам – 2%. В групата на 20-26 годишните се наблюдава тенденция към лек ръст – от 1.4% (2008 г.) до 2.3%, през 2010 г. Подобна е ситуацията и при респондентите от 27 до 35 г.

– 1% са призналите употреба на твърди наркотици през живота си за 2008 г. и 2009 г., а сега техния дял е 2%.

Осъзнаването на вредите превръща мнозинството (94%) от младите хора в категорични противници на употребата на „твърда“ дрога. Формирането на подобни силно отрицателни нагласи не може да стане само на базата на информационни кампании без да са подкрепени от конкретни примери. Данните показват, че такива примери не липсват. Респондентите познаващи потребител на твърд наркотик са 16%, което е най-високият регистриран дял за последните четири години. Всеки десети участник в проучването споделя, че има познат или познати, които вече са наркозависими. Хората придобили впечатления от потребители на твърди наркотици най-често са на възраст от 19 до 24 г., жители на столицата, с добър стандарт на живот.

Толерантността към наркозависимите не търпи съществена промяна за последните пет години. 55% от интервюираните са настроени негативно и даже избягват да общуват с такива хора. Към момента 12% от младите хора (10% през 2005 г.) са склонни да приемат с разбиране и да общуват с наркомани, 14% (13% за 2005 г.) избягват контакти без да имат отрицателно отношение към тях. В обществените представи наркоманът запазва образа си на опасен човек, който е по-добре да бъде избягван, а не на жертва, която има нужда от помощ.

Други форми на рисково поведение

Наред с употребата на алкохол и наркотици не бива да се пренебрегват и други важни теми като *насилието и случайните сексуални контакти*.

12% от интервюираните са наясно откъде могат да си купят крадени вещи, а 9% – къде се помещава поне един публичен дом в тяхното населено място. Сравнението с резултати от предишни изследвания не се наблюдава тенденция към намаляване на тези дялове.

Няма промяна и в процента на арестуваните млади хора през последната година в сравнение с предходната – 1%. Увеличава се обаче делът на самопризналите, че някога са били задържани от полицията и към момента той възлиза на 7%.

Значителна част от младото поколение е било свидетел или жертва на насилие в семейството. 44% от всички интервюирани споделят, че някога родителите им са ги били, а на 3% това им се е случило през последната година. Жертви на домашно насилие най-често са били респондентите с нисък жизнен стандарт и слабообразованите.

27% от интервюираните младежи твърдят, че им се е случвало да правят секс за една нощ. Най-често в тази категория влизат мъжете – 39% срещу 15% жени, столичани и несемейните. През последните 12 месеца това се е случвало на 13% от попадналите в извадката.

На 15% от всички участници в изследването им се е случвало да се срещнат някога с човек, с когото са се запознали по интернет. Мъжете, жителите на столицата и младите между 19 и 24 г. по-често признават за такива контакти. 8% от интервюираните декларират, че са ходили на срещи, уговорени по „чата“ и през последната година. Сравнението на данните с резултати от предишни изследвания не показва съществени промени нито като общи дялове, нито по социално-демографски групи.

Причини за девиантното поведение на младите

Според младите хора причините за девиантното поведение трябва да се търсят основно в действията или бездействието на родителите (41%), както и в обществото като цяло. Сред мненията на висшистите, жителите на големите градове и столицата този отговор присъства най-често.

29% от респондентите приемат лошото семейно възпитание за една от най-важните причини, водещи до различни форми на девиантно поведение. В тази категория фигурират по-често младите между 19 и 24 г., висшистите, столичаните, хората с добър жизнен стандарт, представителите на турския етнос.

Общият морален упадък на обществото се посочва като причина за девиантно поведение от 26% от интервюираните. Това мнение се споделя най-често от високообразованите, столичаните и ромския етнос.

Филмите и компютърните игри с насилие също не са пропуснати като възможни причини – според всеки пети от младите те са фактор, който стимулира проявите на девиантно поведение. Жителите на малките градове и селата, семейните и най-младите до 18г. са по-склонни да търсят причините за отклоняващо се от нормите поведение в тази насока.

Безразличието на обществеността към проблемите на младежта се споменава като фактор за отклоняващо се поведение от 18% от всички участници в проучването. Респондентите между 19 и 24 г. по-често от останалите придават значение на безразличието на околните, станали свидетели на девиантни прояви.

Дейността на престъпни лица или организации като много важна причина присъства в отговорите на 18% от изследваната съвкупност. Нискообразованите, представителите на ромския етнос и жителите на селата са основните социално-демографски групи, които поддържат това становище.

15% са определили за важен фактор лошия пример, който дават възрастните. В тази категория попадат най-често най-младите под 18 г.

Нито органите на реда, нито образователната система търпят големи критики и за своите действия или бездействия във връзка с девиантното поведение на младите. 13% са хората, които търсят причините в слабия контрол от страна на органите на реда.

Едва за 5% слабостите на образователната система представляват един от най-важните фактори, увеличаващи склонността на младите към девиантни прояви.

Като цяло личи стремеж към прехвърляне на вината в различни посоки, но самокритичността на младите все пак остава на заден план.

9.1.3 Предприети мерки

В отговор на обществените нагласи и очаквания в периода 2009-2010 година институциите в страната продължават последователната си работа, насочена към защита на децата, закрила на малолетните и непълнолетните, подкрепа на децата – жертви на престъпни посегателства и полицейска работа с деца и младежи, извършители на криминални престъпления и противообществени прояви, както и дейностите по превенция на детската и младежката престъпност и ограничаване на деморализацията и престъпността сред горепосочената възрастова група.

Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЦКБППМН) ръководи методически и контролира дейността на Местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН), анализира и изследва тенденции в асоциалното поведение на малолетните и непълнолетните, организира квалификацията на специалистите от системата за превенция и противодействие на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, информира обществеността за състоянието и тенденциите на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, подготвя и разпространява методически материали, организира дискусии и други прояви.

Основните планови задачи през 2009 и 2010 г. са насочени към намаляване на извършените криминални деяния и извършители; подготовка на методически материали по превантивната и корекционно-възпитателна работа на местните комисии и обществените възпитатели; провеждане на обучителни семинари със специалисти от системата за БППМН, тематични проверки на МКБППМН в четири области, участие в съвместни дейности с други органи, реализация и разпространяване на информационни кампании по проблемите на трафика на деца, провеждане на национална среща със секретарите на МКБППМН; методическа помощ на консултативните кабинети, които са помощни органи на комисиите за разширяване и обогатяване на дейността им, за подпомагане на процеса на ресоциализация на децата. Местните комисии са структури към общините и районите за превенция и противодействие на детското асоциално поведение. Основната дейност на тези комисии е социално-превантивната. Плановите задачи са свързани с разкриване и ограничаване на действието на криминогенните фактори, идентифициране и проучване на проблемите на територията на съответната община /район/, избор на най- добрия вариант за интервенция, съобразно потребностите на конкретното дете, работа по програми и проекти, координация на действията и партньорство с други органи и НПО, организиране на обучителни семинари с членове на МК и обществени възпитатели, програми и стратегии по

превенция на насилие, изпълнение на ангажименти по Националната стратегия за борба с наркотиците.

През 2009 и 2010 г. продължава разкриването на нови консултативни кабинети, центрове за социална превенция, приемни и други помощни органи на местните комисии. **В края на 2009 г. в страната функционират 154 такива превантивни форми, при 98 за 2006 г.** Тези звена организират разнообразни превантивни дейности – превантивни кампании, провеждане на тренинги, консултации на деца и родители и др.

Методическото ръководство и контрол на дейността на МКБППМН е приоритет в работата на Централната комисия за БППМН. Важен аспект от тази функция е дейността за повишаване на квалификацията на кадрите в системата за БППМН. Чрез Центъра за квалификация към ЦКБППМН са обучени новоназначените секретари на МКБППМН. През юли 2009 и 2010 г. са проведени и национални семинари във връзка с презентиране на добри практики на МКБППМН, методика за превенция и корекционно-възпитателна работа с малолетни и непълнолетни от етнически обособени райони.

През втората половина на 2009 г. и 2010г. във връзка с изпълнение на програмите са извършени следните дейности: проверки, съчетани с методическа помощ в общини с по-сложна криминогенна обстановка, проучване на някои сфери на дейност на МКБППМН, в които са констатирани пропуски, популяризиране на добри практики и иновации в дейността на МКБППМН. През второто полугодие на 2009 г. експерти на ЦКБППМН участваха активно в междуведомствена група за анализ и оценка на състоянието и проблемите на корекционно-възпитателните заведения в страната – Социално-педагогически интернати (СПИ) и Възпитателни училища интернати (ВУИ). През 2010 г. е организирана и дискусия по проблемите и бъдещето на тези заведения.

МКБППМН акцентираха върху социалната интеграция на малолетни и непълнолетни, извършили противообществени прояви, върху професионалното обучение, трудова заетост на непълнолетни, пребивавали в СПИ, ВУИ, поправителни домове, условно осъдени и предсрочно освободени, както и съдействие за решаването на социални проблеми на деца и семейства в криминогенен риск. Практиката МКБППМН да посещават тези заведения, да наблюдават динамиката на корекционно - възпитателния процес, съпътстващите го проблеми и позитивните промени в социалната им интеграция, се оказва изключително полезна. Увеличава се и броят на **“Училищата за родители”**, като успешна практика в дейността на МКБППМН. В тези училища висококвалифицирани специалисти оказват ефективна помощ по проблемите на социализацията, общуването с децата, преодоляване на конфликти, предпазване от наркотици, насилие, асоциално поведение, повишаване на познанията на настоящи и бъдещи родители при отглеждането и възпитанието на децата.

Центровете за социална превенция и консултативните кабинети активно подпомагат процеса на реинтеграция на деца с асоциално поведение. Издават се множество информационни материали , осъществяват се програми и проекти, обогатява

се дейността на комисиите с актуални психо-социални интервенции. През 2009 г. са били консултирани 8 546 деца при 6 438 през 2008 г.

През 2009 и 2010 г. МКБППМН изпълняват конкретни ангажименти по превенция на насилието, по *Плана за действие в изпълнение на Националната стратегия за борба с наркотиците*. Важен аспект в дейността на комисиите е разработването на превантивни програми и проекти по тези проблеми и по превенцията на асоциалното поведение.

Законът за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН) определя на МКБППМН специфичната дейност по разглеждане на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните /възпитателни дела/ и налагане на възпитателни мерки, като алтернатива на наказанията. Предвидените в закона възпитателни мерки не носят наказателно – правни последици, с тях се цели позитивна промяна в поведението на детето, коригиране на асоциалните нагласи без да бъде привлечено към наказателна отговорност. Процедурата по образуването и разглеждането на тези дела е изцяло съобразена с Конвенцията за правата на детето, минималните стандартни правила за правораздаване на непълнолетни /Пекински правила/ и т.н.

През 2009 и 2010 г. все повече местни комисии прилагат утвърдилата се практика “Открити дни на МКБППМН” - ученици, родители, учители и неправителствени организации се запознават с дейността и приоритетите на комисиите, за да могат децата и младежите, както и техните родители да се насочват и подпомагат в намирането на адекватна помощ при възникване на проблеми, свързани с превенцията на девиантното поведение на малолетни и непълнолетни.

Работна група при Министерство на правосъдието изготвя проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, който бе одобрен от Министерски съвет през ноември 2009 г. В него са включени промени с оглед превенция и противодействие на посегателство срещу личността на деца и младежи, в частност отвлечения и противозаконно лишаване от свобода, както и завишаване на санкциите за някои престъпления срещу деца. Предвижда се всички престъпления против брака, семейството и младежта да се преследват по общия ред. Завишаването на санкциите за някои особено обществено укорими посегателства срещу личността на малолетни и непълнолетни е предприето както във връзка със зачестилите посегателства срещу подрастващите, така и с оглед поетите от Република България международни ангажименти.

През 2009 г. дейностите с осъдените младежи в структурните поделения на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията”, са насочени към интензифициране работата с осъдените на пробация и лишаване от свобода, чрез разгръщане на широк спектър от социално-възпитателни и корекционни дейности и разработване и въвеждане на добри практики за третирането им.

За постигане на тази цел, приоритетни са задачите, свързани с постигане на по-оптимална ангажираност на свободното време на лишените от свобода и интензифициране на прилагането на обучителни и специализирани програми в затворите и пробацията;

Всички младежи, изтърпяващи наказания „лишаване от свобода” първоначално се настаняват в приемно отделение, съгласно законовите изисквания на чл.47 от ЗИНЗС с оглед безпроблемна адаптация към условията в затвора. Осигурява им се възможност за информиране на близките. Задължително се включват в програма за адаптация, с която се цели създаване на психо-емоционална нагласа за безпроблемно изтърпяване на наказанието и запознаване и адаптиране към условията в затвора. За всеки младеж се изготвя психологическо заключение, което отразява личностните и поведенческите особености, дават се прогноза за поведението, както и препоръки за неговото третиране.

Дейностите са насочени към осмисляне на престоя им в затвора и развитие на умения за законосъобразно поведение в условията на свобода. Такива са програмите за групов и индивидуална работа - програми за получаване на практически умения, програми за получаване на образователни умения и специализирани програми с корекционен или развиващ ефект. Чрез участие в програми за практически умения младите осъдени усвояват умения по пчеларство, растениевъдство, животновъдство, овощарство и др. Значителен интерес за тях представляват програмите по първоначална компютърна грамотност, английски език и ограмотяване. Изградени са кабинети, оборудвани с компютърна техника, а в някои затвори и с аудио-визуална такава. Реализират се и програми по гражданско, правно, здравно и екологично образование.

Специализираните програми, които се реализират с тях, са насочени към намаляване на риска от рецидив и риска от сериозни вреди, и кореспондират с нуждите им - намаляване/преодоляване на злоупотребата на психоактивни вещества, промяна в мисленето, алтернативно решаване на конфликти, формиране на адекватни междуличностни умения, овладяване на гнева и други. С промяна на Закона за изпълнение на наказанията и задържане под стража, съгласно чл.178 се дава възможност участието в специализирани и образователни програми да се зачита за работни дни. Тази правна възможност допълнително повишава интереса към тези дейности и мотивира участие в тях.

През 2009 г. значително се разширява и съдържателният спектър на осъществяваните в затворите курсове по ограмотяване и професионална квалификация. Основна част от тях се реализират с лишени от свобода до 35 години. Във всички затвори има библиотеки и е осигурен достъп до тях. Към затворите са обособени шест училища, като едно от тях е специализирано за непълнолетни в поправителния дом „Бойчиновци”. Там където няма училища се изградени обучителни центрове, в които се реализират програми за ограмотяване и развиване на социални умения сред неграмотните лишени от свобода, като също приоритетно се работи с младите хора.

Образователните дейности с непълнолетните, които са лишени от свобода, са задължителни съгласно действащото законодателство. Всички са включени в учебни дейности. Паралелно с образователните дейности, чрез програмата „EQUIP” в работата с тях е въведен нов подход. Програмата е част от проекта „Въвеждане на корекционни и терапевтични програми за работа с непълнолетни правонарушители в поправителен дом гр. Бойчиновци”, стартирал през 2009 год. Тя изцяло е насочена към работа с младежи с антисоциално поведение, младежи, на които им липсват социални умения и такива, изостанали в социално-моралното си развитие.

Не е малък и броят на професионалните курсове, реализирани в местата за лишаване от свобода. Всички осъдени, отговарящи на изискванията на МТСП имат възможност за включване в тях. Курсовете се провеждат от лицензирани организации и завършилите получават удостоверения. Реализирани са курсове за строители, готвачи, озеленители, сладкари, хлебари, водопроводчици, автомонтъори, животновъди, мебелисти, монтажници на дограма, дърводобив и дървопреработване и др.

Развити са и клубните форми на дейност с младите осъдени - клубове по интереси, хоби-дейности и арт клубове. В тях се рисува, изработва се дърворезба, слуша се музика, обсъждат се литературни произведения. В голяма част от затворите е осигурена възможност на младите хора да участват в музикален, танцов или театрален състав.

Най-атрактивни и интересни за младите лишени от свобода са спортните и културно-информационните дейности. С включването на младежите в тях се създават условия за поддържане на добро физическо състояние, дееспособност и позитивно самоутвърждаване. Организиран се спортни турнири по футбол, волейбол, тенис на маса, канадска борба, вдигане на тежести, спортен многобой, културизъм и др. Реализират се състезания с различен характер, конкурси, викторини, рецитали, чествания на празници, карнавали и др.

За реинтеграцията на младите осъдени се работи с всички местни институции, дирекции „Бюро по труда” и дирекции „Социално подпомагане”. Освен с посочените институции при работата с непълнолетни се осъществяват контакти с отдел „Закрила на детето” с местните комисии за „Борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни” (МК БППМН) и инспекторите от „Детска педагогическа стая”.

Работа с младежи, изтърпяващи наказание пробация се различава съществено от тази в затворите, поради условията, при които се изтърпява наказанието. В работата с тях участието на външни институции е много по-широко, а в някои случаи и водещо.

За всички осъдени, на базата на специализирана оценка се подготвя план за изпълнение на присъдата. Спецификата се изразява в отчитането на изпълнението на плана на всеки шест месеца и актуализирането му. Оценката се изготвя от специализиран служител и екип, в който участват инспекторите от Детска педагогическа стая, социален работник от отдел „Закрила на детето” и педагогически съветник. Изпълняват корекционно-терапевтичните мероприятия, предвидени в плана

за изпълнение на присъдата. Съвместно с инспектор от Детска педагогическа стая се реализират и мероприятия за контрол върху непълнолетния правонарушител. Реализират се програми за обществено въздействие, които подпомагат промяната в посока на законосъобразно поведение и усвояване на приемливи социално-поведенчески модели. Развиват се умения за справяне с различни кризисни ситуации и умения за предотвратяването им.

Пробационните служби активно съдействат на осъдените на пробация млади хора за включване в образователни дейности, професионална квалификация и намиране на работа.

През 2009 г. и 2010 г. от страна на Националния център по наркомании (НЦН) се реализират инициативи, свързани с координацията и методическото ръководство на дейностите, свързани с превенцията на злоупотребата с наркотични вещества.

Съвместно със Секретариата на Националния съвет по наркотични вещества (НСНВ) е организирана и осъществена Трета национална среща по проблемите на превенцията на употребата и злоупотребата с наркотични вещества.

По време на форума е представена *програма „Антиагресия и превенция на употребата на психоактивни вещества“* на фондация “Индекс”, приложена успешно сред ученици от I до V клас в 15 училища от 10 градове на станата. Методиката на програмата е иновативна за България от гледна точка на специфични интервенции спрямо ученици от 7 до 11 години, поради което Превантивно-информационните проявяват интерес към прилагането и в страната.

НЦН си сътрудничи с Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и ежегодно експерти от НЦН участват в обучителни семинари за представители на Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. През 2009 г. са проведени 2 семинара с повече от 60 участници от цялата страна.

През 2009 г. НЦН участва и в създаването на мултимедиен продукт (DVD) с информация за проекти, услуги и инициативи в областта на превенцията на употребата и злоупотребата с наркотични вещества в Европа, като координира включването на български проекти и програми. Проектът за създаване на мултимедийния продукт се изпълнява от италианската организация Co.Ge.S. Società Cooperativa Sociale и се финансира от Европейската комисия.

През 2009 г. НЦН продължи дейността си по консултиране и оказване на методическа помощ на професионалисти от различни обществени сфери - учители, педагогически съветници, медицински работници, на работещите в Превантивно – информационните центрове в страната и други специалисти, по проблемите на превенцията на употребата и злоупотребата с наркотични вещества. Това способства за повишаване на професионалната им информираност и компетентност в тази област, което от своя страна повишава качеството и ефективността на работата им.

Центърът участва и в кампанията „Наркотиците управляват ли твоя живот? В твоя живот, в твоята среда няма място за наркотици”, по време на която в пет столични гимназии са проведени дискусии с ученици по теми, свързани с употребата на наркотиците.

През 2009 г. продължава дейността по национален проект *”Изграждане на информационна линия за наркотиците и интерактивен уебсайт”*. По проекта се изгражда първата в България информационна линия с горещ телефон, чат, форум и имей по въпроси и проблеми, свързани с наркотиците, изпълняван от Асоциация за рехабилитация на зависими "Солидарност" в партньорство с Trimbos Institute - Холандия, НЦН, Превантивно – информационен център по проблемите на наркоманиите – София и Мобилтел ЕАД.

През 2009 г. и 2010 г. продължават дейностите и по проект *«Другите имена на зависимостта (Превенция на зависимостта към наркотични вещества сред юношески групи и подкрепа на техните родители и близки чрез средствата на изкуството и действени креативни подходи)»* на фондация „Гъливер Клиринг Хауз”, започнал през 2008 г. финансиран от НЦН със средства от Националната стратегия за борба с наркотиците (2003-2008). Основната му цел е постигане на по-висока степен на информираност и компетентност на младите хора, техните родители и близки, по отношение на рисковете, трудностите и изкушенията от наркотичната зависимост. Реализирани са дейности с три столични училища - Национално средно общообразователно училище “София” (бивше 151 СОУ), 9-та Френска езикова гимназия „Алфонс дьо Ламартин” и 139 ОУ „Захари Круша”, с родители на ученици, съученици, приятели и близки на участниците в проекта. Организиран са и четири публични събития с участието на юноши, техните родители и близки, учители и техни връстници от други училища с цел повишаване на обществената чувствителност по проблемите на наркотичната зависимост и рисковете при употреба на наркотични вещества. В дейностите по проекта са обхванати общо 680 младежи.

През 2009 г. стартира Проект № BG0011 *„Слушайте детето - подобряване на превенцията и достъпа до услуги на деца и подрастващи, експериментиращи и употребяващи наркотични вещества»*, който се финансира по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Бенефициент по проекта е Националният център по наркомании с партньори „Превантивно–информационен център по проблемите на наркоманиите – София», Служба по проблемите на алкохола и наркоманиите към общината на гр. Осло (Норвегия) и Регионален офис за Югоизточна Европа на Службата по наркотиците и престъпността към ООН (UNODC). Основните цели на проекта са свързани с подобряване на превенцията и достъпа до услуги на деца и подрастващи, експериментиращи и употребяващи наркотични вещества, повишаване на компетентностите на специалистите и обмяна на информация по проблемите на зависимостта, промяна на обществените нагласи и проучване и разпространение на добри практики, както и въвеждане на иновативни програми в областта. Дейностите по проекта продължават и през 2010 г. Те включват разкриване на безплатна национална линия за консултации по въпросите на зависимостите, специализирани обучения,

семинари, разкриване на превантивни центрове за подрастващи, които експериментират или употребяват наркотици и др. За 2009 и 2010 г. по проекта са реализирани 19 специализирани обучения, обучени са 691 кадри.

В заключение може да се каже, че през отчетния период превантивните дейности в областта на наркоманията са били реализирани в областта на общата превенция, най-вече сред деца и младежи, като най-използваният подход е чрез приобщаване на общността. Най-желани интервенции, свързани с превантивни дейности са обучения от типа „деца обучават деца“. Общият брой на дейностите по различните типове превенция за 2009 г. е 235 и бележи увеличение спрямо предходната 2008 г. Най-много инициативи през 2009 г. са реализирани в посока обща превенция – 206 (88% от общия брой). За 2009 г. се наблюдава нарастване на относителния дял на дейностите по обща превенция спрямо европейската практика, но и спрямо тази в България от предишните години.

През 2009 и 2010 г. Министерството на физическото възпитание и спорта реализира програма «Спорт за хора с увреждания и деца в риск». По нея са реализирани общо 16 проекта с 666 участника. На регионално ниво в общо 26 области в страната са реализирани множество инициативи, насочени към превенцията на детската и младежка престъпност и социалната реинтеграция на правонарушителите. По данни на общините в Р България са реализирани общо 160 инициативи, в които са се включили 15 104 млади хора на възраст от 15 до 24 години и 6067 младежи на възраст от 25 до 29 години. В инициативите са участвали 634 спортни и 91 младежки организации в страната.

Екипите на областните дирекции на МВР в страната реализират дейности, насочени към намирането на привлекателни форми за осмисляне на свободното време на младежите със занимания и дейности, които благоприятстват развитието на правното и гражданското им съзнание и култура. Осъществяват се и множество инициативи, които помагат на младите хора да развият нагласи и умения за работа в екип и взаимопомощ с цел ограничаване въздействието на негативните модели на поведение. Отправна точка в дейността на МВР в тази насока е изграждането на силна връзка между децата и младите и правозащитната институция.

В ОД МВР-Хасково функционира работната група за постигане на цели, свързани със създаване на модели за развитие на гражданска и правна грамотност у деца и възрастни, утвърждаване автономността на младите хора и експериментиране на поведенчески модели и опознаване на рисковете в безопасна среда както и повишаване на обществената чувствителност по проблема насилие над деца. Групата работи в посока на повишаване на капацитета на специалистите, работещи с деца по проблемите на насилието и създаване на мултидисциплинарен екип от специалисти за решаване на конкретни проблеми.

През 2009 г. в училищата от областта се сформират нови клубове “Училищна полицейска академия”, където децата преминали през основния цикъл на обучение прилагат модела при различни ситуации, популяризират добрите практики и

продължават превантивната си дейност. Част от клубовете са приети и одобрени от РИО на МОН като СИП-ове.

Реализира се и програма “Силни без насилие” съвместно със сдружение “Шанс и закрила”, която е насочена към разпознаване и ограничаване на детската агресия в различни възрастови групи.

По проект “Разпространение на добри практики за превенция на насилие над деца” съвместно със сдружение “Гаврош”- Варна и сдружение “Шанс и закрила” са обучени учители, педагогически съветници и инспектори Детска педагогическа стая.

ОД МВР – Плевен реализира младежки проект „Покажи себе си, захвърли маската, освободи се от страха”. С него плевенската полиция печели наградата “Community Policing Award” за най-добър проект за 2009 г. Работи се и по проект „Пилотен модел за създаване на национална мрежа за предотвратяване на насилието над деца и семейства в риск”.

В създадения клуб „Млад криминалист” към ОДМВР-Русе членуват младежи и девойки от града, които са включени в дейностите и официалните събития на МВР в областта. По проект «Превенция на престъпленията в интернет» младите хора се обучават в дейности, насочени към превенцията на детската и младежка престъпност, запознават се и с полицейската професия. В областта се реализират и проектите „Безопасност за децата” и „Популяризиране на възможностите за законова защита на жертвите на трафик на хора и домашно насилие и повишаване качеството и ефективността на предоставяните социални услуги”, осъществяван от Каритас - Русе и център „Надя”. Основната му цел е подобряване ефективността на приложението на Закона за защита срещу домашното насилие и Закона за борба с трафика на хора, както и предоставяне на възможност за обмен на практики, специализирани обучения и по-добра координация и между институционално сътрудничеството.

През 2009 г. се реализира идея на екипа на ОД МВР-София за съвместна областна програма под надслов “*Заедно за здравето и сигурността на децата*” с усилията на три институции – Областна администрация на Софийска област, Областна дирекция на МВР-София и Регионалният инспекторат по образованието – Софийска област. Целта е намаляване броя на престъпленията и противообществените прояви на маловръстните чрез създаване на превантивна среда, която способства за това. Дейностите по програмата са ориентирани в следните направления - приобщаване на децата към основните ценности на гражданското общество, насърчаване на заетостта по интереси в свободното време, ангажиране на родителската общност, преодоляване на социалната изолация на високорискови групи (роми, бездомни и др.) организационна, корекционно-възпитателна и методическа работа.

Грите институции продължават съвместната работа и в организацията на кампаниите “Силни без насилие” и “Свободата да не бъдеш зависим”.

ОД МВР-Разград реализира през 2009г. областен конкурс за авторска песен “Живот без дрога”. В юбилейното издание участват близо 100 изпълнители от региона, които изразяват своето послание срещу наркотиците с авторска песен и текст.

С цел превенция на детското здраве и ангажиране на свободното време на подрастващите през м.април в НУ”В.Левски” гр.Лозница в партньорство с МКБППМН се провежда “Детска академия по безопасност” с пет обучителни екипа. Стартира съвместната инициатива на МВР и МОМН за подписване на договор-обещание за спазване на правилата на движение. Проведено е и X-то областно състезание “Млад огнеборец”, в което участват 120 деца от 12 младежки противопожарни отряди от региона. Съорганизатор на проявата е РИО на МОМН. В Разград се провежда и Национален детски фестивал “Звезден път 2009” под мотото “Детско изкуство за безопасност на движението”, организиран от сдружение ”Бъдеще за Европа”. Организира се и “Детска академия по безопасност”.

В училищата на територията на ОД МВР-Пловдив са изнесени 478 лекции и беседи в 287 паралелки с участието на ученици от 1-ви до 11-ти клас на следните теми: “Тормоз и малтретиране”, “Полицаят, който ни помага”, “Среща с непознат”, “Да играем безопасно”, “Законът – права и отговорности”, “Предотвратяване на сексуално посегателство”, “Законът - последствия от употреба на наркотици” и др.

В ОД МВР-Враца полицейските служители работят с децата от детските градини в подготвителните групи по програмата „Полиция в детската градина”. Продължават и традиционните организирани посещения в ОД МВР на деца от начални училища и запознаването им с работата на отделни звена в МВР.

Работата на служителите от ОД МВР- Благоевград е насочена предимно към превенцията и информационната дейност по предотвратяване и борба срещу противообществените прояви и престъпления от и срещу деца и младежи. Реализирани са срещи между ръководствата на учебните заведения училищата и районните полицейски инспектори, утвърден е и график за провеждане на беседи и уроци от полицейски служители с цел превенция.

Борбата с наркотичните зависимости е приоритет в работата на ОД МВР Благоевград. Множество са съвместните инициативи на полицията съвместно с Областния съвет по наркотични вещества. За постигнатите успехи в съвместната работа по противодействие на наркоразпространението сред учащите се ОД МВР - Благоевград като цяло, както и нейни служители получават награди от фондация „Джовани Фалконе”.

И в ОД МВР-Видин работят по линия на превантивната дейност с деца от различни възрастови групи. През 2009г. е проведено теоритико-практическо занимание с ученици на тема “Полицаят е наш приятел”. Провеждат се състезание на младежките противопожарни отряди “Млад огнеборец”, както и инициативата „Дни на отворени врати”

По отношение на превенцията на детската престъпност и взаимодействието с институции извън системата на МВР, ОДМВР-Кърджали съвместно с Областния съвет по наркотичните вещества представя изложба на Музея на МВР за превенция на наркотиците и насилието от и срещу деца. Провеждат се и дискусии с участието на ученици, учители, родители и общественици, организира се и конкурс за есе по проблемите на зависимостите. Инспекторите от Детска педагогическа стая участват в дейности по проекта “Гражданско участие за решаване на проблемите на деца в риск чрез въвеждане на практиката Световно кафене”. Проектът се осъществява от фондация “Артист” - София в пет области на страната – Плевен, Видин, Търговище, Благоевград и Кърджали. Партньор по проекта е РУ на МВР-Кърджали.

В РУ-Крумовград продължава да функционира Общинска детска полиция с активната подкрепа на общината. По него се обучават деца по проблемите на зависимостите, агресията и трафика на хора. Децата участват и в полицейски операции съвместно със служители на РУ. В РУ-Джебел също продължава да функционира Детска академия на МВР с три факултета – Охрана на обществения ред, Пътна полиция и Пожарна безопасност и спасяване. В средните училища е реализирано проучване на информираността на учениците за ползването на тел.112, след което е проведено обучение.

В ОД МВР-Силистра се реализират разнообразни инициативи и мероприятия, насочени към младежи - Детска полицейска академия, сформирани на младежки противопожарни отряди „Млад огнеборец”, състезания, практически занимания и беседи.

ОД МВР-Шумен реализира заключителния етап по проекта “Чуй детето”, в който като партньори участват прокуратурата, съда и отдел за закрила на детето при агенция “Социално подпомагане”. Открита е т.нар. “Синя стая”, представляваща оборудвано помещение за изслушване на деца жертви на насилие и свидетели на престъпление. Тя е изградена в помещения на комплекс за социални услуги за деца и семейства.

В ОД МВР-Стара Загора също се сформират групи по превенция на престъпността, включващи различни специалисти, които провеждат беседи и занятия с подрастващите по различните програми за работа на полицията с децата - “Работа на полицията в училищата”, “Детска полицейска академия”, “Силни без насилие” и “Азбука на безопасността”. Реализират се кампании и инициативи с участието на деца и младежи

Продължава партньорството на ОД МВР с Младежки общински съвет (МОС) – Стара Загора. Служители на полицията участват в заседанията на комисията по превенция на Младежки общински съвет – Стара Загора за планиране и реализиране на поредица съвместни инициативи. Реализират се кампании под мотото “В какъв свят живееш зависи от теб” по повод „Денят без насилие”, акции по безопасност на движението и др. Всички инициативи се реализират с активното участие на младежките организации в областта.

ОД МВР – Смолян също реализира инициативи, насочени към децата и младите хора в областта. По повод празника на полицията 8 ноември се реализират демонстрации и беседи, за да могат децата и подрастващите да получат информация както за дейността на различните служби, така и за своите права. В рамките на беседите в смолянските училища се провеждат викторини по темата, раздават се и множество информационни и обучителни материали. Организиран се и дни на отворени врати.

ОДМВР-Добрич реализира дейности по програма “Провеждане на инициативи по превенция на престъпността сред децата и младежите”, уроци, лекции и беседи по важни теми, свързани със сигурността на децата. Инспекторите от Детска педагогическа стая осъществяват срещи с обществеността за информиране на гражданите за проблемите и превенцията на детската престъпност, изготвят се анкети, осъществени са и публикации по проблемите на превенцията на престъпността и насилието темата в местните средства за масова информация и др. дейности.

ОД МВР-Габрово реализира инициативи, заложи в Програмата за осмисляне на свободното време на децата, разработена от Комисия в подкрепа на децата в Трявна, включваща детски лагери, велопоходи, викторини и др.

ОД МВР-Перник реализира проект съвместно с Фондация “П.У.Л.С.” реализиран на тема “Да подкрепим твореца”, насочен към трансформиране на детската агресия. Дирекцията е и партньор по проект “Превенция и рехабилитация на деца и техните семейства, попаднали в сексуално насилие. Съвместно с общината и отдел “Закрила на детето” е реализирана информационна кампания срещу употребата на наркотични вещества под мотото “Аз избрах живота”. Мероприятието е реализирано от 22 съвместни екипа. Съвместно с община Перник е разработен Морален меморандум за несервиране на алкохол на малолетни и непълнолетни.

Дпециалисти от ОД на МВР в гр. Перник участват в кръгла маса на тема “Единодействие на държавните институции и структурите на гражданското общество за закрила и възпитание на подрастващите и за преодоляване на детската агресия” под мотото “Нулева толерантност на престъпността”.

ОД МВР-Ловеч по повод декадата на безопасността организира тематични беседи и занятия с младите приятели на полицията. В отделни общини от региона са осъществени и Дни на отворени врати с децата от училищата. Проведени са и срещи по теми, свързани с превенция на агресията сред подрастващите. Организиран са и мероприятия по повод Международния ден за борба с наркоманиите.

ОД МВР-Пазарджик участва в лекции на тема „Трафик на хора”, „Корупция-бич на обществото ни”, ”Влиянието на дрогата върху младите хора”.

ОД МВР-Търговище продължава функционирането на Детската полицейска академия в Търговище, групи от която са разпределени в градовете Попово, Омуртаг, Опака и Антоново. Ежегодно в началото на лятната ученическа ваканция в Националния детски комплекс в с. Ястребино, община Антоново, се провежда безплатен за децата едноседмичен обучителен лагер с представителни групи на

подразделенията на Академията в областта. Проявата се организира от ОД на МВР-Търговище в партньорство с Областния съвет на БЧК, дирекция “Гражданска защита”, Регионалният инспекторат на МО, РИОКОЗ и петте общини в област Търговище. Периодично се реализира и инициативата „Дни на отворени врати”, както и часове на полиция.

Реализират се и дейности по проект за противодействие на сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация над деца в общината чрез повишаване на информираността на децата и младежите и обединяване на ресурсите на местните организации и институции за превенция на сексуалното насилие. Реализира се сесия под надслов „Полиция: Законът и последствията от противообществените прояви” в рамките в рамките на проект: ”Гражданско участие за решаване на проблемите на деца в риск чрез въвеждане на практиката “Световно кафене” на Клуба на нестопанските организации в гр. Търговище. ОД на МВР-Търговище е партньор по проекта. Една от целевите групи са представители на Търговищкия ученически парламент.

ОД МВР-Кюстендил продължава осъществяването на проекта Детска полицейска академия в партньорство с Обединения детски комплекс в Кюстендил. Курсистите, завършили обучението, продължават да участват в общоградски прояви за популяризиране на безопасно поведение. Дейности, насочени към млади хора са включени в партньорските проекти с фондация “Партньори България” и в “Програмата сигурност за нашите деца”, осъществена в общините Дупница и Сапарева баня. Проектът е с подкрепата на Кралство Нидерландия. Програмата включва лекции, обучение на обучители за ползването им в проекта “Връстници обучават връстници”, състезания, телевизионни и радиопредвания по темите рискове, техники за сигурност и забавления в безопасна среда.

ОД МВР-Ямбол продължава работата с децата от школа “За моята безопасност” - клуб “Приятел на служителите от МВР” и курс “Първа среща със служителите от МВР”. С децата възпитаници на СПИ - Страджа и ДДЛРГ- Ямбол са проведени тематични срещи, на които са обсъждани проблеми, касаещи взаимоотношението, поведението и постъпките им. Съвместно с отдел “Закрила на детето” се работи с групи от деца в риск. ОД МВР-Бургас. Осъществява се сътрудничество с новоучреденото Сдружение «Инициативи за развитие и социална активност» за осъществяване на учебна дейност на подрастващи по теми, свързани с трафика на хора и превантивни дейности с майки, предразположени към изоставяне или продажба на новородените си деца. Областната дирекция работи със Сдружение “Доза обич”, асоциация “Евроастрал”, РИОКОЗ-Бургас и БМЧК по дейности за подпомагане на подрастващи, страдащи от наркотични зависимости. Проведени са беседи и открити телевизионни студия на доброволци на БМЧК и студенти по проблемите на наркотичните зависимости. Проведени са и дейности по инициативата „Полиция в класната стая”. Осъществена е и съвместна инициатива с отдел “Социални дейности” към Бургаския затвор и СОУ “Христо Ботев” – Айтос чрез поредица от срещи по темите “Законът и ние”, “Възрастови разграничения и правни положения във фигурите непълнолетен и пълнолетен”, “Видове наказания” и др.

Продължава обучението на служителите на МВР, работещи по проблемите, свързани с младите хора.

9.2 ПЪТНОТРАНСПОРТНИ ПРОИЗШЕСТВИЯ С УЧАСТИЕ НА МЛАДИ ХОРА

9.2.1 Състояние на изследвания индикатор

По данни на НСИ през 2010 г. са се случили общо 6610 броя пътнотранспортни произшествия, докато през 2009 г. те са 7068, като намалението е с 6.5%. Наблюдава се чувствително намаляване на пътните произшествия спрямо 2005 и 2006 г. с 19.6%., когато се наблюдава своеобразен пик на катастрофите в страната (над 8220 броя ПТП през 2005 г.). Има чувствително намаление при броя смъртни случай през 2010 г. спрямо 2009 г. (с 14% (775/901 убити), но при броя на ранените няма голямо намаление, то е едва 5.9% (8080/8674 ранени).

При случаите на пътнотранспортните произшествия със загинали млади непълнолетни и млади хора за 2010 се наблюдава чувствително намаление със средно с 36% спрямо периода 2006-2009 г., когато има своевременен пик на ПТП с летален край.⁷¹

Загинали в ПТП млади хора на възраст от 15 до 24 г.

Възраст	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
от 15 до 17 год.	20	33	34	31	28	17	20
от 18 до 20 год.	56	66	73	74	78	56	53
от 21 до 24 год.	57	91	113	112	107	66	86
Общо от 15 до 24 год.	133	190	220	217	213	139	159

Наблюдава се и намаляване на броя на ранените през 2010 г. млади хора в пътнотранспортни произшествия, но все още техния брой е чувствително висок – от 2638 ранени през 2008 г. до 1712 ранени през 2010 г.

Ранени в ПТП млади хора на възраст от 15 до 24 г.

Възраст	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
от 15 до 17 год.	322	403	539	534	551	548	464
от 18 до 20 год.	589	793	1014	891	902	808	781
от 21 до 24 год.	801	975	1085	1057	1148	1055	979
Общо от 15 до 24 год.	1712	2171	2638	2482	2601	2411	2224

9.2.2 Анализ на състоянието

⁷¹ Държавно-обществената консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата

Анализът на причините за пътнотранспортните произшествия през последните години (2004- 2010 г.) показва, че най-голям брой злополуки с летален край се наблюдава при „блъскане на пешеходец”, като случаите при този показател през 2010 г. (2047 бр.) спрямо 2004 г. (2458 бр.) показват тенденцията за намаление с 16.7%, но броят им спрямо 2009 г. се е увеличил с 0.1%. Делът им спрямо другите видове произшествия се запазва устойчив през изследвания период и е в порядъка средно на 30.8%.

През 2010 г. спрямо 2004 г. се наблюдава намаление на произшествията при сблъсък между МПС с 69%, но се увеличават случаите на блъскане на движещо се отпред МПС с 19.5%.

Запазва се големият брой и относителния дял на случаите с летален изход при обръщане на МПС извън пътя – средно за периода 2004-2010 г. - 660 случая и относителен дял от 8.7% от общия брой случаи.

ПТП по видове за периода 2004-2010

Вид на произшествията	2004		2005		2006		2007		2009		2010	
	произшествия		произшествия		произшествия		произшествия		произшествия		произшествия	
	броя	%	броя	%	броя	%	броя	%	броя	%	броя	%
О б щ о	7612	100.0	8224	100.0	8222	100.0	8010	100,00	7068	100.0	6610	100.0
Сблъскване между МПС	1931	25.4	2349	28.6	2242	27.3	2168	27,1	651	9.2	592	9.0
Блъскане в движещо се отпред МПС	241	3.2	297	3.6	277	3.4	290	3,6	331	4.7	288	4.4
Блъскане в спряло МПС	208	2.7	263	3.2	250	3.0	227	2,8	120	1.7	115	1.7
Преобръщане на МПС на пътя	134	1.8	162	2.0	178	2.2	168	2,1	173	2.4	174	2.6
Преобръщане на МПС извън пътя	670	8.8	575	7.0	697	8.5	706	8,8	730	10.3	582	8.8
Блъскане в препятствие на пътя	36	0.5	21	0.3	34	0.4	28	0,3	17	0.2	22	0.3
Блъскане в стълб	295	3.9	255	3.1	278	3.4	256	3,2	500	7.1	416	6.3
Блъскане в дърво	484	6.4	513	6.2	573	7.0	529	6,6	254	3.6	174	2.6
Блъскане в предпазна ограда	271	3.6	265	3.2	277	3.4	262	3,3	261	3.7	207	3.1
Блъскане на МПС от влак	5	0.1	7	0.1	4	0.0	10	0,1	4	0.1	7	0.1
Блъскане на пешеходец	2458	32.3	2603	31.7	2504	30.5	2465	30,8	2044	28.9	2047	31.0
Блъскане на велосипедист	467	6.1	466	5.7	430	5.2	442	5,5	361	5.1	376	5.7
Блъскане на каруца	123	1.6	115	1.4	109	1.3	106	1,3	48	0.7	74	1.1
Блъскане на животно	17	0.2	29	0.4	26	0.3	22	0,3	21	0.3	13	0.2
Падане на пътник	62	0.8	89	1.1	106	1.3	96	1,2	92	1.3	100	1.5
Друг вид	210	2.8	215	2.6	237	2.9	235	2,9	1461	20.7	1423	21.5

Забележка: Данните за 2008 г. са публикувани в различни категории и не могат да се сравняват

Основните причини за произшествията с убити участници в движението са:

- *несъобразяване с пътните условия* (2009 г. – 2086 бр., 2008 г. - 2250 бр.);
- *отнемане на предимството на пешеходец* (2009 – 630 бр., 2008 г. – 694 бр.);
- *несъобразена скорост с други условия* (2009 – 545 бр., 2008 – 657 бр.);

- *употреба на алкохол* (2009 – 242 бр., 2008 – 373 бр.);
- *недостатъчна квалификация* (особено при млади хора 2009 – 80 бр., 2008 г. 140 бр.)

Статистическите данни показват висок брой на ранените, като съществува тенденция за намаляване с 20.9% на случаите през 2010 г. спрямо пика през 2006 г.

година	2004	2005	2006	2007	2009	2010
брой ранени	9308	10112	10215	9827	8674	8080
% спрямо 2010	-13.2	-20.1	-20.9	-17.8	-6.8	

При младите хора във възрастовите групи от 15 до 17 год. и 18-20 год. се наблюдава тенденция за увеличаване на относителния дял на пътни произшествия с летален край през периода 2004 – 2010 г., като при първата възрастова група - от 12.6% до 15%, а при втората от 33% до 42%. В същото време има намаляване на пътните произшествия със загинали при възрастовата група от 21 до 24 г. (от 54% през 2004 г. до 42.9% през 2010 г.)

Възраст	2010	%	2009	%	2008	%	2007	%	2006	%	2005	%	2004	%
Загинали от 15 до 17 год.	20	15.0	33	17.4	34	15.5	31	14.3	28	13.1	17	12.2	20	12.6
Загинали от 18 до 20 год.	56	42.1	66	34.7	73	33.2	74	34.1	78	36.6	56	40.3	53	33.3
Загинали от 21 до 24 год.	57	42.9	91	47.9	113	51.4	112	51.6	107	50.2	66	47.5	86	54.1
Общо загинали от 15 до 24 год.	133		190		220		217		213		139		159	
% спрямо 2010			-30		-39.5		-38.7		-37.6		-4.3		-16.4	

Показателите при ранените млади хора показват тенденция за намаляване през последните три години, след като през 2008 г- се наблюдава пик на броя ранени на възраст от 15 до 24 години.

С малки колебания, съотношенията между наблюдаваните три възрастови групи се запазват еднакви, като има леко намаление при първата възрастова група от 15 до 17 години и увеличаване при младежите от 21 до 24 г. от 44% до 46%.

Възраст	2010	%	2009	%	2008	%	2007	%	2006	%	2005	%	2004	%
Ранени от 15 до 17 год.	322	18.8	403	18.6	539	20.4	534	21.5	551	21.2	548	22.7	464	20.9
Ранени от 18 до 20 год.	589	34.4	793	36.5	1014	38.4	891	35.9	902	34.7	808	33.5	781	35.1
Ранени от 21 до 24 год.	801	46.8	975	44.9	1085	41.1	1057	42.6	1148	44.1	1055	43.8	979	44.0

Общо от 15 до 24 год.	1712		2171		2638		2482		2601		2411		2224	
% спрямо 2010			-21.1		-35.1		-31.0		-34.2		-29.0		-23.0	

Данните показват, че загиналите непълнолетните лица намаляват през 2010 спрямо 2004 г., като случаите когато те са водачи на МПС са по-малко с 42%, при пътниците с 40% през 2010 спрямо 2007 г. При случаите с пешеходци се наблюдава циклично повторение.

При младите хора от възрастовата група от 18 до 20 години има тенденция на намаляване на загиналите с 9% спрямо 2007 г.

Във възрастовата група на 21 до 24 годишните се наблюдава трайна тенденция за намаляване на убитите водачи на МПС през 2010 г. с 57% спрямо 2004 г. и с 50% спрямо 2007 г.

Загинали млади хора спрямо начина им на участие в движението за периода 2004-2010 г.

	от 15 до 17 год.			от 18 до 20 год.			от 21 до 24 год.		
	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци
2004	7	12	1	20	31	2	51	33	2
2005	6	9	2	20	32	4	37	26	3
2006	4	20	4	34	40	4	56	45	6
2007	7	23	1	34	40	4	58	50	4
2009	8	23	2	24	39	3	52	33	6
2010	3	14	3	18	35	3	29	26	2

9.2.3 Предприети мерки

Дейността на Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията в областта на безопасността реализираната през 2009 г. е свързана с:

- Усъвършенстване на нормативната база за подбора на кандидатите за водачи на МПС, свързани с обучението и провеждането на изпитите – Закон за движението по пътищата и свързаните с него наредби. Необходимостта от извършването на тези промени е свързана с факта, че преобладаващата част от кандидатите за водачи на МПС са в младежка възраст.

- Завишаване обема и взискателността на контролните органи на ИА "Автомобилна администрация" на територията на цялата страна при извършването на превози на деца и ученици, в това число и изискванията за превози с ученически автобуси.

- Усъвършенстване на нормативната база за пътническите превози и специално за превозите на деца и ученици – Закон за автомобилните превози и цялата подзаконова уредба по тези въпроси.

- Създаване на условия за подобряване на безопасността на транспортната инфраструктура чрез хармонизиране на българското с европейското и международното законодателство.

През 2009 г. продължава дейността по реализирането на дългосрочната национална кампания "Аз спасявам живот" 2007-2010 г., която е представена и пред Европейската комисия.

Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията подпомага активно инициативите на детските клубове за пътна безопасност на територията на столицата – клуб „БИ БИТ” и клуба за безопасност на движението към Столична община. Постоянно се подава информация за поддържането на специалния интернет сайт www.bezopasnost.bg, посветен на безопасността на движението по пътищата. Важно място в сайта е отделено на опазването на децата в пътното движение.

През 2009 г. продължава инициативата, свързана с организиране и провеждане на редица детски празници, викторини и състезания в различни училища в страната, посветени на пътната безопасност.

И през 2010 г. Министерството на транспорта продължава своята активна политика в областта на транспорта, насочена към младите хора, като изразява своята готовност за сътрудничество с други ведомства и неправителствени организации по въпросите, свързани с развитието и реализацията на младите хора.

През 2010 година продължава разработената от РИО-Софийска област и пътната полиция към ОД МВР- София Областна програма за изпълнение на националната стратегия за опазване живота и здравето на децата в пътното движение, която цели създаване на по-добра организация и условия на обучение в детските градини и училищата за значително намаляване на децата-жертви при пътни инциденти. Традиционни са и организираните всяка година от двете институции с финансовата подкрепа на общините и частни фирми състезания за 1-4 клас под надслов "Движа се безопасно" и за 5-8 клас "Да запазим децата на пътя". В тях учениците показват своите знания по Закона за движение по пътищата и умения за майсторско управление на велосипед".

На територията на ОД МВР – В. Търново са проведени две мероприятия, насочени към младите хора в областта. Съвместно със служители на "Пътна полиция" се осъществяват беседи относно безопасността на движение с ученици от началния курс, раздадени са информационни материали с цел да обогатяване на познанията за правилното пресичане на пътното платно, избор на най-пряк и безопасен маршрут от училище до вкъщи и на безопасно място за игра. По повод Световния ден за възпоминание на жертвите от пътнотранспортни произшествия 15 ноември е открита фотографска изложба с кадри от тежки пътни инциденти, станали на територията на областта, през последните две години.

ОД МВР – Стара Загора се провеждат поредица съвместни инициативи с Младежки общински съвет (МОС) – Стара Загора, свързани с безопасността на

движението. Форумът на младите любители на автомобили STZCARFANS организира състезание за млади автомобилисти на възраст 18-26 г. “Младите водачи реагират” с цел привличане вниманието на младежите, наскоро придобили правоспособност към рисковете на пътя и отговорността им като водачи на МПС. Състезанието е под мотото “Скоростта е опция на автомобила, безопасността е опция на водача”.

Служители на РПУ организират и традиционното за областта състезание по безопасност на движението “На червено спри” между предучилищните групи към Пето основно училище “Митьо Станев”.

По повод 1 юни стартира и традиционната акция на полицията “Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя” съвместно с шест младежки организации (Младежки общински съвет, Детска полицейска академия, отрядите “Млад огнеборец”, Детски парламент, Младежки червен кръст и Общински детски център), както и общоградска кампания „Безопасна ваканция“ за деца от начална степен в старозагорските училища. Проведени са беседи с децата и родителите по проблемите на безопасността на движение. В рамките на европейската седмица на мобилността се реализира и кампания „Знам и спазвам правилата – децата дават пример”.

Проведено е и петото издание на форум “Безопасна училищна среда” – съвместна инициатива на Младежки общински съвет, Младежки дом и ОД на МВР – Стара Загора с участието на 22 училищни общности. По време на форума са обсъдени рисковете за децата и младежите в районите на училищата, както и предложения за тяхното отстраняване.

В навечерието на Световния ден за възпоменание на жертвите на пътно-транспортните произшествия, комисията по превенция при Младежки общински съвет с подкрепата на ОД на МВР организира четвърто издание на своята традиционна кампания “Мисли за мен, когато шофираш”. От 2006 г. до 2009 г. в кампанията са се включили близо 5000 водачи на МПС.

ОД МВР – Смолян и “Пожарна безопасност и спасяване” също са реализирани редица мероприятия, насочени към деца и младежи. Инициативата Детска полицейска академия е проведена с деца от Дома за отглеждане и възпитаване на деца, лишени от родителска грижа “Катя Ванчева” в с. Широка Лъка. Там децата са запознати с дейността на служителите от различните служби в МВР. Сектор “Пътна полиция” съвместно с ОС на БЧК – Смолян осъществяват инициативата “Безопасност на пътя за децата през лятната ваканция”, в рамките на която е организиран конкурс за рисунка и състезание по приложно колоездене. В началото на учебната година 2009/2010 с цел ограничаване на предпоставките за възникване на пътни злополуки са проведени беседи по пътна безопасност пред учениците, както и посещения в полицията на деца от училища по повод професионалния празник на служителите в МВР - 8 ноември.

Във връзка с европейския ден за безопасност - 27 април ОД МВР- Ямбол организира кампания “Пази и мен” с много мероприятия и дейности за децата от различни възрастови групи (рисунки на асфалт, състезание с велосипеди, решаване на

листовки в четири възрастови категории, конкурс за рисунка на тема “Пази и мен”), изложени са и снимки от тежки катастрофи, прожектиран е документалния филм “Умирай лесно 2”. Изнесени са и открити уроци по безопасност на движението.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ – Агенцията по заетостта

АдминМ - информационна система на МОМН

БМЧК – Български младежки червен кръст

БФП - безвъзмездна финансова помощ

ВУИ - Възпитателни училища – интернати

ДАЗД – Държавна агенция за закрила на детето

Дейности по Програма „Младежта в действие“:

A1 – Младежта в Европа

A 1.1 – Младежки обмени

A 1.2 – Младежки инициативи

A 1.3 – Проекти за демократично гражданство

A2 – Европейска доброволческа служба

A3 – Младежта и света

A3.1 – Сътрудничество с държави, граничащи с Европейския съюз

A4 – Младежки работници и поддържащи дейности

A4.3 – Обучение на младежки работници и работа в мрежа

A5 – Подкрепа на европейското сътрудничество в младежката сфера

A5.1 – Срещи на млади хора и отговорните за младежката политика

ДДЛРГ – дом за деца лишени от родителски грижи

ДМДО - Диференциран минимален доход за отопление

ДСП – Дирекция „Социално подпомагане **ЗИП** – задължително избираема подготовка

ЕДС- Европейска доброволческа служба

EURES - Европейска служба по заетост

ЗБППМН – Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

МАЕ - Младежки аварийни екипи

МЗ – министерство на здравеопазването

МКБППМН - Местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

МОИ - международна олимпиада по информатика

МОМН – Министерство на образованието, младежта и науката

МОС - Младежки общински съвет

МТСП – Министерството на труда и социалната политика

НА - Национална агенция

НАПОО - Националната агенция за професионално образование и обучение

НАРД - Национален Алианс за Работа с Доброволци

НСИ – Национален статистически институт

НП „МИКЦ - Национална програма „Младежки информационно – консултантски центрове”

НПО – Неправителствена организация

НП “ОСПОЗ” - Националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”

НСНВ - Националният съвет по наркотични вещества

НТЛД - национална телефонна линия за деца

НЦЕМПИ – Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”

НЦИОМ – Национален център за изследване на общественото мнение

НЦООЗ – Национален център по опазване на общественото здраве

ПМД - Програма за младежки дейности

ПРООН – Програма за развитие на ООН

ППЗСП - Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане

ОП „РЧР” – Оперативна програма «Развитие на човешките ресурси»

РИОКОЗ – Регионална инспекция за опазване и контрол на общественото здраве СИП – свободно избираема подготовка

СПИ – Социален педагогически интернат

СУЩ – Социален учебно-професионален център

УЕПП - Ученическите екипи по първа помощ

УНИЦЕФ – Детският фонд на Организацията на Обединените Нации

УТФ - учебно-тренировъчни фирми

ЦКБШМН – Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

ЦРЧР - Център за развитие на човешките ресурси

ЦУТФ - Център на учебно-тренировъчните фирми

ФНООН –Фонд за население на ООН

UNFPA - Фонд за населението на ООН

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

НСИ, Годишник 2010

НСИ, „Преброяване 2011”

НСИ, „Демографски процеси през 2010 г.”

НСИ, „Статистическа панорама България 2009”, раздел 2 „Социални характеристики и условия на живот”

НСИ, „Противообществени прояви на малолетни и непълнолетни лица през 2010 година (предварителни данни)”

Агенция „Медиана”, социологическо изследване “Младежта в страната – състояние, проблеми, промени, тенденции, възможни параметри и насоки за младежка политика”, 2009 г.

НЦИОМ, социологическо изследване „Състоянието на българската младеж”, 2010 г., по поръчка на МОМН

Витоша рисърч, данни от изследване, възложено от УНИЦЕФ

Агенция по заетостта, Годишник 2010

Евростат, Youth in Europe, 2009- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Европейска Комисия, МЕМО/11/52 от 31/01/2011 г.

Европейска Комисия, IP/11/109 от 31/01/2011 г.

Education at a Glance OECD indicators, OECD, 2009

Флаш Евробарометър „Младежта в движение“ 2011 г.

НАПОО, Годишен доклад 2010 г.

Център за информационно обслужване на образованието

МТСП, Отчет за 2010 г. за изпълнение на „Националната стратегия за демографско развитие на Р. България 2006 – 2020 г.”

МЗ, Дирекция „Управление на специализирани донорски програми”

МЗ, „Анализ на потребностите на целевите групи” по проект „Информирани и здрави”

МЗ, Национален план действие „Храни и хранене” (2005-2010)

НЦЕМПИ, база данни

НЦЕМПИ, Доклад „Оценка на Национална програма „Младежки информационно – консултантски центрове” 2007 – 2010 г. и Програма младежки дейности 2008-2010 г.”

МОМН, Доклад „Национална междинна оценка на Програмата „Младежта в действие” за периода 1 януари 2007 – 31 декември 2009 г.

Youthlink, НЦЕМПИ, програмата „Младежта в действие” за периода 1 януари 2009 – 31 декември 2010 г.

UNGASS Progress Report 2010 Bulgaria

WORLD VALUES SURVEY - <http://www.worldvaluessurvey.org/>

НСОРБ , изследване по проект “Побратимяването между европейски градове – мост между младите хора”

Годишен доклад за изпълнение на ПРСР юни 2010 г.

Доклади на Държавно-обществената консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата